

OPRACOWANIE EKOFIZJOGRAFICZNE NA POTRZEBY PLANU OGÓLNEGO GMINY CZARNA

Zespół projektowy:

mgr inż. Łukasz Błądek

mgr Paweł Lupa

Czarna, 2025

I.	PODSTAWY FORMALNO-PRAWNE	3
II.	ROZPOZNANIE I CHARAKTERYSTYKA STANU ORAZ FUNKCJONOWANIA ŚRODOWISKA	4
II.1	INFORMACJE OGÓLNE	4
II.1.1.	Położenie administracyjne i komunikacyjne	4
II.1.2.	Sieć osadnicza i demograficzna.....	5
II.1.3.	Gospodarka i użytkowanie gruntów	6
II.2.	ANALIZA I OCENA STANU I ZASOBÓW ŚRODOWISKA.....	8
II.2.1.	Położenie fizycznogeograficzne, budowa geologiczna i rzeźba terenu	8
II.2.3.	Gleby i rolnicza przestrzeń produkcyjna	12
II.2.4.	Wody powierzchniowe	13
II.2.5.	Wody podziemne	18
II.2.6.	Gospodarka wodno-ściekowa.....	20
II.2.7.	Warunki klimatyczne.....	25
II.2.8.	Występowanie gruntów chronionych roślin i zwierząt, obszarów chronionych, obszarów cennych przyrodniczo i walorów krajobrazowych	30
II.2.9.	Jakość powietrza atmosferycznego	50
II.2.10.	Stan klimatu akustycznego	52
II.2.11.	Występowanie obiektów emitujących promieniowanie elektromagnetyczne	53
II.2.12.	Występowanie obiektów OZE.....	54
II.2.13.	Uwarunkowania krajobrazowe i wynikające z obecności obiektów cennych kulturowo	58
III.	DIAGNOZA STANU FUNKCJONOWANIA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO	74
III.1.	OCENA ODPORNOŚCI ŚRODOWISKA NA DEGRADACJĘ ORAZ ZDOLNOŚCI DO REGENERACJI	74
III.2.	OCENA STANU OCHRONY I UŻYTKOWANIA ZASOBÓW PRZYRODNICZYCH, W TYM RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ	76
III.3.	OCENA STANU ZACHOWANIA WALORÓW KRAJOBRAZOWYCH ORAZ MOŻLIWOŚCI ICH KSZTAŁTOWANIA	77
III.4.	OCENA ZGODNOŚCI DOTYCHCZASOWEGO UŻYTKOWANIA I ZAGOSPODAROWANIA OBSZARU Z CECHAMI I UWARUNKOWANIAM I PRZYRODNICZYMI	77
III.5.	OCENA CHARAKTERU I INTENSYWNOŚCI ZMIAN ZACHODZĄCYCH W ŚRODOWISKU.....	78
III.6.	OCENA STANU ŚRODOWISKA ORAZ JEGO ZAGROŻEŃ I MOŻLIWOŚCI ICH OGRANICZENIA	78
IV.	WSTĘPNA PROGNOZA DAJSZYCH ZMIAN ZACHODZĄCYCH W ŚRODOWISKU, POLEGAJĄCĄ NA OKREŚLENIU KIERUNKÓW I MOŻLIWEJ INTENSYWNOŚCI PRZEKSZTAŁCEŃ I DEGRADACJI ŚRODOWISKA, KTÓRE MOŻE POWODOWAĆ DOTYCHCZASOWE UŻYTKOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE.....	81

V. OKREŚLENIE PRZYRODNICZYCH PREDYSPOZYCJI DO KSZTAŁTOWANIA STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ, POLEGAJĄCE W SZCZEGÓLNOŚCI NA WSKAZANIU OBSZARÓW, KTÓRE POWINNY PEŁNIĆ PRZEDĘ WSZYSTKIM FUNKCJE PRZYRODNICZE	85
VI. OCENĘ PRZYDATNOŚCI ŚRODOWISKA, POLEGAJĄCĄ NA OKREŚLENIU MOŻLIWOŚCI ROZWOJU I OGRANICZEŃ DLA RÓŻNYCH RODZAJÓW UŻYTKOWANIA I FORM ZAGOSPODAROWANIA OBSZARU	88
VII. EKOFIZJOGRAFICZNE UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO OBSZARU GMINY	90
VIII. ŹRÓDŁA	93

SPIS RYSUNKÓW I TABEL

Rysunek 1. Układ głównych dróg na obszarze gminy Czarna	5
Rysunek 2. Klimatogram dla klimatu modelowanego gminy Czarna – średnie temperatury i opady, średnia 30 letnia.....	26
Rysunek 3. Dni o dużym zachmurzeniu, słoneczne i z opadami w gminie Czarnej – średnia 30 letnia.	27
Rysunek 4. Ilość opadów w gminie Czarna - średnia 30 letnia.	27
Rysunek 5. Prędkość wiatru w gminie Czarna – średnia 30 letnia.	28
Rysunek 6. Róża wiatrów w gminie Czarna – średnia 30 letnia.....	29
Rysunek 7. Potencjał wiatrowej energii elektrycznej w województwie podkarpackim.	55
Rysunek 8. Energia użyteczna wiatru (kWh/m2/rok).	55
Rysunek 9. Potencjał fotowoltaicznej energii elektrycznej w województwie podkarpackim.	56
Rysunek 10. Zasoby geotermalne Polski.	57
 Tabela 1. Podstawowe dane demograficzne za rok 2024 gminy Czarna.	6
Tabela 2. Charakterystyka Jednolitych Części Wód Powierzchniowych występujących na terenie gminy Czarna.	16
Tabela 3. Charakterystyka Jednolitych Części Wód podziemnych występujących na terenie gminy Czarna.	18
Tabela 4. Ujęcia wód na terenie gminy.....	24
Tabela 5. Ciśniańsko-Wetliński Park Krajobrazowy – akty prawne.	35
Tabela 6. Park Krajobrazowy Doliny Sanu – akty prawne.	39
Tabela 7. Opis sposobów ochrony czynnej ekosystemów, z podaniem rodzaju, rozmiaru i lokalizacji poszczególnych zadań.	46
Tabela 8. Pomniki przyrody na terenie gminy Czarna.....	47
Tabela 9. Charakterystyka użytku ekologicznego na terenie gminy Czarna.	48
Tabela 10. Dane dotyczące zieleni.	49
Tabela 11. Ocena poziomu zanieczyszczeń powietrza ze względu na ochronę zdrowia ludzi.....	51
Tabela 12. Zabytki wpisane gminnej ewidencji zabytków do rejestru zabytków w gminie Czarna.....	60
Tabela 13. Zabytki archeologiczne na terenie gminy Czarna.	62
Tabela 14. Wykaz obszarów- priorytetowych wyznaczonych na terenie gminy Czarna.....	63
Tabela 15. Rekomendacje i wnioski dla obszarów priorytetowych wyznaczonych na terenie gminy Czarna.	72

I. PODSTAWY FORMALNO-PRAWNE

Przedmiotem niniejszego opracowania jest analiza warunków ekofizjograficznych wraz ze sprecyzowaniem uwarunkowań w zakresie zagospodarowania przestrzennego na potrzeby planu ogólnego gminy Czarna.

Podstawę prawną niniejszego opracowania stanowią:

- Ustawa Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r. (j.t. Dz. U. z 2024 r. poz. 54);
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (j.t. Dz. U. z 2024 r. poz. 1130);
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 września 2002 r. w sprawie opracowań ekofizjograficznych (Dz. U. z 2002 r. nr 155 poz. 1298).

Celem niniejszego opracowania ekofizjograficznego jest określenie i analiza warunków fizjograficznych obszaru gminy Czarna, w dalszej części określenie uwarunkowań środowiskowych zagospodarowania terenu gminy.

Opracowanie ekofizjograficzne sporządzone zostało na podstawie dostępnych materiałów i analiz dotyczących warunków przyrodniczo-środowiskowych i kulturalnych gminy.

W ramach opracowania:

- 1) rozpoznano oraz scharakteryzowano stan i funkcjonowanie środowiska;
- 2) dokonano wstępnej prognozy dalszych zmian zachodzących w środowisku, polegającą na określeniu kierunków i możliwej intensywności przekształceń i degradacji środowiska, które może powodować dotychczasowe użytkowanie i zagospodarowanie;
- 3) określono przyrodnicze predyspozycje do kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej, polegające w szczególności na wskazaniu obszarów, które powinny pełnić przede wszystkim funkcje przyrodnicze;
- 4) dokonano oceny przydatności środowiska, polegającej na określeniu możliwości rozwoju i ograniczeń dla różnych rodzajów użytkowania i form zagospodarowania obszaru;
- 5) określono uwarunkowania ekofizjograficzne, sformułowane w postaci wniosków z analiz, nakazów i zaleceń.

Na potrzeby opracowania wykonano załączniki graficzne:

- ✓ Mapa 1. Uwarunkowania przyrodniczo-infrastrukturalne.
- ✓ Mapa 2. Uwarunkowania w zakresie zagospodarowania i glebowo-wodne.
- ✓ Mapa 3. Uwarunkowania kulturowe.
- ✓ Mapa 4. Uwarunkowania geologiczne i rzeźba terenu.
- ✓ Mapa 5. Uwarunkowania ekofizjograficzne.

II. ROZPOZNANIE I CHARAKTERYSTYKA STANU ORAZ FUNKCJONOWANIA ŚRODOWISKA

II.1 INFORMACJE OGÓLNE

II.1.1. Położenie administracyjne i komunikacyjne

Gmina Czarna położona jest w południowo-wschodniej części województwa podkarpackiego, w powiecie bieszczadzkim.

Gmina graniczy:

- od wschodu z Ukrainą,
- od południa z gminą Lutowska,
- od zachodu z gminą Cisna oraz Solina,
- od północy z gminą Ustrzyki Dolne.

Gmina Czarna jest gminą wiejską o powierzchni 185 km².

Przez obszar gminy przebiegają:

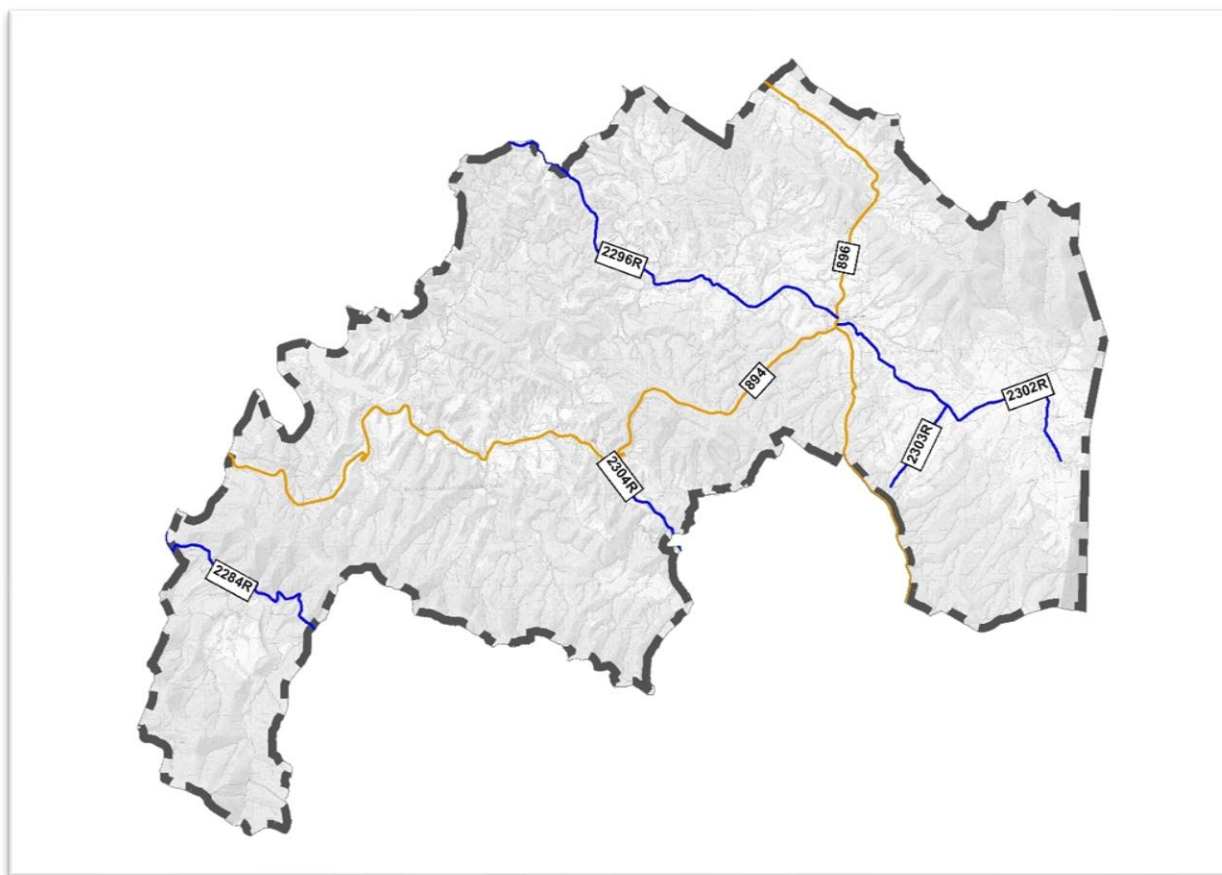
1) Drogi wojewódzkie:

- 894 - Lesko-Hoczew-Wołkowyja-Czarna – (długość na terenie gminy - 19 km, jako część Małej Pętli Bieszczadzkiej);
- 896 - Ustrzyki Dolne – Czarna - Ustrzyki Górne – (długość na terenie gminy - 11 km, jako część Małej Pętli Bieszczadzkiej).

2) Drogi powiatowe:

- nr 2284 R Rajskie - Zatwarnica – (długość na terenie gminy - 2,3 km);
- nr 2296 R Ustjanowa – Daszówka – Czarna – (długość na terenie gminy – 8,7 km);
- nr 2302 R Czarna - Michniowiec – (długość na terenie gminy – 8,6 km);
- nr 2303 R droga przez wieś Lipie – (długość na terenie gminy - 2,3 km);
- nr 2304 R Polana - Lutowska – (długość na terenie gminy - 2,3 km).

3) Drogi gminne – łączna długość ok. 217 km (z tego ok. 20 km to drogi asfaltowe).

Rysunek 1. Układ głównych dróg na obszarze gminy Czarna.

źródło: opracowanie własne na podstawie SIP gminy Czarna

Przez obszar gminy nie przebiega żadna linia kolejowa, stąd też transport kolejowy nie ma znaczenia dla warunków środowiskowych i ograniczeń w zabudowie i zagospodarowaniu terenów.

Obszar gminy położony jest około 130 km od Rzeszowa, stanowiącego siedzibę województwa podkarpackiego, poza tym obszar gminy położony jest przy granicy z Ukrainą oraz w odległości ponad 20 km od granicy ze Słowacją.

II.1.2. Sieć osadnicza i demograficzna

Obszar gminy składa się z miejscowości: Bystre, Chrewt, Czarna Dolna, Czarna Górna, Lipie, Michniowiec, Olchowiec, Paniszców, Polana, Rabe, Serednie Małe, Wydrne, Żłobek, z czego największą miejscowością jest Czarna Górna.

Charakterystykę demograficzną gminy przedstawiono w poniższej tabeli.

Parametr	Rodzaj miary	Miara	Cała gmina
Powierzchnia gminy	ogółem	km ²	185
Liczba ludności	ogółem	osoba	2 353
	mężczyźni	osoba	1 172

Parametr	Rodzaj miary	Miara	Cała gmina
	kobiety	osoba	1 181
Współczynnik feminizacji	ogółem	osoba	101
Ludność na 1 km ²	ogółem	osoba	12,7
Ludność w wieku przedprodukcyjnym	ogółem	%	17,2
Ludność w wieku produkcyjnym	ogółem	%	62,1
Ludność w wieku poprodukcyjnym	ogółem	%	20,8
Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	ogółem	osoba	24,8

Tabela 1. Podstawowe dane demograficzne za rok 2024 gminy Czarna.

źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

II.1.3. Gospodarka i użytkowanie gruntów

Gmina Czarna jest gminą wiejską. Nie funkcjonują na jej obszarze większe zakłady produkcyjne. Gospodarka gminy (zgodnie z danymi GUS za 2023 r.) oparta jest głównie o podmioty gospodarcze zatrudniające do 9 osób (stanowią one ok. 98% wszystkich podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie gminy). Nie występują natomiast podmioty gospodarcze zatrudniające powyżej 49 pracowników. Działalność gospodarcza związana jest głównie z produkcją rolniczą. Podmioty gospodarcze zaliczane do sekcji A (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo) stanowią blisko 30% wszystkich podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie gminy. Poza tym działalność gospodarcza na terenie gminy jest przede wszystkim związana z działalnością turystyczną, gastronomią, handlem hurtowym i detalicznym, naprawą pojazdów samochodowych, włączając motocykle.

Względem wieku produkcyjnego ludności (na podstawie danych GUS za rok 2023), na terenie gminy dominuje ludność w wieku produkcyjnym (ok. 62,1% ogólnej liczby ludności), natomiast ludność w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym stanowi odpowiednio 17,2% oraz 20,8% ogólnej liczby ludności. Wielkość bezrobocia na rok 2023 szacowana była ogólnie na poziomie 8,6% i jest ona względnie zbliżona wśród kobiet i mężczyzn. Oceniając powyższe dane należy wskazać, że gmina charakteryzuje się względnie niskim wskaźnikiem obciążenia ekonomicznego ludności, gdzie na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada około 38 osób w wieku nieprodukcyjnym. Pokazuje to stosunkowo dobry potencjał podaży pracy. Obszar gminy objęty został Programem Strategicznego Rozwoju Bieszczad. Programem objęte zostały gminy:

- gm. Czarna, gm. Lutowska, m. i gm. Ustrzyki Dolne – w powiecie bieszczadzkim,
- gm. Baligród, gm. Cisna, m. i gm. Lesko, gm. Olszanica, gm. Solina – w powiecie leskim,
- gm. Bukowsko, gm. Komańcza, gm. Tyrawa Wołoska, m. i gm. Zagórz – w powiecie sanockim,
- gm. Bircza – w powiecie przemyskim.

Horyzont czasowy realizacji Programu został wyznaczony do roku 2030.

W ramach Programu wskazano, że obszar gminy w ramach Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR) został wskazany, jako Obszary Strategicznej Inwestycji (OSI),

wśród nich znalazły się obszary zagrożone trwałą marginalizacją, do których zaliczona została m.in. gmina Czarna. W ramach KSRR - *Wzmocnienie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją. Kluczowe jest zdynamizowanie rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o lokalne potencjały, rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności, poprawa dostępu do podstawowych usług publicznych czy zniwelowanie wykluczenia transportowego. Ponadto dostosowanie infrastruktury technicznej (energetycznej, telekomunikacyjnej, wodno-kanalizacyjnej) i społecznej warunkującej rozwój gospodarczy i wyższą jakość życia mieszkańców, ograniczenie skutków peryferyjnego położenia obszarów przygranicznych poprzez wielopłaszczyznowe wykorzystanie potencjału współpracy transgranicznej. Należy również kontynuować działania w zakresie ochrony i poprawy stanu środowiska przyrodniczego.*¹

Poza tym w ramach programów regionalnych i lokalnych obszary wiejskie zostały wskazane jako obszary rozwoju infrastruktury technicznej, społecznej i gospodarczej.

Pod kątem użytkowania gruntów² na terenie gminy dominują grunty leśne stanowiące ponad 63% powierzchni gminy. Grunty orne natomiast zajmują około 6,6% powierzchni gminy. Bardzo niewielkie powierzchnie gminy zajmują tereny zabudowane, w tym:

- tereny zabudowy mieszkaniowej – ok. 0,24% powierzchni gminy,
- tereny przemysłowe – 0,02% powierzchni gminy.

W ramach gruntów użytkowanych rolniczo, duże powierzchnie gminy stanowią pastwiska (ok. 15% powierzchni gminy).

Struktura użytkowania gruntów gminy Czarna, wyraźnie wskazuje na dominującą rolę lasów w jej zagospodarowaniu. Jest to obszar słabo zurbanizowany z dużymi powierzchniami zieleni nieurządzonej. Brak jest dużych powierzchni zwartych obszarów zabudowy, a tereny przemysłowe zajmują wyłącznie niewielki kompleks zabudowy (niewiele ponad 4 ha).

¹ Program Strategicznego Rozwoju Bieszczad, Załącznik nr 1 do Uchwały nr 44/1168/24 Zarządu Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie z dnia 29 października 2024 r. – str. 20-21

² Dane na podstawie Ewidencji Gruntów i Budynków pozyskany w lutym 2025 roku.

II.2. ANALIZA I OCENA STANU I ZASOBÓW ŚRODOWISKA

II.2.1. Położenie fizycznogeograficzne, budowa geologiczna i rzeźba terenu

Zgodnie z regionalizacją fizycznogeograficzną Kondrackiego (1998 r.) obszar gminy położony jest na obszarze Prowincji Karpaty Wschodnie z Podkarpaciem Wschodnim, podprowincji Zewnętrzne Karpaty Wschodnie (Beskidy Wschodnie), makroregionu Wyżyna Beskidy Lesiste, w ramach mezoregionów:

Góry Sanocko-Turczańskie – swoim zasięgiem obejmuje północną i wschodnią część gminy. Zwane są one także Beskidem Niskim. *„Są to głównie niskie pogórza, silnie i głęboko oraz słabo i płytko rozczłonkowane. Wznoszą się nad nimi grzbiety o przebiegu z północnego zachodu na południowy wschód, które można zaliczyć do średnich pogórzy o stromych i łagodnych stokach, a nawet do gór niskich i wysokich pogórzy o stromych stokach oraz w jednym miejscu do gór wysokich i średnich. Najwyższym szczytem w polskiej części Gór Sanocko-Turczańskich są Jaworniki (909 m n.p.m.), a po stronie ukraińskiej nieco wyższa Magura Łomniańska (1024 m n.p.m.). Jest to teren odwadniany generalnie na północny zachód przez San i jego dopływy (np. Hoczewkę, Berezówkę, Czarną, Tyrawkę i Olszanek) oraz dopływy Oslawy (np. Kalniczkę (Tarnawkę)). Strwiąż odprowadza swe wody do Dniestru (zlewisko Morza Czarnego). W dolinach Sanu i Solinki utworzono Zbiornik Soliński – największy w Polsce pod względem pojemności (ok. 472 mln m³), a poniżej – Zbiornik Myczkowski (fot. 120). Wśród zbiorowisk potencjalnej roślinności naturalnej współdominują żyzna buczyna karpacka, odmiana wschodniokarpacka, forma reglowa oraz grąd subkontynentalny, odmiana małopolska, forma podgórska, seria żyzna, a w dolinach rzek i potoków występują siedliska nadrzecznej olszyny górskiej. Ogólna lesistość terenu przekracza 70%. Walory środowiska przyrodniczego są chronione głównie poprzez czternaście rezerwatów przyrody, Park Krajobrazowy Gór Słonnych oraz obszary Natura 2000.”*³

Bieszczady Zachodnie – swoim zasięgiem obejmuje południowo-zachodnią część gminy. *„Bieszczady Zachodnie są zbudowane ze sfaldowanych utworów fliszowych o przebiegu fałdów NW – SE. Ich obszar południowy obejmuje płaszczowina dukielska złożona z kilku stromych fałdów, z warstwami wieku górna kreda-eocen. Na przedpolu tej jednostki jest wąska strefa przeddukielska, ścieśnionych i silnie zaburzonych oraz pociętych uskokiemi warstw eocenu i oligocenu. Część północną obejmuje płaszczowina śląska z warstwami oligocenu o stromym przefaldowaniu i złuskowaniu. W budowie płaszczowin główny udział mają naprzemianległe warstwy piaskowców i łupków. Przeważającą część stoków okrywają raczej cienkie pokrywy pylaste i gliniasto-gruzowe różnej genezy, rzadziej – rumowiska skalne, np. rezerwat Gołoborze koło miejscowości Rabe. Pasma graniczne, pasmo połonin i grupa Tarnicy reprezentują krajobraz gór wysokich i średnich; wysokości połonin rosną w kierunku SE, od 900 do 1346,2 m n.p.m. (Tarnica – najwyższy szczyt) (fot. 121). Pozostałe tereny należą zarówno do gór niskich i wysokich pogórzy o stromych stokach (np. pasmo Otrytu), jak i do niskich*

³ Regionalna geografia fizyczna Polski, praca zbiorowa pod redakcją Andrzeja Richlinga, Jerzego Solona, Andrzeja Maciasa, Jarosława Balona, Jana Borzyszkowskiego i Mariusza Kistowskiego, Poznań 2021. strona 535.

pogórzy silnie i głęboko rozczłonkowanych (np. Dolinę Sanu). Główną cechą rzeźby mezoregionu jest rusztowy układ grzbietów, uwarunkowany tektoniką, odpornością skał i masywnością warstw. Zgrupowania form skalnych, uformowanych w warunkach peryglacialnych, wyodrębniają się w partiach szczytowych i na stokach połonin. Czytelne są relikty starszej rzeźby w postaci spłaszczeń ułożonych schodowo nad dolinami Sanu i jego głównych dopływów. Częstym elementem rzeźby stoków są formy sufozyjne oraz osuwiska, czynne bądź utrwalone a fenomenem – zachowane w niszach rozległego osuwiska powstałego na początku XX w. na stokach Chryszczatej – zaporowe Jezioro Duszątyńskie. Największe doliny bieszczadzkie tworzą klasyczny układ kratowy, złożony z odcinków podłużnych i poprzecznych, które nawiązują do sieci spękań i uskoków. Koryta rzek są odcinkami aluwialnymi bądź skalnymi. Bieszczady Zachodnie odznaczają się silnym wewnętrznym różnicowaniem warunków hydrologicznych oraz gęstą siecią rzeczna – 0,71 km². Największa rzeka San w miejscowości Zatwarnica prowadzi średnio 11,5 m³·s⁻¹ wody. Występowanie wód podziemnych związane jest z aluwialnymi utworami czwartorzędowymi oraz kompleksem fliszowym. Licznie występują źródła wód zwykłych o wydajności poniżej 1 dm³·s⁻¹ oraz sporadycznie źródła wód mineralnych (szczawy z domieszką arsenu) w Rabem i Bystrem. Przeważają różne odmiany gleb brunatnych – kwaśne, wylugowane, oglejone. Prócz nich na połoninach występują różne rankery oraz gleby inicjalne, a w dolinach – mady właściwe. Dominującym powierzchniowo typem potencjalnej roślinności naturalnej jest żyzna buczyna karpacka, odmiana wschodniokarpicka. Spotyka się również niewielkie powierzchnie siedlisk ubogiej buczyny i – zupełnie sporadycznie – dolnoreglowego boru jodłowo-świerkowego. W dolinach rzek i potoków występują siedliska nadrzecznej olszyny górskiej i – w niższych położeniach – formy podgórskiej grądu subkontynentalnego w odmianie małopolskiej. Bieszczady Zachodnie cechuje wysoka lesistość (85,6%) z udziałem drzewostanów o charakterze pierwotnym; osobliwością przyrodniczą jest brak górnego piętra leśnego ze świerkiem a nisko położona górna granica lasu sąsiaduje bezpośrednio z połoninami. Bogatą roślinność połonin reprezentują trawo- i ziołorośla, subalpejskie murawy i zbiorowiska zaroślowe, gatunki wschodniokarpickie oraz torfowiska wysokich. Geneza tego oryginalnego układu pięter roślinnych nie jest w pełni wyjaśniona; tłumaczy się ją wpływami silnych wiatrów lokalnych i/lub wołoską gospodarką pasterską. Doliny rzeczne zajmuje olszyna, zbiorowiska trawiaste, ziołoroślowe oraz torfowiska koło Wołosatego i w dolinie górnego Sanu. Łącznie zbiorowiska łukowe zajmują 12,2% powierzchni Bieszczadów Zachodnich. Mezoregion jest terenem o wybitnych walorach krajobrazowo- przyrodniczych chronionych głównie poprzez Bieszczadzki Park Narodowy, 2 park krajobrazowe i 11 rezerwatów przyrody.”⁴

Obszar gminy charakteryzuje stosunkowo urozmaiconą rzeźbę terenu, z pasmami góorskimi poprzecinanymi dolinami rzecznyymi. Bezwzględne wysokości terenu wahają się od ok. 420-450 m n.p.m. w rejonie doliny rzeki Sanu do 800 m n.p.m. w rejonie Masywu Ostrego i Pasma Otrytu.

⁴ Regionalna geografia fizyczna Polski, praca zbiorowa pod redakcją Andrzeja Richlinga, Jerzego Solona, Andrzeja Maciasa, Jarosława Balona, Jana Borzyszkowskiego i Mariusza Kistowskiego, Poznań 2021. strona 537-538.

Warunki geotechniczne

Zgodnie z danymi Mapy Geośrodowiskowej Polski 1:50000 przeanalizowano warunki podłoża budowlanego. Zgodnie z analizą wskazaną na mapie Geośrodowiskowej Polski niewaloryzowano terenów leśnych i użytków rolnych wysokich klas bonitacyjnych (I-IVa), łąk na glebach pochodzenia organicznego, obszarów występowania złóż kopalin, tereny Bieszczadzkiego Parku Narodowego oraz Parku Krajobrazowego Doliny Sanu, tereny lasów i zbiorników wodnych.

*„Warunki korzystne dla budownictwa występują na wychodniach skał litych, gruntach spoistych w stanie zwartym, półzwartym i twardoplastycznym oraz na gruntach niespoistych średnio zagęszczonych i zagęszczonych, na których nie zaznaczają się zjawiska geodynamiczne, nachylenie zboczy nie przekracza 20%, a poziom wód gruntowych znajduje się poniżej 2 m od powierzchni terenu.”*⁵ Na terenie gminy obszary o korzystnych warunkach podłoża budowlanego występują głównie w jej wschodniej części, w rejonie obszarów: Lipie, Michniowiec, Bystre oraz Czarnej Górnej oraz na obszarze na północ od Czarnej Górnej.

*„Obszary niekorzystne dla budownictwa obejmują grunty słabonośne, gdzie głębokość zwierciadła wód podziemnych nie przekracza 2 m, tereny objęte powierzchniowymi ruchami masowymi i tereny o spadkach przekraczających 20%. Takie uwarunkowania powodują, iż obiekty wybudowane na tych terenach narażone są na nierównomierne osiadanie fundamentów, co w konsekwencji osłabia ich konstrukcję i grozi zawaleniem.”*⁶ Związane jest to występowaniem utworów fliszowych, zgrupowanych na wychodniach skał z przewagą łupków, możliwości osuwania się luźnych utworów koluwalnych podcinanych przez zmianę kierunku wód, narażonych na występowanie osuwisk.

*„Na brzegach sztucznego zbiornika wodnego w Solinie zachodzą procesy brzegowe, tj. zmiany o charakterze mechanicznego oddziaływania wód na wybrzeże. Na ich intensywność mają wpływ między innymi nachylenie stoków i dna zbiornika, a także sposób zagospodarowania terenów przyległych. Warunki budowlane w tej strefie uległy również pogorszeniu, głównie w związku z podniesieniem się poziomu wód gruntowych.”*⁷

Szczegółowy rozkład osuwisk. obszarów ze względu na warunki podłoża budowlanego oraz obszarów z nachyleniem powyżej 20% pokazuje Mapa 4. Uwarunkowania geologiczne i rzeźba terenu.

Złoża surowców

Na terenie gminy Czarna w całości lub w części udokumentowano niżej opisane złoża kopalin. Są to złoża:

- **Złoże Czarna – blok I (kod złoża – NR 4780)** - jest to złożo ropy naftowej, o powierzchni całkowitej złoża 3,9000 ha. Zasoby geologiczne złoża A+B poza filarami wynoszą 4,02 tys t. W tym zasoby przemysłowe złoża A+B poza filarami wynoszą 2,60 tys t., a zasoby nieprzemysłowe złoża A+B poza filarami wynoszą 1 005,17 tys t. oraz złożo gazu ziemnego

⁵ objaśnienia do Mapy Geośrodowiskowej Polski 1:50 000 arkusz lutowiska (1066), lutowiska E (1084), str. 26

⁶ objaśnienia do Mapy Geośrodowiskowej Polski 1:50 000 arkusz lutowiska (1066), lutowiska E (1084), str. 26-27

⁷ objaśnienia do Mapy Geośrodowiskowej Polski 1:50 000 arkusz lutowiska (1066), lutowiska E (1084), str. 27

ze złóż ropy naftowej o zasobach geologicznych złoża A+B poza filarami wynoszą 1,72 mln m³., w tym zasoby przemysłowe złoża A+B poza filarami wynoszą 1,11 mln m³, a zasoby nieprzemysłowe złoża A+B poza filarami wynoszą 90,72 mln m³. Złoże posiada koncesję na wydobywanie nr 83/93 wydaną przez Ministra Środowiska z terminem ważności do 31.12.2035 roku. Dla złoża wyznaczony został obszar i teren górniczy Czarna nr 2/1/185a na podstawie decyzji DGKw-4771-14/865/12/BG. Złoże jest eksploatowane. Jednak jego zasoby zostały już w znacznej części wyeksploatowane.

- **Złoże Bystre-szac. (kod złoża – NR 4855)** - jest to złoże ropy naftowej, o powierzchni całkowitej złoża **99 999,9900** ha. Jest to złoże o zasobach szacunkowych S.
- **Złoże Czarna (nr 5) (kod złoża – WL 7962)** - jest to złoże wód leczniczych. Złoże zostało skreślone z bilansu zasobów.
- **Złoże Polana (kod złoża – KD 14694)** - jest to złoże kamienia łamanego i blocznego, o powierzchni udokumentowanej złoża **19,4000** ha. Zasoby geologiczne złoża (piaskowca) C₁ poza filarami wynoszą 14 4888,00 tys t. Możliwe kierunki wykorzystania złoża: dla budownictwa i drogownictwa.
- **Złoże Czarna Górna źr. nr 5 (kod złoża – WL 16563)** - jest to złoże wód mineralnych A. Zasoby przemysłowe złoża A+B poza filarami wynoszą 0,12 m³/h.
- **Złoże Skorodne (KD-14509)** – jest to złoże kamienia łamanego i blocznego, zlokalizowane przy granicy gminy Czarna. Na terenie gminy Czarna zlokalizowany jest częściowo teren górniczy Skorodne I (nr rej. 10-9/8/690a), ustanowiony na podstawie decyzji Marszałka Województwa Podkarpackiego z dnia 19.09.2019 r. znak: OS-IV.7422.26.2019.RK Na terenie miasta i gminy Ustrzyki Dolne oraz gmin: Czarna, Lutowiska, Olszanica i Solina w 2019 roku przeprowadzone zostały odwierty w ramach otworu poszukiwawczego Czarna Dolna-1 w celu poszukiwania złóż ropy naftowej i gazu ziemnego (Blok 458 20/2014/p), na podstawie koncesji Ministra Środowiska 6 maja 2014 r.

Osuwiska

Obszar gminy charakteryzuje występowanie licznych osuwisk, co jest charakterystyczne dla utworów fliszowych. Ich szczególnie duża liczba występuje głównie na zgrupowaniach skał o przewadze łupków (charakteryzuje to obszar okolic Czarnej, Polany, Lutowisk, Stuposian, Dwernika, Dwerniczka i Chrewtu). Występowanie osuwisk związane jest także ze zmianą kierunku spływu wód i podcinaniem zboczy, w ramach których występuje głównie luźny nieskonsolidowany osad koluwalny, co jest charakterystyczne dla doliny Sanu. Występowanie osuwisk związane jest także z częściowym płytkim zaleganiem wód podziemnych i zagrożeniem powodziowym i nagłymi wezbrzeniami wód. Na terenie gminy zidentyfikowane są zarówno osuwiska aktywne ciągle jak i okresowo. Osuwiska aktywne ciągle występują głównie na południe od Olchowca. Natomiast osuwiska aktywne okresowo są rozsiane po całym obszarze gminy, głównie na terenach leśnych. Tak liczna liczba osuwisk związana jest z budową geologiczną i rzeźbą terenu gminy, która została omówiona we wcześniejszym rozdziale.

W rejonie Rosolina oraz w północnej części gminy występują obszary zagrożone ruchami masowymi.

Występowanie tak dużej liczby obszarów narażonych na osuwanie się gleb, wpływają niewątpliwie na ograniczenia w zabudowie i zagospodarowaniu obszarów, ograniczając przez to możliwość rozwoju terenów zabudowanych.

II.2.3. Gleby i rolnicza przestrzeń produkcyjna

Gleby występujące na terenie gminy wykazują stosunkowo słabe właściwości dla rozwoju rolnictwa. Są to głównie gleby brunatne kwaśne, i bielcowo-brunatne górskie w obniżeniach kotlinowatych. Posiadają one stosunkowo niskie klasy bonitacyjne, głównie IV klasy bonitacyjnej gleb. Tereny rolnicze na terenie gminy to głównie pastwiska i użytki zielone. Najwyższe klasy bonitacyjne gleb (III klasy) występują w ramach: terenów leśnych na północ od Czarnej Dolnej oraz w rejonie Czarnej Górnej (powierzchnia ich wynosi około 66 ha) oraz w ramach terenów rolniczych w rejonie Chrewtu i Wydrne oraz punktowo w zachodniej części Czarnej Dolnej (powierzchnia ich wynosi około 33 ha, w tym grunty orne stanowią około 0,5ha, pozostałe to obszary łąk i pastwisk).

Wszystkie powyższe aspekty wskazują, iż pod kątem przydatności rolniczej gleb, prowadzenie działalności rolniczej powinno zostać ograniczone do obszarów o najwyższym potencjale. Występujące kompleksy przydatności rolniczej nie są wskazane do rozwoju produkcji rolniczej, ale ewentualnie należy je powiązać z hodowlą zwierząt, w tym koni, co ma wpływ na duży rozwój turystyki konnej na terenie gminy.

Zgodnie z danymi Powszechnego Spisu Rolnego 2020 roku, na terenie gminy prowadzono 295 gospodarstw rolnych (o łącznej powierzchni 4485,51 ha), z czego największą grupę stanowiły gospodarstwa o powierzchni 1-5 ha (120 gospodarstw). Natomiast gospodarstwa o powierzchni 15 ha i więcej, stanowiły około 18% (54 gospodarstwa) ogólnej liczby gospodarstw na terenie gminy. Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego na terenie gminy wynosiła 15,2 ha. Grunty w ramach gospodarstw rolniczych stanowią głównie łąki trwale (ok. 54% powierzchni gruntów w ramach gospodarstw rolnych) oraz pastwiska (ok. 20% powierzchni gruntów w ramach gospodarstw rolnych.) W ramach prowadzonej produkcji rolniczej tylko 27 gospodarstw jest z powierzchnią zasiewów, łącznie ok. 26,14 ha. Uprawiany jest głównie owies i pszenica ozima. W ramach produkcji zwierzęcej dominuje chów bydła (głównie krów) oraz drobiu (głównie drobiu kurzego).

Dodatkowo obszar gminy w rejonie pomiędzy obrębami Lipie, Michniowiec i Bystre występują obszary zdrenowane, sprzed 2018 roku.

ZAGROŻENIA

Zagrożeniami dla gleb i rolniczej przestrzeni produkcyjnej są:

- niekontrolowane zrzuty ścieków do wód i gleb,
- rozlewanie się terenów zurbanizowanych i komunikacyjnych o dużej powierzchni warstw nieprzepuszczalnych,
- prowadzenie upraw na glebach o słabej przydatności rolniczej, a co za tym idzie duży poziom potencjalnego wykorzystania nawozów, celem polepszenia efektywności produkcji rolniczej.

II.2.4. Wody powierzchniowe

Obszar gminy położony jest w zlewni dwóch rzek Wisły, do której należy rzeka Czarna z dopływami oraz w zlewni Dniestru, do którego należy rzeka Mszanka z dopływami.

Rzeki na terenie gminy mają charakter górski. Rzeki takie charakteryzują się stosunkowo zmiennymi stanami, znacznie uzależnionymi od wielkości i długości opadów atmosferycznych oraz spadku podłużnego koryta. Maksymalny odpływ z rzek na terenie gminy przypada na marzec, kwiecień i maj, natomiast minimalny na sierpień. W południowej części gminy oraz po jej wschodniej granicy przepływa rzeka San. Jest to jedna z głównych rzek Polski i ważna rzeka obszaru Bieszczad mająca swoje źródła na terenie Ukrainy. Na rzece otwarty został zbiornik retencyjny Solina (wybudowany w 1968 roku). Zbiornik ten charakteryzuje stosunkowo dużymi wahaniami wysokości zwierciadła wody, co wpływa na deformację linii brzegowej oraz sprzyja występowaniu osuwisk, a także poprzez dostawanie się materiału skalnego do niego, wpływa na jego stopniowe zasypywanie.

Obszar gminy położony jest w granicach 8 Jednolitych Części Wód Podziemnych, ich charakterystykę przedstawia poniższa tabela.

Nazwa JCWP	Mszaniec i Lechnawa do granicy państwa	Strwiąż	Daszówka	San do Chmielu	San od Chmielu do zb. Solina	Zb. Solina	Solinka	Czarna
Kod JCWP	RW9000077471	RW9000077693	RW20000422136	RW200004221171	RW200004221399	RW200023221399	RW2000042213499	RW2000072213299
Status	NAT - naturalna część wód	NAT - naturalna część wód	NAT - naturalna część wód	NAT - naturalna część wód	NAT - naturalna część wód	SZCW - silnie zmieniona część wód	NAT - naturalna część wód	NAT - naturalna część wód
Typ/Rodzaj JCWP	RWf_wap - Potok lub mała rzeka fliszowa o charakterze węglanowym	RWf_wap - Potok lub mała rzeka fliszowa o charakterze węglanowym	RWf_krz - Potok lub mała rzeka fliszowa o charakterze krzemianowym	RWf_krz - Potok lub mała rzeka fliszowa o charakterze krzemianowym	RWf_krz - Potok lub mała rzeka fliszowa o charakterze krzemianowym	L - Zbiornik limniczny	RWf_krz - Potok lub mała rzeka fliszowa o charakterze krzemianowym	RWf_wap - Potok lub mała rzeka fliszowa o charakterze węglanowym
Stan/potencjał ekologiczny	nie można dokonać oceny stanu/potencjału (brak danych fizykochemicznych w JCWP)	umiarkowany stan ekologiczny	nie można dokonać oceny stanu/potencjału (brak badań biologicznych w JCWP)	umiarkowany stan ekologiczny	dobry stan ekologiczny	dobry potencjał ekologiczny	dobry stan ekologiczny	słaby stan ekologiczny
Wskaźniki determinujące stan/potencjał ekologiczny	nie dotyczy	przewodność; nie dotyczy	nie dotyczy	nie dotyczy; ichtiofauna	nie dotyczy	nie dotyczy	nie dotyczy	przewodność; ichtiofauna
Stan chemiczny	brak danych	stan chemiczny poniżej dobrego	brak danych	stan chemiczny poniżej dobrego	stan chemiczny poniżej dobrego	brak danych	stan chemiczny poniżej dobrego	stan chemiczny poniżej dobrego
Wskaźniki determinujące stan chemiczny	nie dotyczy	benzo(a)piren, benzo(b)fluoranten, benzo(g,h,i)perylen, fluoranten, związki tributyllocyny; bromowane difenyloetery	nie dotyczy	benzo(a)piren, związki tributyllocyny; nie dotyczy	benzo(a)piren, benzo(b)fluoranten, benzo(g,h,i)perylen, fluoranten, związki tributyllocyny; nie dotyczy	Benzo(a)piren, Związki Tributyllocyny; Bromowane difenyloetery, Rtęć	benzo(a)piren, benzo(b)fluoranten, benzo(g,h,i)perylen, fluoranten; nie dotyczy	benzo(a)piren, benzo(g,h,i)perylen; nie dotyczy
Klasa elementów biologicznych	2	3	-	3	2	2	-	-
Klasa elementów fizykochemicznych	>2	>2	-	2	2	2	-	-
Klasa elementów fizykochemicznych	-	1	-	1	1	-	-	-
Stan ogólny	brak danych	zły stan wód	brak danych	zły stan wód	zły stan wód	brak danych	zły stan wód	zły stan wód
Ocena ryzyka nieosiągnięcia celu środowiskowego	zagrożona	zagrożona	niezagrożona	zagrożona	zagrożona	zagrożona	niezagrożona	zagrożona
Zidentyfikowane presje znaczące. Wynik analizy znaczących oddziaływań – JCWP	BIO_HM (na elementy biologiczne zależne od hydromorfologii), OCH (na obszary chronione)	BIO_HM (na elementy biologiczne zależne od hydromorfologii), CHEM (na elementy chemiczne), CHEM_B (na elementy chemiczne (biota)), FIZ (na elementy fizykochemiczne), OCH (na obszary chronione)	nie dotyczy	BIO_HM (na elementy biologiczne zależne od hydromorfologii), CHEM (na elementy chemiczne), OCH (na obszary chronione)	CHEM (na elementy chemiczne), OCH (na obszary chronione)	CHEM (na elementy chemiczne), CHEM_B (na elementy chemiczne (biota)), OCH (na obszary chronione)	CHEM (na elementy chemiczne), OCH (na obszary chronione)	BIO_HM (na elementy biologiczne zależne od hydromorfologii), CHEM (na elementy chemiczne), FIZ (na elementy fizykochemiczne), OCH (na obszary chronione)
Główne źródło presji troficznych	nie dotyczy	nie dotyczy	nie dotyczy	nie dotyczy	nie dotyczy	nie dotyczy	nie dotyczy	nawożenie i depozycja oraz odpływ miejski (wody opadowe) oraz źródła przemysłowe oraz źródła bytowe i komunalne (punktowe i rozproszone)
Główne źródło presji zasalających	nie dotyczy	nie dotyczy	nie dotyczy	nie dotyczy	nie dotyczy	-	nie dotyczy	nie dotyczy
Główne źródło presji z grupy syntetycznych i niesyntetycznych substancji zanieczyszczających	nie dotyczy	nie dotyczy	nie dotyczy	nie dotyczy	nie dotyczy	-	nie dotyczy	nie dotyczy
Główne źródło presji hydromorfologicznych	obiekty mostowe - rzeki główne	budowle piętrzące - rzeki główne	prostowanie koryta - rzeki główne	prostowanie koryta - rzeki główne i rzeki pozostałe, górnictwo - rzeki pozostałe	nie dotyczy	nie dotyczy	nie dotyczy	nie dotyczy
Główne źródło presji chemicznych	nie dotyczy	rozproszone - rozwój obszarów zurbanizowanych: transport, turystyka, odpływ miejski; rozproszone - rolnictwo, leśnictwo;	nie dotyczy	rozproszone - rozwój obszarów zurbanizowanych: transport, turystyka, odpływ miejski; rozproszone - rolnictwo, leśnictwo	rozproszone - rozwój obszarów zurbanizowanych: transport, turystyka, odpływ miejski; rozproszone - rolnictwo, leśnictwo	rozproszone - rozwój obszarów zurbanizowanych: transport, turystyka, odpływ miejski	rozproszone - rozwój obszarów zurbanizowanych: transport, turystyka, odpływ miejski; rozproszone - rolnictwo, leśnictwo	rozproszone - rozwój obszarów zurbanizowanych: transport, turystyka, odpływ miejski; rozproszone - rolnictwo, leśnictwo;
Cele środowiskowe: Stan/potencjał ekologiczny	dobry stan ekologiczny	dobry stan ekologiczny; zapewnienie drożności cieku według wymagań gatunków chronionych	dobry stan ekologiczny	umiarkowany stan ekologiczny (złagodzone wskaźniki: [EFI+PL/IBI_PL]; pozostałe wskaźniki – II klasa jakości); zapewnienie drożności cieku według wymagań gatunków chronionych	dobry stan ekologiczny; zapewnienie drożności cieku według wymagań gatunków chronionych	dobry potencjał ekologiczny	dobry stan ekologiczny; zapewnienie drożności cieku według wymagań gatunków chronionych	dobry stan ekologiczny; zapewnienie drożności cieku według wymagań gatunków chronionych
Cele środowiskowe: Stan chemiczny	dobry stan chemiczny	stan chemiczny: dla złagodzonych wskaźników [benzo(a)piren(w),benzo(g,h,i)perylen(w),	dobry stan chemiczny	stan chemiczny: dla złagodzonych wskaźników [benzo(a)piren(w),związki tributyllocyny(w)] poniżej stanu	stan chemiczny: dla złagodzonych wskaźników [benzo(a)piren(w),benzo(b)fluoranten(w),	stan chemiczny: dla złagodzonych wskaźników [benzo(a)piren (w), związki tributyllocyny (w)]	stan chemiczny: dla złagodzonych wskaźników [benzo(a)piren(w),fluoranten(w)] poniżej stanu	stan chemiczny: dla złagodzonych wskaźników [benzo(a)piren(w)] poniżej stanu dobrego, dla pozostałych wskaźników - stan dobry

Nazwa JCWP	Mszaniec i Lechnawa do granicy państwa	Strwiąż	Daszówka	San do Chmielu	San od Chmielu do zb. Solina	Zb. Solina	Solinka	Czarna
		fluoranten(w),związki tributylocyny(w)] poniżej stanu dobrego, dla pozostałych wskaźników - stan dobry		dobrego, dla pozostałych wskaźników - stan dobry	benzo(g,h,i)perylen(w),fluoranten(w),związki tributylocyny(w)] poniżej stanu dobrego, dla pozostałych wskaźników - stan dobry	poniżej stanu dobrego, dla pozostałych wskaźników - stan dobry	dobrego, dla pozostałych wskaźników - stan dobry	
Cele środowiskowe: klasa elementów biologicznych	klasa II	klasa II	klasa II	klasa III	klasa II	klasa II	klasa II	klasa II
Termin osiągnięcia celów środowiskowych	nie dotyczy	do 2027 r.	nie dotyczy	nie dotyczy	nie dotyczy	do 2027 r.	do 2027 r.	do 2027 r.
Odstępstwa art. 4 ust 4	Nie, dla danej JCWP nie zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 4 Ramowej Dyrektywy Wodnej	Tak, dla danej JCWP zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 4 Ramowej Dyrektywy Wodnej	Nie, dla danej JCWP nie zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 4 Ramowej Dyrektywy Wodnej	NIE - JCWP nie cechuje się naturalną podatnością na presję wskutek niekorzystnych wartości potencjału sorpcyjnego	Nie, dla danej JCWP nie zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 4 Ramowej Dyrektywy Wodnej	Tak, dla danej JCWP zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 4 Ramowej Dyrektywy Wodnej	Tak, dla danej JCWP zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 4 Ramowej Dyrektywy Wodnej	Tak, dla danej JCWP zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 4 Ramowej Dyrektywy Wodnej
Uzasadnienie odstępstwa art. 4 ust 4	-	odstępstwo polegające na odroczeniu terminu osiągnięcia celów środowiskowych jest związane z tym, że nie są osiągnięte (lub są zagrożone) cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: przewodność elektrolityczna właściwa w 20°C; benzo(b)fluoranten(w), bromowane difenyloetery(b). Jest to spowodowane warunkami naturalnymi (wskazanymi w kolumnie pn. „Warunki naturalne uniemożliwiające osiągnięcie celów środowiskowych w perspektywie do końca 2027 r. (lub roku 2039 - dla substancji priorytetowych wprowadzonych dyrektywą 2013/39/UE)”) a w odniesieniu do substancji priorytetowych wprowadzonych dyrektywą 2013/39/UE – brakiem możliwości technicznych (w tym: niewystarczającymi danymi na temat źródeł zanieczyszczenia) i nieproporcjonalnością kosztów. Warunkiem odstępstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań (którego zakres i skuteczność określono w zestawach działań).	-	-	-	odstępstwo polegające na odroczeniu terminu osiągnięcia celów środowiskowych jest związane z tym, że nie są osiągnięte (lub są zagrożone) cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: Bromowane difenyloetery (b); Rtęć (b) . Jest to spowodowane warunkami naturalnymi (wskazanymi w kolumnie pn. „Warunki naturalne uniemożliwiające osiągnięcie celów środowiskowych w perspektywie do końca 2027 r. (lub roku 2039 - dla substancji priorytetowych wprowadzonych dyrektywą 2013/39/UE)”) a w odniesieniu do substancji priorytetowych wprowadzonych dyrektywą 2013/39/UE – brakiem możliwości technicznych (w tym: niewystarczającymi danymi na temat źródeł zanieczyszczenia) i nieproporcjonalnością kosztów. Warunkiem odstępstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań (którego zakres i skuteczność określono w zestawach działań).	odstępstwo polegające na odroczeniu terminu osiągnięcia celów środowiskowych jest związane z tym, że nie są osiągnięte (lub są zagrożone) cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: benzo(b)fluoranten(w), benzo(g(w), h(w), i)perylen(w). Jest to spowodowane warunkami naturalnymi (wskazanymi w kolumnie pn. „Warunki naturalne uniemożliwiające osiągnięcie celów środowiskowych w perspektywie do końca 2027 r. (lub roku 2039 - dla substancji priorytetowych wprowadzonych dyrektywą 2013/39/UE)”) a w odniesieniu do substancji priorytetowych wprowadzonych dyrektywą 2013/39/UE – brakiem możliwości technicznych (w tym: niewystarczającymi danymi na temat źródeł zanieczyszczenia) i nieproporcjonalnością kosztów. Warunkiem odstępstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań (którego zakres i skuteczność określono w zestawach działań).	odstępstwo polegające na odroczeniu terminu osiągnięcia celów środowiskowych jest związane z tym, że nie są osiągnięte (lub są zagrożone) cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: EFI+PL/ IBI_PL; benzo(g(w), h(w), i)perylen(w). Jest to spowodowane warunkami naturalnymi (wskazanymi w kolumnie pn. „Warunki naturalne uniemożliwiające osiągnięcie celów środowiskowych w perspektywie do końca 2027 r. (lub roku 2039 - dla substancji priorytetowych wprowadzonych dyrektywą 2013/39/UE)”) a w odniesieniu do substancji priorytetowych wprowadzonych dyrektywą 2013/39/UE – brakiem możliwości technicznych (w tym: niewystarczającymi danymi na temat źródeł zanieczyszczenia) i nieproporcjonalnością kosztów. Warunkiem odstępstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań (którego zakres i skuteczność określono w zestawach działań).
Odstępstwa art. 4 ust 5	Nie, dla danej JCWP nie zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 5 Ramowej Dyrektywy Wodnej	Tak, dla danej JCWP zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 5 Ramowej Dyrektywy Wodnej	Nie, dla danej JCWP nie zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 5 Ramowej Dyrektywy Wodnej	Tak, dla danej JCWP zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 5 Ramowej Dyrektywy Wodnej	Tak, dla danej JCWP zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 5 Ramowej Dyrektywy Wodnej	Tak, dla danej JCWP zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 5 Ramowej Dyrektywy Wodnej	Tak, dla danej JCWP zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 5 Ramowej Dyrektywy Wodnej	Tak, dla danej JCWP zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 5 Ramowej Dyrektywy Wodnej
Uzasadnienie odstępstwa art. 4 ust 5	-	odstępstwo polegające na złagodzeniu celów środowiskowych jest związane z tym, że nie są osiągnięte cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: benzo(a)piren(w),benzo(g,h,i)perylen(w),fluoranten(w),związk i tributylocyny(w). Jest to spowodowane czynnikami wskazanymi w zestawie kolumn pn. „Wskazanie dominującego rodzaju presji determinujących stan wód”, które trwale uniemożliwiają osiągnięcie celów środowiskowych. Presje trwale uniemożliwiające osiągnięcie celów środowiskowych zaspokajają ważne potrzeby społeczno-gospodarcze	-	odstępstwo polegające na złagodzeniu celów środowiskowych jest związane z tym, że nie są osiągnięte cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: EFI+PL/ IBI_PL; benzo(a)piren(w), związki tributylocyny(w). Jest to spowodowane czynnikami wskazanymi w zestawie kolumn pn. „Wskazanie dominującego rodzaju presji determinujących stan wód”, które trwale uniemożliwiają osiągnięcie celów środowiskowych. Presje trwale uniemożliwiające osiągnięcie celów środowiskowych zaspokajają ważne potrzeby społeczno-gospodarcze (określone w kolumnie pn. „Potrzeba	odstępstwo polegające na złagodzeniu celów środowiskowych jest związane z tym, że nie są osiągnięte cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: benzo(a)piren(w), benzo(b)fluoranten(w),benzo(g,h,i)perylen(w),fluoranten(w),związki tributylocyny(w). Jest to spowodowane czynnikami wskazanymi w zestawie kolumn pn. „Wskazanie dominującego rodzaju presji determinujących stan wód”, które trwale uniemożliwiają osiągnięcie celów środowiskowych. Presje trwale uniemożliwiające osiągnięcie celów środowiskowych zaspokajają ważne potrzeby społeczno-gospodarcze (określone w kolumnie pn. „Potrzeba	odstępstwo polegające na złagodzeniu celów środowiskowych jest związane z tym, że nie są osiągnięte cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników:Benzo(a)piren(w),Związki tributylocyny(w). Jest to spowodowane czynnikami wskazanymi w zestawie kolumn pn. „Wskazanie dominującego rodzaju presji determinujących stan wód”, które trwale uniemożliwiają osiągnięcie celów środowiskowych. Presje trwale uniemożliwiające osiągnięcie celów środowiskowych zaspokajają ważne potrzeby społeczno-gospodarcze (określone w kolumnie pn. „Potrzeba	odstępstwo polegające na złagodzeniu celów środowiskowych jest związane z tym, że nie są osiągnięte cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: benzo(a)piren(w),fluoranten(w). Jest to spowodowane czynnikami wskazanymi w zestawie kolumn pn. „Wskazanie dominującego rodzaju presji determinujących stan wód”, które trwale uniemożliwiają osiągnięcie celów środowiskowych. Presje trwale uniemożliwiające osiągnięcie celów środowiskowych zaspokajają ważne potrzeby społeczno-gospodarcze (określone w kolumnie pn. „Potrzeba społecznoekonomiczna	odstępstwo polegające na złagodzeniu celów środowiskowych jest związane z tym, że nie są osiągnięte cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: benzo(a)piren(w). Jest to spowodowane czynnikami wskazanymi w zestawie kolumn pn. „Wskazanie dominującego rodzaju presji determinujących stan wód”, które trwale uniemożliwiają osiągnięcie celów środowiskowych. Presje trwale uniemożliwiające osiągnięcie celów środowiskowych zaspokajają ważne potrzeby społeczno-gospodarcze (określone w kolumnie pn. „Potrzeba społeczno-ekonomiczna zaspokajana przez źródło presji antropogenicznej determinującej

Nazwa JCWP	Mszaniec i Lechnawa do granicy państwa	Strwiąż	Daszówka	San do Chmielu	San od Chmielu do zb. Solina	Zb. Solina	Solinka	Czarna
		(określone w kolumnie pn. „Potrzeba społeczno-ekonomiczna zaspokajana przez źródło presji antropogenicznej determinującej na stan wód w stopniu zagrażającym osiągnięciu celów środowiskowych”) i na obecnym etapie stwierdza się brak alternatywnych opcji zaspokojenia tych potrzeb (zob. kolumna pn. „Uzasadnienie braku alternatywnych opcji”). Warunkiem odstępstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań (którego zakres i skuteczność określono w zestawach działań).		społeczno-ekonomiczna zaspokajana przez źródło presji antropogenicznej determinującej na stan wód w stopniu zagrażającym osiągnięciu celów środowiskowych”) i na obecnym etapie stwierdza się brak alternatywnych opcji zaspokojenia tych potrzeb (zob. kolumna pn. „Uzasadnienie braku alternatywnych opcji”). Warunkiem odstępstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań (którego zakres i skuteczność określono w zestawach działań).	społeczno-ekonomiczna zaspokajana przez źródło presji antropogenicznej determinującej na stan wód w stopniu zagrażającym osiągnięciu celów środowiskowych”) i na obecnym etapie stwierdza się brak alternatywnych opcji zaspokojenia tych potrzeb (zob. kolumna pn. „Uzasadnienie braku alternatywnych opcji”). Warunkiem odstępstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań (którego zakres i skuteczność określono w zestawach działań).	społeczno-ekonomiczna zaspokajana przez źródło presji antropogenicznej determinującej na stan wód w stopniu zagrażającym osiągnięciu celów środowiskowych”) i na obecnym etapie stwierdza się brak alternatywnych opcji zaspokojenia tych potrzeb (zob. kolumna pn. „Uzasadnienie braku alternatywnych opcji”). Warunkiem odstępstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań (którego zakres i skuteczność określono w zestawach działań).	zaspokajana przez źródło presji antropogenicznej determinującej na stan wód w stopniu zagrażającym osiągnięciu celów środowiskowych”) i na obecnym etapie stwierdza się brak alternatywnych opcji zaspokojenia tych potrzeb (zob. kolumna pn. „Uzasadnienie braku alternatywnych opcji”). Warunkiem odstępstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań (którego zakres i skuteczność określono w zestawach działań).	na stan wód w stopniu zagrażającym osiągnięciu celów środowiskowych”) i na obecnym etapie stwierdza się brak alternatywnych opcji zaspokojenia tych potrzeb (zob. kolumna pn. „Uzasadnienie braku alternatywnych opcji”). Warunkiem odstępstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań (którego zakres i skuteczność określono w zestawach działań).
Odstępstwa art. 4 ust. 7	Nie, dla danej JCWP nie zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 7 Ramowej Dyrektywy Wodnej	Nie, dla danej JCWP nie zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 7 Ramowej Dyrektywy Wodnej	Nie, dla danej JCWP nie zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 7 Ramowej Dyrektywy Wodnej	Nie, dla danej JCWP nie zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 7 Ramowej Dyrektywy Wodnej	Nie, dla danej JCWP nie zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 7 Ramowej Dyrektywy Wodnej	Nie, dla danej JCWP nie zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 7 Ramowej Dyrektywy Wodnej	Nie, dla danej JCWP nie zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 7 Ramowej Dyrektywy Wodnej	Nie, dla danej JCWP nie zostało ustanowione odstępstwo z art. 4 ust. 7 Ramowej Dyrektywy Wodnej
Uzasadnienie odstępstwa	-	-	-	-	-	-	-	-

Tabela 2. Charakterystyka Jednolitych Części Wód Powierzchniowych występujących na terenie gminy Czarna.

źródło: karty charakterystyki JCW (Jednolitych Części Wód) - <http://karty.apgw.gov.pl:4200/informacje>, Klasyfikacja RW 2022 r.

Ocena stanu JCWP występujących na terenie gminy pokazuje, iż wody powierzchniowe (o ile zostały poddane monitoringowi) posiadają generalnie dobry lub umiarkowany stan/potencjał ekologiczny. Jednak stan ogólny JCWP oceniany jest jako zły, z uwagi głównie na stan chemiczny wód poniżej dobrego, co determinowane jest przez rozproszenie, rozwój obszarów zurbanizowanych: transport, turystyka, odpływ miejski; rozproszone rolnictwo, leśnictwo.

Obszar gminy objęty został wraz z innymi 50 gminami *Programem Strategicznym Błękitny San*, przyjęty Uchwałą nr 64/1533/24 Zarządu Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie z dnia 30 grudnia 2024 r.

W ramach Programu wskazano następujące priorytety:

1. TURYSTYCZNY I INNOWACYJNY BŁĘKITNY SAN

Określono cel priorytetu: *Rozwój infrastruktury i podejmowanie innowacyjnych przedsięwzięć z zakresu turystyki celem pobudzenia aktywności gospodarczej obszaru oraz wzrost bezpieczeństwa mieszkańców i turystów na akwenach wodnych*

2. ZRÓWNOWAŻONA GOSPODARKA ŚRODOWISKA BŁĘKITNEGO SANU

Określono cel priorytetu: *Wspieranie działań i inwestycji mających na celu zrównoważony rozwój gmin Błękitnego Sanu w zakresie gospodarki wodno-kanalizacyjnej, gospodarowania odpadami, ochrony różnorodności biologicznej i zachowania naturalnego krajobrazu*

3. PRZECIWDZIAŁANIE RYZYKU ZWIĄZANEMU Z KLĘSKAMI ŻYWIOŁOWYMI I ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU

Określono cel priorytetu: *Przeciwdziałanie klęskom żywiołowym oraz negatywnym zjawiskom związanym ze zmianami klimatycznymi, celem stworzenia bezpiecznego obszaru dla mieszkańców i turystów.*

Zagrożenie powodziowe

Na obszarze gminy, w ramach map ryzyka i zagrożenia powodziowego, wskazano wyłącznie niewielkie obszary szczególnego zagrożenia powodzią wyznaczone wzdłuż koryta rzeki San w południowo-zachodniej części gminy. Przebiegają one głównie przez tereny leśne.

Zagrożenie suszą

Zmieniające się warunki klimatyczne wpływają na coraz większą częstotliwość pogodowych zdarzeń ekstremalnych. Jednym z nich jest zjawisko suszy. Występowanie suszy ma szczególne znaczenie zarówno dla ludzi, jak i całego środowiska, z uwagi na zmniejszenie zasobów dyspozycyjnych wód. Celem określenia ramowych działań, na różnych poziomach, opracowany został *Plan przeciwdziałania skutkom suszy*, przyjęty Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 15 lipca 2021 r. w sprawie przyjęcia Planu przeciwdziałania skutkom suszy, Dz. U. 2021 r. poz. 1615. Jego celem jest przede wszystkim *zapewnienie odpowiedniej ilości i co najmniej dobrej jakości wód, użytecznych dla społeczeństwa, środowiska i wszystkich sektorów gospodarki narodowej.*

Obszar gminy zgodnie z ww. planem pod kątem łącznego zagrożenia suszą zaliczony został do klasy II – umiarkowane zagrożenie suszą, w tym:

- pod kątem zagrożenia suszą atmosferyczną – III klasa (silnie zagrożone),

- pod kątem suszy rolniczej – I klasa (słabo zagrożone),
- pod kątem suszy hydrologicznej – klasa III (silnie zagrożone).

Dane za 2024 rok (na podstawie: <https://susza.iung.pulawy.pl/wykazy/2024,1801032/>), pokazują, iż na terenie gminy nie występowały, na żadnej kategorii gleb, przekroczenia kryteriów wskazujących na wystąpienie suszy.

ZAGROŻENIA

Zagrożeniem dla jakości wód powierzchniowych są przede wszystkim zrzuty ścieków oraz źródła zanieczyszczeń bytowe i komunalne. Wpływa na to rozwój rozproszonych terenów zurbanizowanych, turystycznych, odpływ z terenów utwardzonych, szczególnie terenów dróg oraz prowadzona działalność rolnicza, a w szczególności przenikanie do wód nawozów i środków ochrony roślin.

II.2.5. Wody podziemne

Obszar gminy swym zasięgiem obejmuje dwie jednolite części wód podziemnych, JCWPd 168 i 169. Ich charakterystykę przedstawiono w poniższej tabeli.

Nr JCWPd	168	169
Kod JCWP	GW2000168	GW9000169
Stan chemiczny	dobry	dobry
Stan ilościowy	dobry	dobry
Stan ogólny	dobry	dobry
Wskaźniki determinujące stan chemiczny	nie dotyczy	nie dotyczy
Wskaźniki determinujące stan ilościowy	nie dotyczy	nie dotyczy
Zidentyfikowane presje znaczące. Wynik analizy znaczących oddziaływań – JCWPd	pobór punktowy z ujęć wód podziemnych	brak zidentyfikowanej presji powodującej zagrożenie dla stanu JCWPd (brak czynnika sprawczego)
Rodzaj presji determinującej stan wód w obrębie danej JCWPd	ilościowa	NIE
Ocena ryzyka nieosiągnięcia celu środowiskowego	niezagrożona	niezagrożona
Cele środowiskowe	dobry stan chemiczny, dobry stan ilościowy	dobry stan chemiczny, dobry stan ilościowy
Termin osiągnięcia celów środowiskowych	nie dotyczy	nie dotyczy

Tabela 3. Charakterystyka Jednolitych Części Wód podziemnych występujących na terenie gminy Czarna.

źródło: karty charakterystyki JCWPd - <http://karty.apgw.gov.pl:4200/informacje>

Ocena JCWPd (2019 r.) wg Rozporządzenia MG MiŻŚ z dnia 11.10.2019 r. w sprawie kryteriów i sposobu oceny stanu jednolitych części wód podziemnych (Dz. U. 2019 poz. 2148) wykazała, iż JCWPd 168 i 169 posiadają dobry stan ogólny.

Presją na stan ilościowy dla JCWPd jest pobór wód ujęciami punktowymi. Wyniki badań stanu chemicznego i ilościowego JCWPd 168 i 169 w latach⁸: 2012, 2016, 2019, pokazały stan dobry we wszystkich latach pomiarowych. Wpływ na to ma szczególnie duże powierzchnie terenów leśnych i małe powierzchnie terenów zurbanizowanych, a także stosunkowo niewielkie względem powierzchni terenów leśnych powierzchnie użytkowane rolniczo.

Główne Zbiorniki Wód Podziemnych

Na obszarze gminy nie występują Zbiorniki Wód Podziemnych. Jednak na północ od niej, na terenie gminy Ustrzyki Dolne, występuje LZWP nr 431 (Lokalny Zbiornik Wód Podziemnych) Zbiornik warstw krośnieńskich (Sanok-Lesko). Jest to zbiornik porowo-szczelinowy o powierzchni 1 253 km². Wydzielony on został w wodonośnych neogeńsko-paleogeńskich utworach *fliszowych warstw krośnieńskich centralnej depresji karpackiej*. *Utwory fliszowe tworzące zbiornik, są wykształcone w postaci piaskowców średnio- i grubolawicowych przekładanych łupkami ilastymi i łupkami marglistymi (warstwy krośnieńskie dolne) oraz piaskowców cienkolawicowych z łupkami (warstwy krośnieńskie górne). W dolinach rzecznych, głównie w utworach aluwialnych doliny Sanu, a miejscowo także w utworach zwietrzelinowych i koluwiach osuwiskowych, występuje czwartorzędowy poziom wodonośny, który ma tylko lokalne znaczenie użytkowe. Poziom fliszowy jest zasilany głównie przez bezpośrednią infiltrację opadów atmosferycznych, a w dolinach rzecznych, także przez infiltrację wód powierzchniowych i przez dopływy ascenzyjne z głębszych partii systemu wodonośnego. Wielkość infiltracji zależy przede wszystkim od litologii zwietrzeliny i nachylenia stoków.*⁹

Zbiornik ten charakteryzuje się dużą zmiennością i z reguły II klasą jakości wód. Występują obszarowo podwyższone koncentracje związków żelaza i manganu (naturalne zjawiska) oraz azotu amonowego (oddziaływani antropogeniczne). Charakteryzuje się on względną podatnością na zanieczyszczenia (wysoką i bardzo wysoką).

ZAGROŻENIA

Głównymi zagrożeniami dla wód podziemnych, jest zagrożenie ich stanu ilościowego, co jest związane z punktowym poborem wód. Mając na uwadze, iż wody podziemne na obszarze gminy charakteryzują się zmiennym stanem ilościowym, który uzależniony jest od zasilania opadami, są one także w sposób duży lub bardzo duży podatne na zanieczyszczenia, wynikające przede wszystkim z presji antropogenicznej, przede wszystkim zrzutów ścieków oraz przenikania do wód niewykorzystanych przez rośliny nawozów i środków ochrony roślin. Jednak przeprowadzone badania wykazały stan ogólny wód podziemnych na terenie gminy jako dobry.

⁸ Za mapami stanu JCWPd - <https://mjwp.gios.gov.pl/mapa/mapa,172.html>

⁹ Informator PSH – Główne Zbiorniki Wód Podziemnych w Polsce

II.2.6. Gospodarka wodno-ściekowa

Gospodarka wodna

Za gospodarkę wodociągową na terenie gminy odpowiada Zakład Gospodarki Komunalnej w Czarnej Górze. Zgodnie z danymi GUS BDL za rok 2023, na terenie gminy do sieci wodociągowej podłączonych jest 65,7% budynków mieszkalnych, a korzysta z niej 54,2% ogólnej liczby mieszkańców. Zgodnie z danymi uzyskanymi z RZGW łącznie na terenie gminy funkcjonują obecnie 4 ujęcia wód powierzchniowych i 26 ujęć wód podziemnych. Planowane są natomiast kolejne 4 ujęcia wód podziemnych (dwa w Lipie, po jednym w Paniszczołowie i Polanie). Mając na uwadze warunki terenowe pomiędzy poszczególnymi miejscowościami, trudna pod kątem technicznym i ekonomicznym jest budowa jednolitego systemu wodociągowego. Istniejące zasoby wód podziemnych pozwalają na zaopatrzenie gminy w wodę i nie stanowi to bariery rozwojowej gminy.

Woda na cele bytowe i gospodarcze na terenie gminy pobierana jest z głównie ujęć:

Ujęcia powierzchniowe									
Ciek - nazwa	Miejscowość	Działka	Nr decyzji	Data decyzji	Data ważności	Status	Użytkownik	Pozwolenie	Opis
Żłobek	Czarna Górna		BOŚ.6223-5/04	08.09.2004	08.09.2014	decyzja nieaktualna	Gmina Czarna (pow. bieszczadzki)	Piętrzenie wód potoku Żłobek, pobór wody powierzchniowej z potoku Żłobek w m. Czarna Górna, odprowadzanie: ścieków sanitarnych z Osiedla Mieszkaniowego w Czarnej Górnej do potoku Żłobek, odprowadzenie wód opadowych z terenu osiedla mieszkalnego.	Piętrzenie wód potoku Żłobek, pobór wody powierzchniowej z potoku Żłobek w m. Czarna Górna, odprowadzanie: ścieków sanitarnych z Osiedla Mieszkaniowego w Czarnej Górnej do potoku Żłobek, odprowadzenie wód opadowych z terenu osiedla mieszkalnego.
San	Chrewt		BOŚ.6223-22/2002	15.10.2002	15.10.2012	decyzja nieaktualna	Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. Fryderyka Chopina w Rzeszowie	Pobór wody podziemnej ze studni głębinowej S-1 oraz na pobór wody powierzchniowej ze zbiornika solinskiego w m. Chrewt dla potrzeb Ośrodka Wypoczynkowego w Chrewcie.	Pobór wody powierzchniowej w sezonie turystycznym ze Zbiornika Solińskiego w m. Chrewt dla potrzeb Ośrodka Wypoczynkowego w Chrewcie.
potok bez nazwy	Czarna Górna	560/2	BOŚ.6223-5/08	11.02.2008	11.02.2018	decyzja nieaktualna	Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo S.A. w Warszawie - Oddział w Sanoku	1. Piętrzenie wód potoku bez nazwy będącego częścią dz. nr 560/2 zastawką melioracyjną, oraz retencjonowanie wody w zbiorniku ziemnym w ilości 1500m3 dla celów przeciwpożarowych. 2. Pobór wody z potoku bez nazwy	Pobór wody z potoku bez nazwy będącego częścią dz. nr 560/2 do zbiornika ziemnego dla celów przeciwpożarowych Centrum Konferencyjno-Rekreacyjnego w Czarnej Górnej w ilości Qśrd = 25,0 m3/d, Qh max = 1,05 m3/h.
potok Żłobek	Czarna Górna	12/6	RZ.ZUZ.3.4210.471.2020.PK	15.02.2021	02.03.2051	decyzja aktualna	Zakład Gospodarki Komunalnej Czarna Górna w Czarnej	I. Wygaszenie decyzji Starosty Bieszczadzkiego z dnia 16.03.2015r. znak: BOŚ.6341.3.2015 w części dot. poboru wody powierzchniowej z potoku Żłobek dz. 15 w m. Czarna Górna gm. Czarna (pkt 1 decyzji). II. Udzielenie pozwolenia na usługi wodne - pobór	Pobór wody powierzchniowej z potoku Żłobek w m. Czarna Górna dla zaspokojenia potrzeb bytowo-gospodarczych mieszkańców miejscowości przy zachowaniu przepływu nienaruszalnego w potoku Qn=0,0254 m3/s.
Ujęcia podziemne									
Ciek - nazwa	Miejscowość	Działka	Nr decyzji	Data decyzji	Data ważności	Status	Użytkownik	Pozwolenie	Opis
(Z-3)	Czarna Górna	967	RZ.ZUZ.3.4100.2.2021.JS	13.04.2021		decyzja aktualna	Zakład Gospodarki Komunalnej	Decyzja ustanawiająca strefę ochronną obejmującą wyłącznie teren ochrony bezpośredniej dla	zlokalizowanego na działce 105 w m. Skorodne gm. Lutowiska (ID ujęcia 9761)

							Czarna Górna w Czarnej	ujęcia wody: a) powierzchni. z pot. Żłobek dz. 12/6 w m. Czarna Górna gm. Czarna, b) S-1 dz. 3/7 w m. Olchowiec gm. Czarna, c) S-1 dz. 659/4 w m. Polana	
(S-1)	Olchowiec	3/7	RZ.ZUZ.3.4100.2.2021.JS	13.04.2021		decyzja aktualna	Zakład Gospodarki Komunalnej Czarna Górna w Czarnej	Decyzja ustanawiająca strefę ochronną obejmującą wyłącznie teren ochrony bezpośredniej dla ujęcia wody: a) powierzchni. z pot. Żłobek dz. 12/6 w m. Czarna Górna gm. Czarna, b) S-1 dz. 3/7 w m. Olchowiec gm. Czarna, c) S-1 dz. 659/4 w m. Polana	Strefa w kształcie kwadratu o boku 3,5m i pow. 12,25m ² dla ujęcia wody podziemnej - studnia S-1
(S-1)	Polana	659/4	RZ.ZUZ.3.4100.2.2021.JS	13.04.2021		decyzja aktualna	Zakład Gospodarki Komunalnej Czarna Górna w Czarnej	Decyzja ustanawiająca strefę ochronną obejmującą wyłącznie teren ochrony bezpośredniej dla ujęcia wody: a) powierzchni. z pot. Żłobek dz. 12/6 w m. Czarna Górna gm. Czarna, b) S-1 dz. 3/7 w m. Olchowiec gm. Czarna, c) S-1 dz. 659/4 w m. Polana	Strefa w kształcie kwadratu o boku 3,5m i pow. 12,25 m ² dla ujęcia wody podziemnej - studnia S-1
(Z-2)	Czarna Górna	105	RZ.ZUZ.3.4100.2.2021.JS	13.04.2021		decyzja aktualna	Zakład Gospodarki Komunalnej Czarna Górna w Czarnej	Decyzja ustanawiająca strefę ochronną obejmującą wyłącznie teren ochrony bezpośredniej dla ujęcia wody: a) powierzchni. z pot. Żłobek dz. 12/6 w m. Czarna Górna gm. Czarna, b) S-1 dz. 3/7 w m. Olchowiec gm. Czarna, c) S-1 dz. 659/4 w m. Polana	Strefa w kształcie prostokąta o wymiarach 4,5x2,0 i pow. 9,0 m ² dla ujęcia wody źródła Z-2
Czarna-67	Czarna		BOŚ.6223-13/09	03.12.2009	03.12.2029	decyzja aktualna	Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo S.A. w Warszawie - Oddział w Sanoku	Pobór wody podziemnej ze studni - odwiertu Czarna-67 dla potrzeb Centrum Konferencyjno-Rekreacyjnego w m. Czarna: Q _{śrd} =124,33 m ³ /d, Q _{max} =7,5 m ³ /h. Ustanowienie strefy ochronnej - teren ochrony bezpośredniej o wymiarach 20 x 20 m.	Ustanowienie strefy ochronnej - teren ochrony bezpośredniej o wymiarach 20 x 20m.

(S-1)	Chrewt	43/23, 43/24 , 43/30	BOŚ.6223-2/2003	21.01.2003	21.01.2013	decyzja nieaktualna	Zakład Wyrobow Powlekanych „Sanwil” w Przemysłu	Pobór wody podziemnej ze studni głębinowej w . Chrewt dla potrzeb Ośrodka Wypoczynkowego Zakładu Wyrobow Powlekanych „Sanwil” S.A. w Chrewcie.	Wymiary strefy 5x5 m.
(S-1)	Czarna Górna	180/1	RZ.ZUZ.3.4100.3.2021.JS	16.06.2021		decyzja aktualna	Gmina Czarna (pow. bieszczadzki)	Decyzja ustanawiająca z urzędu strefę ochronną obejmującą wyłącznie teren ochrony bezpośredniej dla ujęcia wody podziemnej: studni wierconych S-1 dz. 180/1 w m. Czarna Górna, S-2 dz. 403/1 w m. Czarna Dolna, S-3 dz. 403/2 w m. Czarna Dolna, S-	strefa w kształcie kwadratu o boku 9,5m i powierzchni 90,25m2
(S-2)	Czarna Dolna	403/1	RZ.ZUZ.3.4100.3.2021.JS	16.06.2021		decyzja aktualna	Gmina Czarna (pow. bieszczadzki)	Decyzja ustanawiająca z urzędu strefę ochronną obejmującą wyłącznie teren ochrony bezpośredniej dla ujęcia wody podziemnej: studni wierconych S-1 dz. 180/1 w m. Czarna Górna, S-2 dz. 403/1 w m. Czarna Dolna, S-3 dz. 403/2 w m. Czarna Dolna, S-	strefa w kształcie kwadratu o boku 10m i powierzchni 100m2
(S-3)	Czarna Dolna	403/2	RZ.ZUZ.3.4100.3.2021.JS	16.06.2021		decyzja aktualna	Gmina Czarna (pow. bieszczadzki)	Decyzja ustanawiająca z urzędu strefę ochronną obejmującą wyłącznie teren ochrony bezpośredniej dla ujęcia wody podziemnej: studni wierconych S-1 dz. 180/1 w m. Czarna Górna, S-2 dz. 403/1 w m. Czarna Dolna, S-3 dz. 403/2 w m. Czarna Dolna, S-	strefa w kształcie kwadratu o boku 10m i powierzchni 100m2
(S-4)	Czarna Dolna	388/1	RZ.ZUZ.3.4100.3.2021.JS	16.06.2021		decyzja aktualna	Gmina Czarna (pow. bieszczadzki)	Decyzja ustanawiająca z urzędu strefę ochronną obejmującą wyłącznie teren ochrony bezpośredniej dla ujęcia wody podziemnej: studni wierconych S-1 dz. 180/1 w m. Czarna Górna, S-2 dz. 403/1 w m. Czarna Dolna, S-3 dz. 403/2 w m. Czarna Dolna, S-	strefa w kształcie kwadratu o boku 10m i powierzchni 100m2

(S-1bis)	Lipie	113/2	RZ.ZUZ.3.4100.3.2021.JS	16.06.2021		decyzja aktualna	Gmina Czarna (pow. bieszczadzki)	Decyzja ustanawiająca z urzędu strefę ochronną obejmującą wyłącznie teren ochrony bezpośredniej dla ujęcia wody podziemnej: studni wierconych S-1 dz. 180/1 w m. Czarna Górna, S-2 dz. 403/1 w m. Czarna Dolna, S-3 dz. 403/2 w m. Czarna Dolna, S-	strefa w kształcie prostokąta o boku 19,5mx36,0m i powierzchni 702,00m2
(S-4)	Lipie	509/3	RZ.ZUZ.3.4100.3.2021.JS	16.06.2021		decyzja aktualna	Gmina Czarna (pow. bieszczadzki)	Decyzja ustanawiająca z urzędu strefę ochronną obejmującą wyłącznie teren ochrony bezpośredniej dla ujęcia wody podziemnej: studni wierconych S-1 dz. 180/1 w m. Czarna Górna, S-2 dz. 403/1 w m. Czarna Dolna, S-3 dz. 403/2 w m. Czarna Dolna, S-	strefa w kształcie prostokąta o boku 3,0mx19,0m i powierzchni 57,00 m2
(OI-1)	Lipie	275	RZ.ZUZ.3.4100.3.2021.JS	16.06.2021		decyzja aktualna	Gmina Czarna (pow. bieszczadzki)	Decyzja ustanawiająca z urzędu strefę ochronną obejmującą wyłącznie teren ochrony bezpośredniej dla ujęcia wody podziemnej: studni wierconych S-1 dz. 180/1 w m. Czarna Górna, S-2 dz. 403/1 w m. Czarna Dolna, S-3 dz. 403/2 w m. Czarna Dolna, S-	strefa o nieregularnym kształcie i powierzchni 140 m2

Tabela 4. Ujęcia wód na terenie gminy.

źródło: dane RZGW Wody Polskie – Zarząd Zlewni w Przemyślu

Gospodarka ściekowa

Obszar gminy posiada stosunkowo słabo rozwiniętą zbiorczą sieć kanalizacji sanitarnej. Za gospodarkę ściekową odpowiada Zakład Gospodarki Komunalnej w Czarnej Górnjej. W zakresie gospodarki kanalizacyjnej gminę charakteryzują następujące parametry (stan na rok 2023 na podstawie danych GUS BDL):

- budynki mieszkalne podłączone do sieci kanalizacji sanitarnej (w % ogółu budynków mieszkalnych) – 12,7%
- korzystający z instalacji w (% ogółu ludności) – 23,2%
- długość czynnej sieci kanalizacyjnej – 4,3 km

Podstawowym sposobem zagospodarowania ścieków komunalnych na terenie gminy jest ich odprowadzanie do zbiorników bezodpływowych i następnie odbiór za pomocą wozów asenizacyjnych lub odprowadzanie ścieków do oczyszczalni przydomowych.

Występowanie stosunkowo dużej liczby zbiorników bezodpływowych może nieść za sobą zagrożenie dla środowiska w przypadku rozszczelnienia zbiorników i przenikania zanieczyszczeń sanitarnych do wód i gleb.

Na terenie gminy występuje pięć oczyszczalni ścieków, głównie o charakterze lokalnym oraz jedna należąca do kopalni.

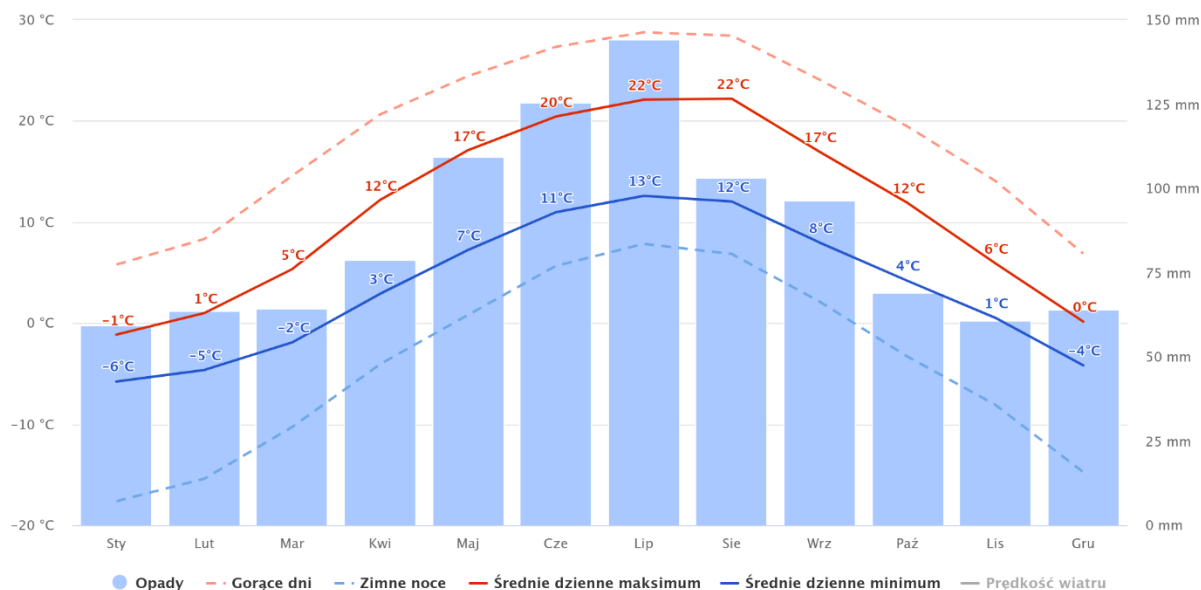
II.2.7. Warunki klimatyczne

Zgodnie z regionalizacją klimatyczną Wosia, obszar gminy Czarna położony jest w regionie Zamojsko-Przemyskim w pobliżu Regionu Sandomierskiego. Obszar ten charakteryzuje stosunkowo najmniejsza liczba dni z pogodą umiarkowaną ciepłą i zachmurzeniem oraz małą liczbą dni chłodnych. Częściej występują tu dni ciepłe, słoneczne lub z niewielkimi opadami. Również często występują przymrozki z pogodą słoneczną.

Obszar gminy w 2023 roku charakteryzował się wielkością opadów na poziomie 1006,8 mm, średnią roczną temperaturą na poziomie 9,5 °C.

Czarna Góra

49.32°N, 22.67°E (557 m n.p.m.).
Model: ERA5T.

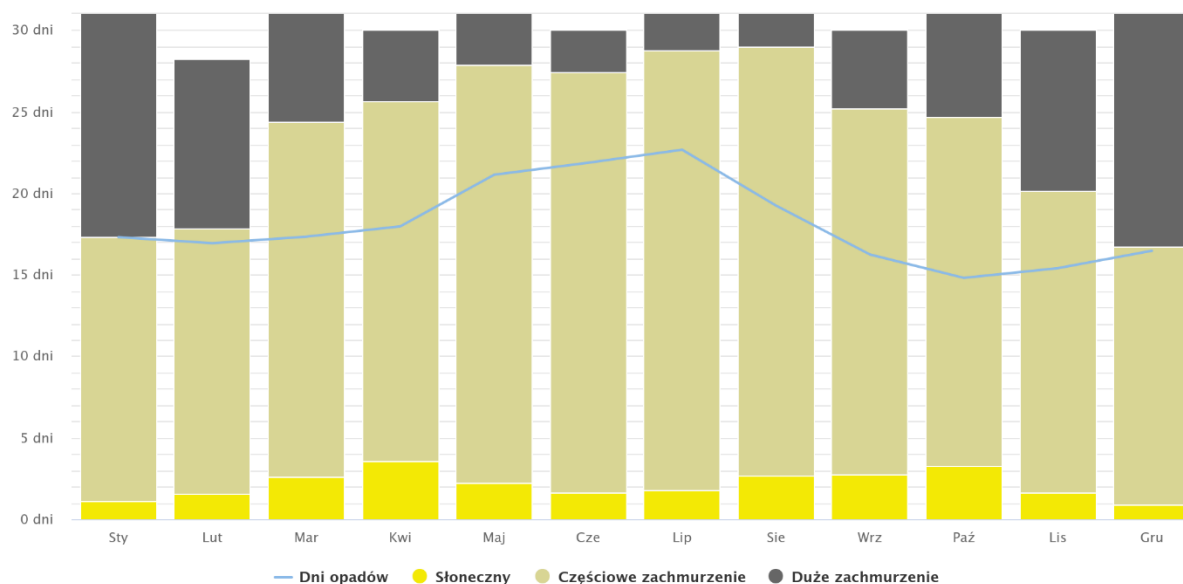
Rysunek 2. Klimatogram dla klimatu modelowanego gminy Czarna – średnie temperatury i opady, średnia 30 letnia.

źródło: https://www.meteoblue.com/pl/pogoda/historyclimate/climatemodelled/czarna-g%C3%B3rna_polska_7602850

Analizy statystyczne 30 letnie wskazują, iż największe opady na terenie gminy, powyżej średniej rocznej za rok 2023, obserwowane są od maja do lipca, z czego najwyższe wartości osiągają średnio w lipcu (ok. 144 mm/miesiąc). Maksymalne temperatury obserwujemy natomiast w miesiącach czerwiec – sierpień. Średnie dzienne maksimum temperatury osiągają w tych miesiącach wartości odpowiednio: 27 °C, 29 °C, 28 °C.

Czarna Góra

49.32°N, 22.67°E (557 m n.p.m.).
Model: ERA5T.

Rysunek 3. Dni o dużym zachmurzeniu, słoneczne i z opadami w gminie Czarnej – średnia 30 letnia.

źródło: https://www.meteoblue.com/pl/pogoda/historyclimate/climatemodelled/czarna-g%C3%B3rna_polska_7602850

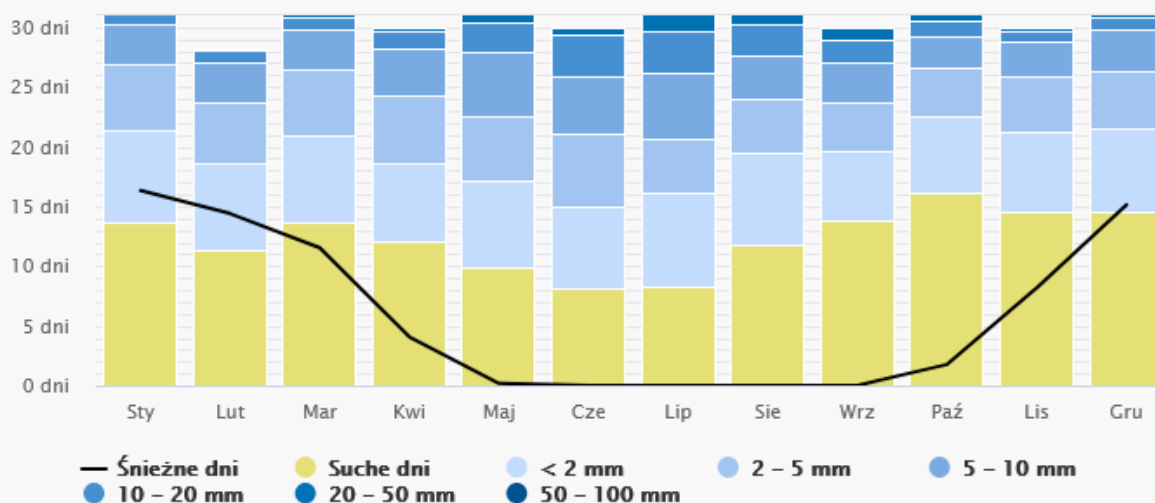
Analizy statystyczne 30 letnie wskazują, iż największą liczbę dni z opadami obserwujemy od maja do lipca. Wynosi ona średnio 21,1-22,7 dni w miesiącu. Z kolei największa liczba dni słonecznych statystycznie występuje w kwietniu (ok. 3,6 dni)

Ilości opadów

Czarna Góra

49.32°N, 22.67°E (557 m n.p.m.).
Model: ERA5T.

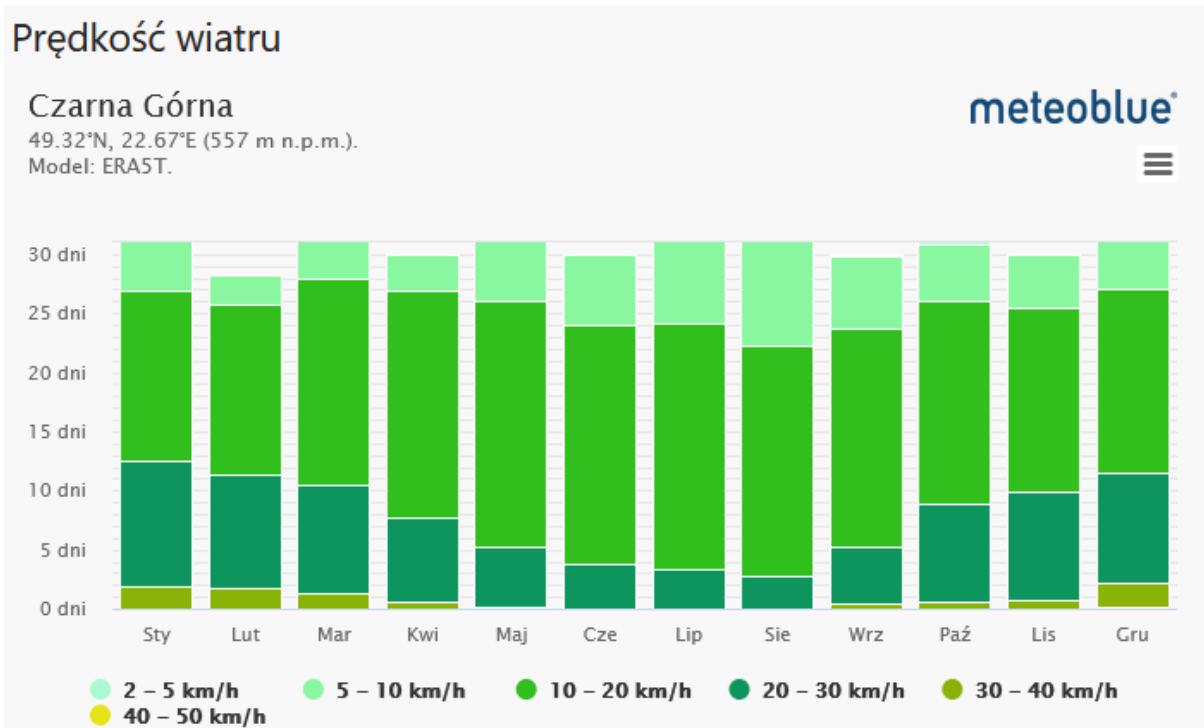
meteoblue

Rysunek 4. Ilość opadów w gminie Czarna - średnia 30 letnia.

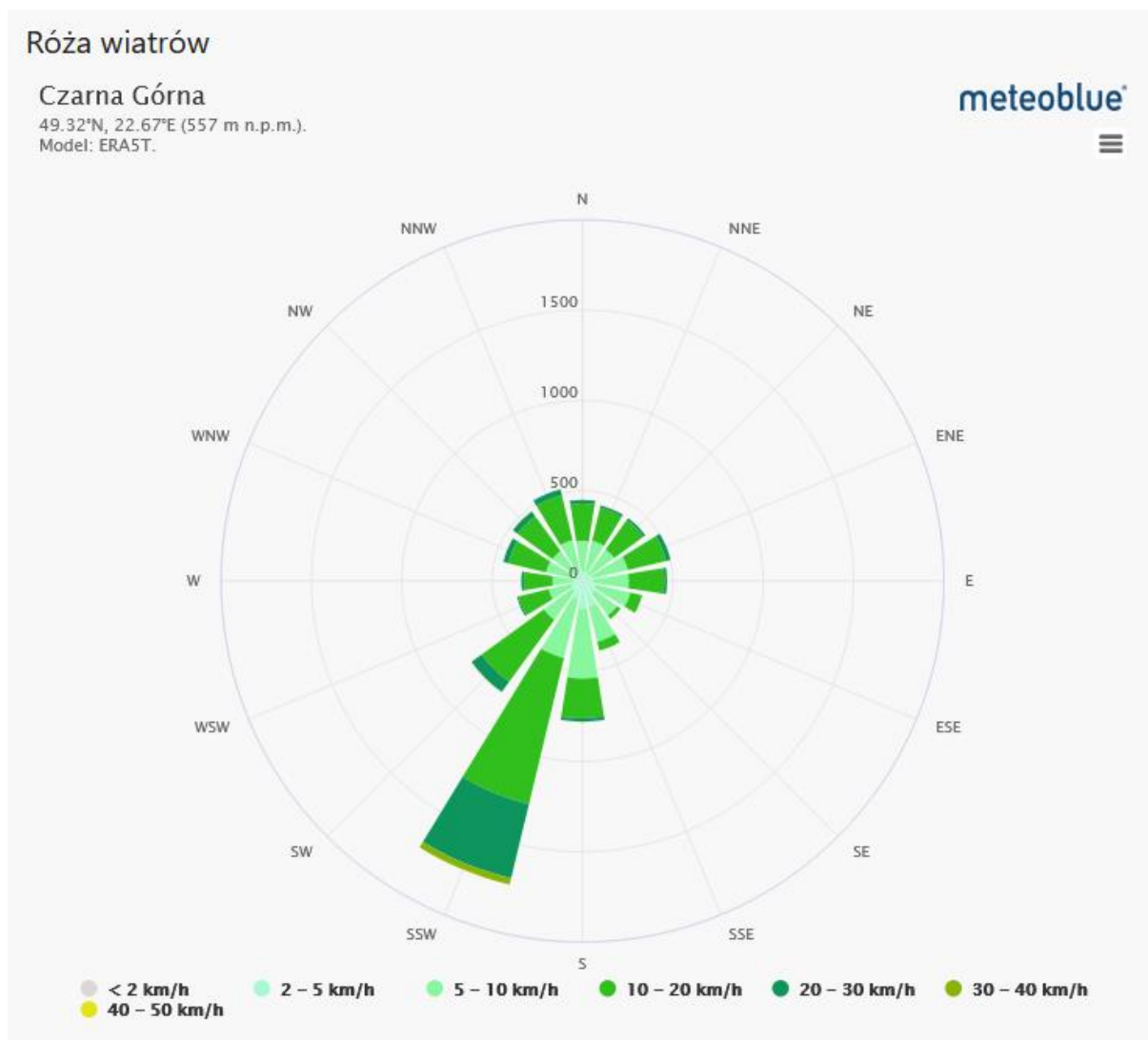
źródło: https://www.meteoblue.com/pl/pogoda/historyclimate/climatemodelled/czarna-g%C3%B3rna_polska_7602850

Analizy statystyczne 30 letnie wskazują, iż największą liczbę dni suchych obserwuje się w październiku (statystycznie 16,2 dnia). Dni śnieżne są statystycznie obserwowane od października do kwietnia. Największa liczba dni śnieżnych występuje statystycznie w styczniu (statystycznie 16,3 dnia).

Rysunek 5. Prędkość wiatru w gminie Czarna – średnia 30 letnia.

źródło: https://www.meteoblue.com/pl/pogoda/historyclimate/climatemodelled/czarna-g%C3%B3rna_polska_7602850

Rysunek 6. Róża wiatrów w gminie Czarna – średnia 30 letnia.

źródło: https://www.meteoblue.com/pl/pogoda/historyclimate/climatemodelled/czarna-g%C3%B3rna_polska_7602850

Największa liczba dni z wiatrami powyżej 20 km/h występuje statystycznie w grudniu, styczniu lutym i marcu. Wiatrami dominującymi na terenie gminy są wiatry południowo-południowo-zachodnie (SSW).

II.2.8. Występowanie gruntów chronionych roślin i zwierząt, obszarów chronionych, obszarów cennych przyrodniczo i walorów krajobrazowych

Obszary cenne przyrodniczo:

1. Bieszczadzki Park Narodowy

Dane podstawowe:

- Data utworzenia: 1973-08-14 na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 sierpnia 1973 r. w sprawie utworzenia Bieszczadzkiego Parku Narodowego (Dz.U. z 1973 r. Nr 31, poz. 179),
- Powierzchnia [ha]: 29202,1642,
- Obejmuje gminy: Cisna (gmina wiejska), Lutowska (gmina wiejska), Ustrzyki Dolne (gmina miejsko-wiejska), Czarna (gmina wiejska)
- Powierzchnia otuliny [ha]: 55783,2000.
- Obszar objęty ochroną na podstawie prawa międzynarodowego: Rezerwat Biosfery UNESCO "Man and the Biosphere", objęty ochroną w 1992 r.
- Dokumenty ustanawiający plan ochrony: Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 27 lipca 2022 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Bieszczadzkiego Parku Narodowego.
- Ustanowienie zadań ochronnych:
 - Zarządzenie nr 73 Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2012 r. w sprawie zadań ochronnych dla Bieszczadzkiego Parku Narodowego (Dz. Urz. z 2013 r. poz. 7),
 - Zarządzenie Nr 54 Ministra Środowiska z dnia 24 października 2013 r. zmieniające zarządzenie w sprawie zadań ochronnych dla Bieszczadzkiego Parku Narodowego (Dz. Urz. z 2013 r. poz. 64),
 - Zarządzenie nr 60 Ministra Środowiska z dnia 19 grudnia 2013 r. w sprawie zadań ochronnych dla Bieszczadzkiego Parku Narodowego (Dz. Urz. z 2013 r. poz. 70),
 - Zarządzenie Ministra Środowiska z dnia 27 marca 2014 r. zmieniające zarządzenie w sprawie zadań ochronnych dla Bieszczadzkiego Parku Narodowego (Dz. Urz. z 2014 r. poz. 27),
 - Zarządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 stycznia 2015 r. w sprawie zadań ochronnych dla Bieszczadzkiego Parku Narodowego (Dz. Urz. z 2015 r. poz. 1),
 - Zarządzenie Ministra Środowiska z dnia 15 lutego 2016 r. w sprawie zadań ochronnych dla Bieszczadzkiego Parku Narodowego (Dz. Urz. z 2016 r. poz. 16).
- Pozostałe akty prawne:
 - Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 sierpnia 1989 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie utworzenia Bieszczadzkiego Parku Narodowego (Dz.U. z 1989 r. Nr 50, poz. 288),
 - Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 stycznia 1991 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie utworzenia Bieszczadzkiego Parku Narodowego (Dz.U. z 1991 r. Nr 11, poz. 39),
 - Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 listopada 1996 r. w sprawie Bieszczadzkiego Parku Narodowego (Dz.U. z 1996 r. Nr 144, poz. 664),
 - Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 3 listopada 1999 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie Bieszczadzkiego Parku Narodowego (Dz.U. 1999 nr 93 poz. 1068),

- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 2 lipca 2003 r. w sprawie nadania statutu Bieszczadzkiemu Parkowi Narodowemu (Dz. U. z 2003 r. Nr 136 poz. 1279),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 18 lutego 2013 r. w sprawie nadania statutu Bieszczadzkiemu Parkowi Narodowemu z siedzibą w Ustrzykach Górnych (Dz.U. z 2013 r. poz. 302),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 października 2015 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie nadania statutu Bieszczadzkiemu Parkowi Narodowemu z siedzibą w Ustrzykach Górnych (Dz. U. z 2015 r. poz. 2051),
- Obwieszczenie Ministra Środowiska z dnia 8 lutego 2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie nadania statutu Bieszczadzkiemu Parkowi Narodowemu z siedzibą w Ustrzykach Górnych (Dz. U. z 2016 poz. 215).

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 27 lipca 2022 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Bieszczadzkiego Parku Narodowego celem ochrony Parku jest:

- *zachowanie wschodniokarpackiego krajobrazu gór średnich łączącego jego elementy naturalne i kulturowe;*
- *zachowanie wielkoobszarowego, unikatowego w skali kraju, układu górskich ekosystemów: leśnych, połoninowych, nieleśnych (łąk i pastwisk), torfowiskowych oraz wodnych z licznymi elementami wschodniokarpackimi wśród gatunków flory i fauny;*
- *zachowanie nienaruszonego stanu komponentów przyrody nieożywionej, w szczególności podłoża geologicznego, rzeźby terenu, warunków klimatycznych i hydrologicznych, pokrywy glebowej; zachowanie ekosystemów leśnych wschodniokarpackiej puszczy z dużym udziałem lasów o charakterze pierwotnym i naturalnym oraz stopniowe odtwarzanie zbliżonego do naturalnego składu gatunkowego drzewostanów zniekształconych antropogenicznie;*
- *zapewnienie niezakłóconego przebiegu procesów ekologicznych i ewolucyjnych charakterystycznych dla górskich lasów naturalnych strefy umiarkowanej, w szczególności procesów o charakterze wielkoobszarowym i długoterminowym;*
- *zachowanie charakterystycznego dla puszczy wschodniokarpackiej układu powiązań ekologicznych: ekosystem leśny – ssaki roślinożerne – duże drapieżniki;*
- *zachowanie populacji zwierząt kopytnych, w tym żubra (*Bison bonasus*), dzika (*Sus scrofa*) i jeleniowatych (*Cervidae*), dużych drapieżników, w tym niedźwiedzia brunatnego (*Ursus arctos*), wilka (*Canis lupus*), rysia (*Lynx lynx*) i zwierząt żyjących w dziuplach drzew, w szczególności sów (*Strigiformes*), dzięciołów (*Picinae*) i drobnych ssaków;*
- *zachowanie ostoi i siedlisk fauny puszczańskiej oraz ich wzajemnych powiązań przestrzennych przez zapewnienie ochrony korytarzy ekologicznych;*
- *zachowanie ekosystemów połoninowych stanowiących główne centra występowania gatunków wysokogórskich i wschodniokarpackich, w tym endemitów typowych dla Karpat Wschodnich;*
- *zachowanie ekosystemów łęgów o wysokiej różnorodności gatunkowej, z udziałem gatunków wschodniokarpackich;*
- *zachowanie mało przekształconych ekosystemów wodnych występujących w naturalnej sieci potoków i rzek górskich z charakterystyczną dla nich fauną wodną;*

- zachowanie tradycyjnie użytkowanych ekosystemów ziołorośli łąk i pastwisk o bardzo wysokiej różnorodności gatunkowej;
- zachowanie torfowisk wysokich o specyficznej strukturze zbiorowisk i gatunków;
- zachowanie populacji ptaków szponiastych (*Accipitriformes*), sów (*Strigiformes*) i bociana czarnego (*Ciconia nigra*);
- zachowanie populacji wydry (*Lutra lutra*) i bobra europejskiego (*Castor fiber*); zachowanie populacji drobnych ssaków, głównie nietoperzy (*Chiroptera*) i pilchowatych (*Gliridae*);
- zachowanie lokalnych populacji płazów (*Amphibia*) i gadów (*Reptilia*);
- zachowanie dużej różnorodności fauny bezkręgowców, z licznymi endemitami charakterystycznymi dla Karpat Wschodnich i Karpat Południowych;
- zachowanie miejsc typowych (*loci typici*) gatunków bezkręgowców;
- zachowanie gatunków wschodniokarpackich i wysokogórskich we florze roślin naczyniowych; zachowanie stanowisk rzadkich roślin naczyniowych;
- zachowanie rzadkich gatunków mszaków, grzybów, porostów i śluzowców w szczególności typowych dla lasów o charakterze pierwotnym;
- zachowanie, eksponowanie i odtwarzanie zasobów materialnych i niematerialnych dziedzictwa kulturowego Bieszczadów;
- zachowanie integralności obszaru specjalnej ochrony ptaków Bieszczady (PLC180001), zwanego dalej „obszarem Natura 2000 Bieszczady”, w szczególności utrzymanie oraz przywracanie właściwego stanu siedlisk przyrodniczych, gatunków roślin i zwierząt, i ich siedlisk, będących jego przedmiotami ochrony.

Obszar Parku obejmuje cenne przyrodniczo i krajobrazowo obszary: pasma Tarnicy i Halicza, Wielkiej Rawki, połoniny Wetlińskiej i pasmo graniczne. Obszar Parku jest miejscem występowania szczególnie cennych gatunków flory i fauny, wśród nich stwierdzono m.in.:

- 100 zbiorowisk zakwalifikowanych do 22 siedlisk przyrodniczych wymienionych w tzw. dyrektywie siedliskowej:
 - Pionierska roślinność na kamieńcach górskich potoków – kod 3220,
 - Wysokogórskie borówczyska bażynowe (*Empetro-Vaccinietum*) - kod 4060,
 - Subalpejskie zarośla wierzbowe wierzby lapońskiej lub śląskiej (*Salicetum lapponum*, *Salicetum silesiacae*) - kod 4080,
 - Wysokogórskie murawy acidofilne (*Juncion trifidi*) i bezwapienne wyleżyska śnieżne (*Salicion herbaceae*) - kod 6150,
 - Górskie i niżowe murawy bliźniczkowe (*Nardion* – płaty bogate florystycznie) – kod 6230,
 - Ziołorośla górskie (*Adenostylien alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*) kod 6430,
 - Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*) - kod 6510,
 - Górskie łąki konietlicowe użytkowane ekstensywnie (*Polygono-Trisetion*) - kod 6520,
 - Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe) - kod 7110,
 - Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzeria-Caricetea*) – kod 7140,

- Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk - kod 7230,
- Piargi i gołoborza krzemianowe - kod 8110,
- Ściany skalne i urwiska krzemianowe ze zbiorowiskami z *Androsacetalia vandellii* - kod 8220,
- Jaskinie nieudostępnione do zwiedzania - kod 8310,
- Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagetum*) - kod 9110,
- Żyzne buczyny (*Dentario glandulosae* Fagenion, *Galio odorati*-Fagenion) - kod 9130,
- Górskie jaworzyny ziołoroślowe (*Aceri Fagetum*) - kod 9140,
- Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*) – kod 9170,
- Jaworzyny i lasy klonowo-lipowe na stokach i zboczach (*Tilio platyphyllis-Acerion pseudoplatani*) – kod 9180,
- Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi Betuletum pubescentis*, *Vaccinio uliginosi Pinetum*, *Pino mugo-Sphagnetum*, *Sphagno girgensohnii-Piceetum*) i brzozowo-sosnowe bagienne lasy borealne – kod 91D0,
- Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*) i olsy źródłkowe – kod 91E0,
- Górskie bory świerkowe (*Piceion abietis*, część – zbiorowiska górskie) – kod 9410.
 - 3 gatunki roślin naczyniowych wymienione w załączniku II dyrektywy siedliskowej,
 - 3 gatunki mszaków wymienione w załączniku II dyrektywy siedliskowej,
 - 24 gatunki ((18 kręgowców i 6 bezkręgowców) w załączniku II do dyrektywy siedliskowej. 20 gatunków ptaków umieszczono w załączniku I do dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (Dz. Urz. UE L 20 z 26.01.2010, str. 7, z późn. zm.).

Wśród gatunków roślin i zwierząt objętych ochroną w ramach obszarów Natura 2000 Bieszczady, stwierdzono występowanie następujących gatunków roślin i zwierząt: Bezlist okrywowy (*Buxbaumia viridis*), Dzwonek piłkowany (*Campanula serrata*), Rzepik szczeciński (*Agrimonia pilosa*), Tocja karpicka (*Tozzia carpathica*), Widłoząb zielony (*Dicranum viride*), Biegacz urozmaicony (*Carabus variolosus*), Biegacz Zawadzkiego (*Carabus zawadzki*), Bóbr europejski (*Castor fiber*), Brzanka (*Barbus meridionalis*), Czerwończyk nieparek (*Lycaena dispar*), Głowacz białopłetwy (*Cottus gobio*), Krasopani hera (*Callimorpha euplagia*, *Panaxia quadripunctaria*), Kumak górski (*Bombina variegata*), Minóg strumieniowy (*Lampetra planeri*), Mopek (*Barbastella barbastellus*), Nadobnica alpejska (*Rosalia alpina*), Niedźwiedź brunatny (*Ursus arctos*), Nocek duży (*Myotis myotis*), Nocek orzęsiony (*Myotis emarginatus*), Podkowiec mały (*Rhinolophus hipposideros*), Nocek Bechsteina (*Myotis bechsteinii*), Ryś (*Lynx lynx*), Skójkę gruboskorupową (*Unio crassus*), raszka grzebieniasta (*Triturus cristatus* (*Triturus cristatus cristatus*)), Traszka karpicka (*Triturus montandoni*), Wilk (*Canis lupus*), Wydra (*Lutra lutra*), Zagłębek bruzdkowany (*Rhysodes sulcatus*), Zgnirotek cynobrowy (*Cucujus cinnaberinus*), Żbik (*Felis silvestris*), Żubr (*Bison bonasus*), Bocian czarny (*Ciconia nigra*), Derkacz (*Crex crex*), Dzięcioł białogrzbiety (*Dendrocopos leucotos*), Dzięcioł czarny (*Dryocopus martius*), Dzięcioł trójpalczasty (*Picoides tridactylus*), Dzięcioł zielonosiwy (*Picus canus*), Jarząbek (*Tetrastes bonasia*), Muchołówka białoszyja (*Ficedula albicollis*), Muchołówka mała (*Ficedula parva*), Orlik krzykliwy (*Aquila*

pomarina), Orzeł przedni (*Aquila chrysaetos*), Płochacz halny (*Prunella collaris*), Płochacz halny (*Prunella collaris*), Puszczyk uralski (*Strix uralensis*), Sóweczka (*Glaucidium passerinum*), Trzmielojad (*Pernis apivorus*), Włochatka (*Aegolius funereus*).

Obszar gminy zlokalizowany jest w niewielkiej części w granicach Parku Narodowego, jest to na południowym - wschodzie gminy. Obszar otuliny obejmuje głównie południowo-wschodni obszar gminy zlokalizowany na południe od DW 894.

2. Ciśniańsko-Wetliński Park Krajobrazowy

Dane podstawowe:

- Data utworzenia: 1992-03-27 na podstawie Nr 17 Wojewody Krośnieńskiego z dnia 27 marca 1992 r. w sprawie utworzenia Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego (Dz.U. Woj. Krośnieńskiego Nr 7, poz. 51, z 1992 r.).

- Powierzchnia [ha]: 51461,0000.

- Obejmuje gminy: Zagórz (gmina miejsko-wiejska), Cisna (gmina wiejska), Komańcza (gmina wiejska), Baligród (gmina wiejska), Solina (gmina wiejska), Czarna (gmina wiejska).

- Cele ochrony Parku (na podstawie Nr 17 Wojewody Krośnieńskiego z dnia 27 marca 1992 r. w sprawie utworzenia Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego (Dz.U. Woj. Krośnieńskiego Nr 7, poz. 51, z 1992 r.).):

- cele ochrony wartości przyrodniczych:

a) zachowanie trwałości ekosystemów leśnych i odtwarzanie różnorodności biocenoz leśnych zgodnie z uwarunkowaniami siedliskowymi oraz zachowanie ekosystemów nieleśnych ze szczególnym uwzględnieniem bogactwa szaty roślinnej obejmującej liczną grupę chronionych i rzadkich gatunków roślin na obszarze Bieszczadów Zachodnich,

b) zachowanie i ochrona gatunków dziko żyjących zwierząt, w szczególności rzadko występujących i zagrożonych wyginięciem, c) zachowanie ekosystemów wodnych i ochrona wód powierzchniowych;

- cele ochrony wartości historycznych i kulturowych:

a) ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego,

b) kultywowanie i przywracanie tradycyjnej kultury ludowej;

- cele ochrony walorów krajobrazowych:

a) zachowanie wartości estetycznych i kulturowych terenu oraz związanych z nim elementów przyrodniczych, ukształtowanych przez siły przyrody lub w wyniku działalności człowieka,

b) zapobieganie dewastacji i degradacji krajobrazu.

- Pozostałe akty prawne:

Lp.	Tytuł	Miejsce publikacji	Oznaczenie Dziennika Urzędowego	Data publikacji
1	Rozporządzenie Nr 24 Wojewody Krośnieńskiego z dnia 24 maja 1996 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie utworzenia Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego	Dz. Urz. Woj. Krośnieńskiego	Dz. Urz. Woj. Krośnieńskiego Nr 21, poz. 108 z 1996 r.	

Lp.	Tytuł	Miejsce publikacji	Oznaczenie Dziennika Urzędowego	Data publikacji
2	Ozporządzenie Wojewody Podkarpackiego z dnia 30 grudnia 2003 r. w sprawie zmiany rozporządzenia Wojewody Krośnieńskiego w sprawie utworzenia Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego	Dz. Urz. Województwa Podkarpackiego	Dz. Urz. z 2003 r. Nr 185, poz. 3046	2003-12-31
3	Rozporządzenie Nr 64/05 Wojewody Podkarpackiego z dnia 16 czerwca 2005 r. w sprawie Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego	Dz. Urz. Województwa Podkarpackiego	Dz. Urz. z 2005 r. Nr 82, poz. 1389	2005-06-17
4	Uchwała NR XLVIII/991/14 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 23 czerwca 2014 r. w sprawie Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego	Dz. Urz. Województwa Podkarpackiego	Dz. Urz. z 2014 r. poz. 1945	2014-07-10
5.	Uchwała Nr XLIX/820/18 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2018 r. zmieniająca uchwałę nr XLVIII/991/14 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 23 czerwca 2014r. sprawie Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego	Dz. Urz. Województwa Podkarpackiego		2018-02-08
6.	Uchwała nr XXXVII/611/21 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 31 maja 2021 r. w sprawie zmiany uchwały Sejmiku Województwa Podkarpackiego w sprawie Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego	Dz. Urz. Województwa Podkarpackiego	Dz. Urz. z 2021 r. poz. 2251	2021-06-21
7.	Uchwała nr LII/865/22 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 29 sierpnia 2022 r. w sprawie zmiany uchwał Sejmiku Województwa Podkarpackiego w sprawach parków krajobrazowych	Dz. Urz. Województwa Podkarpackiego	Dz. Urz. z 2022 r. poz. 3299	2022-09-12

Tabela 5. Ciśniańsko-Wetliński Park Krajobrazowy – akty prawne.

źródło: <https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/>

Zgodnie z Uchwałą NR XLVIII/991/14 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 23 czerwca 2014 r. w sprawie Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego (z późniejszymi zmianami), na obszarze Parku zakazuje się:

1) *realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na*

środowisko z wyłączeniem przedsięwzięć, o których mowa w art. 17 ust. 3 ustawy o ochronie przyrody;

2) umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności w ramach racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej, rybackiej i łowieckiej (nie dotyczą czynności podlegających zakazom w stosunku do gatunków chronionych, wykonywanych na podstawie zezwoleń lub aktów prawa miejscowego wydanych przez uprawnione organy oraz wydawania tych zezwoleń i aktów prawa miejscowego, czynności w stosunku do gatunków wymienionych w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 9 września 2011 r. w sprawie listy roślin i zwierząt gatunków obcych, które w przypadku uwolnienia do środowiska przyrodniczego mogą zagrozić gatunkom rodzimym lub siedliskom przyrodniczym; nie dotyczą czynności wykonywanych w ramach przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko, dla których przeprowadzona procedura oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, wykazała brak niekorzystnego wpływu na przyrodę i krajobraz Parku, w zakresie niezbędnym do realizacji tych przedsięwzięć; zabiegów czynnej ochrony przyrody wykonywanych przez organy ochrony przyrody);

3) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej lub zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych (nie dotyczą czynności wykonywanych w ramach przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko, dla których przeprowadzona procedura oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, wykazała brak niekorzystnego wpływu na przyrodę i krajobraz Parku, w zakresie niezbędnym do realizacji tych przedsięwzięć; zabiegów czynnej ochrony przyrody wykonywanych przez organy ochrony przyrody; zadrzewień rosnących na działkach oznaczonych w ewidencji gruntów jako grunty orne, za wyjątkiem zadrzewień rosnących w obrębie tych działek w odległości do 1 m od ich granic);

4) pozyskiwania dla celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów (nie dotyczy terenów złóż i zmian granic złóż, dla których udzielono obowiązujących w dniu 25 lipca 2014r. koncesji oraz prowadzenia działalności, o której mowa w art. 22 ust. 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze; nie dotyczy udzielenia lub zmiany koncesji, udzielonych dla terenów złóż, o których mowa w ust. 2, jeżeli przed ich zmianą została przeprowadzona procedura oceny oddziaływania na środowisko, która wykazała brak niekorzystnego wpływu na przyrodę i krajobraz Parku.);

5) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym lub przeciwsuwiskowym lub budową, odbudową, utrzymaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych (nie dotyczą czynności wykonywanych w ramach przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko, dla których przeprowadzona procedura oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, wykazała brak niekorzystnego wpływu na przyrodę i krajobraz Parku, w zakresie niezbędnym do realizacji tych przedsięwzięć; zabiegów czynnej ochrony przyrody wykonywanych przez organy ochrony przyrody);

6) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody lub racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej (nie dotyczą czynności

wykonywanych w ramach przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko, dla których przeprowadzona procedura oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, wykazała brak niekorzystnego wpływu na przyrodę i krajobraz Parku, w zakresie niezbędnym do realizacji tych przedsięwzięć; zabiegów czynnej ochrony przyrody wykonywanych przez organy ochrony przyrody. Zwolnienie nie dotyczy drzew o parametrach określonych w zał. Nr 4 niniejszej uchwały oraz siedlisk priorytetowych wymienionych w załączniku nr 1 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000);

- 1) likwidowania, zasypywania i przekształcania zbiorników wodnych oraz starorzeczy;
- 2) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia własnych gruntów rolnych;
- 3) prowadzenia chowu i hodowli zwierząt metodą bezściółkową;
- 4) utrzymywania otwartych rowów ściekowych i zbiorników ściekowych;
- 5) organizowania rajdów motorowych i samochodowych;
- 6) budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od:

a) linii brzegów rzeki Oslawa, jezior i innych naturalnych zbiorników wodnych,
b) zasięgu lustra wody w sztucznych zbiornikach wodnych usytuowanych na wodach płynących przy normalnym poziomie piętrzenia określonym w pozwoleniu wodnoprawnym, o którym mowa w art. 122 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. - Prawo wodne - z wyjątkiem obiektów służących turystyce wodnej, gospodarce wodnej lub rybackiej; Zakaz nie narusza lokalizacji obiektów budowlanych wskazanych w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i ostatecznych decyzjach administracyjnych, obowiązujących w dniu wejścia w życie niniejszej uchwały.

Strefa wyłączona z zabudowy na podstawie zakazu, o którym mowa w pkt 12), może podlegać ograniczeniu w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy lub w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego w ramach uzgodnień z ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, jeżeli nie wpłynie to znacząco negatywnie na ochronę przyrody Parku. Zakaz nie dotyczy oczyszczalni ścieków.

3. Park Krajobrazowy Doliny Sanu

Dane podstawowe:

- Data utworzenia: 1992-03-27 na podstawie Rozporządzenia Nr 18 Wojewody Krośnieńskiego z dnia 27 marca 1992 r. w sprawie utworzenia Parku Krajobrazowego Doliny Sanu (Dz. Urz. Woj. Krośnieńskiego Nr 7, poz. 52 z 1992 r.).
- Powierzchnia [ha]: 27728,0000.
- Obejmuje gminy: Lutowiska (gmina wiejska), Solina (gmina wiejska), Czarna (gmina wiejska).
- Cele ochrony Parku na podstawie Rozporządzenia Nr 18 Wojewody Krośnieńskiego z dnia 27 marca 1992 r. w sprawie utworzenia Parku Krajobrazowego Doliny Sanu (Dz. Urz. Woj. Krośnieńskiego Nr 7, poz. 52 z 1992 r.):
 1. dla ochrony przyrody nieożywionej:

- 1) zachowanie charakterystycznych elementów przyrody nieożywionej, stanowiących świadectwo przeszłości geologicznej regionu, w tym także zjawisk i obiektów o charakterze antropogenicznym;
- 2) podtrzymanie naturalnych procesów kształtujących powierzchnię ziemi, zachowanie warunków siedliskowych do funkcjonowania ekosystemów oraz zachowanie reliktowych zabytków przyrody nieożywionej;
- 3) ograniczanie antropogenicznych przekształceń powierzchni ziemi;
- 4) udostępnianie dla celów naukowych, edukacyjnych i krajoznawczych cennych obiektów przyrody nieożywionej;
- 5) utrzymanie w stanie naturalnym terenów źródliskowych;
- 6) utrzymanie stanu czystości wód powierzchniowych oraz ochrona wód powierzchniowych i podziemnych,

2. dla ochrony przyrody ożywionej:

- 1) szaty roślinnej:
 - a) zapewnienie trwałości lokalnych populacji gatunków roślin chronionych, rzadkich i zagrożonych;
 - b) zachowanie pełnej różnorodności florystycznej w odniesieniu do wszystkich grup systematycznych;
 - c) ograniczanie procesu neofityzacji flory;
 - d) zachowanie pełnego inwentarza zbiorowisk roślinnych, w szczególności naturalnych i półnaturalnych, a także antropogenicznych związanych z tradycyjnymi formami zagospodarowania (fitocenozy segetalne), zachowanie wszystkich istotnych i charakterystycznych dla środowiska przyrodniczego typów ekosystemów,
- 2) dla ochrony fauny:
 - a) zachowanie pełnego inwentarza naturalnej fauny w odniesieniu do wszystkich grup systematycznych;
 - b) zapewnienie trwałości lokalnych populacji gatunków zwierząt chronionych, rzadkich i zagrożonych;
 - c) zachowanie korytarzy ekologicznych.
- 3) utrzymanie procesów ekologicznych i stabilności ekosystemów,

3. dla ochrony dóbr kultury:

- 1) zachowanie i ochrona zabytków kultury materialnej, a zwłaszcza cerkwi, kościołów, młynów, kapliczek i krzyży przydrożnych;
- 2) zachowanie i udostępnianie miejsc pamięci narodowej oraz śladów historii regionu, w szczególności udokumentowanych stanowisk archeologicznych;
- 3) zachowanie charakterystycznych cech architektury wiejskiej: budownictwa drewnianego oraz obiektów wykonanych ze skał fliszowych;
- 4) kultywowanie i przywracanie tradycyjnej kultury ludowej;
- 5) porządkowanie rodzimego krajobrazu kulturowego polegające m.in. na ochronie i restauracji jego charakterystycznych elementów;
- 6) udostępnianie istniejących zasobów kulturowych dla celów naukowych, krajoznawczych i edukacyjnych,

4. dla ochrony walorów krajobrazu:

- 1) zachowanie w niewielkim stopniu przekształconego krajobrazu rolniczego wynikającego z prowadzenia ekstensywnej gospodarki rolnej;
- 2) zachowanie różnorodnych odsłonięć geologicznych oraz wychodni skalnych;
- 3) zachowanie istniejącego krajobrazu wraz z jego składnikami, walorami fizjonomicznymi i wiązaniem ekologicznymi;
- 4) zachowanie ciągów i punktów widokowych w celu udostępniania turystom;
- 5) zapobieganie dewastacji i degradacji krajobrazu.

- Pozostałe akty prawne:

Lp.	Tytuł	Miejsce publikacji	Oznaczenie Dziennika Urzędowego	Data publikacji
1	Rozporządzenie Wojewody Podkarpackiego z dnia 22 kwietnia 2004 r. w sprawie zmiany rozporządzenia Wojewody Krośnieńskiego w sprawie utworzenia Parku Krajobrazowego Doliny Sanu	Dz. Urz. Województwa Podkarpackiego	Dz. Urz. z 2004 r. Nr 46, poz. 483	2004-04-29
2	Rozporządzenie Nr 61/05 Wojewody Podkarpackiego z dnia 16 czerwca 2005 r. w sprawie Parku Krajobrazowego Doliny Sanu	Dz. Urz. Województwa Podkarpackiego	Dz. Urz. z 2005 r. Nr 82, poz. 1386	2005-06-17
3	Uchwała NR XLVIII/993/14 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 23 czerwca 2014 r. w sprawie Parku Krajobrazowego Doliny Sanu	Dz. Urz. Województwa Podkarpackiego	Dz. Urz. z 2014 r. poz. 1947	2014-07-10
4	Uchwała NR XLII/727/17 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 25 września 2017 r. zmieniająca uchwałę Nr XLVIII/993/14 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 23 czerwca 2014 r. w sprawie Parku Krajobrazowego Doliny Sanu	Dz. Urz. Województwa Podkarpackiego	Dz. Urz. z 2017 r. poz. 3238	2017-10-06
5.	Uchwała nr XXXVII/608/21 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 31 maja 2021 r. w sprawie zmiany uchwały Sejmiku Województwa Podkarpackiego w sprawie Parku Krajobrazowego Doliny Sanu	Dz. Urz. Województwa Podkarpackiego	Dz. Urz. z 2021 r. poz. 2248	2021-06-21
6.	Uchwała nr LII/865/22 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 29 sierpnia 2022 r. w sprawie zmiany uchwał Sejmiku Województwa Podkarpackiego w sprawach parków krajobrazowych	Dz. Urz. Województwa Podkarpackiego	Dz. Urz. z 2022 r. poz. 3299	2022-09-12

Tabela 6. Park Krajobrazowy Doliny Sanu – akty prawne.

źródło: <https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/>

Zgodnie z Uchwałą Nr XLVIII/993/14 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 23 czerwca 2014 r. w sprawie Parku Krajobrazowego Doliny Sanu, na obszarze Parku zakazuje się:

1) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko z wyłączeniem przedsięwzięć, o których mowa w art.17 ust 3 ustawy o ochronie przyrody;

2) umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności w ramach racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej, rybackiej i łowieckiej (nie dotyczą czynności podlegających zakazom w stosunku do gatunków chronionych, wykonywanych na podstawie zezwoleń lub aktów prawa miejscowego wydanych przez uprawnione organy oraz wydawania tych zezwoleń i aktów prawa miejscowego, czynności w stosunku do gatunków wymienionych w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 9 września 2011 r. w sprawie listy roślin i zwierząt gatunków obcych, które w przypadku uwolnienia do środowiska przyrodniczego mogą zagrozić gatunkom rodzimym lub siedliskom przyrodniczym, realizacji działań zapewniających bezpieczeństwo sanitarno - epidemiologiczne oraz mających na celu ochronę zdrowia lub życia; nie dotyczą czynności wykonywanych w ramach przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko, dla których przeprowadzona procedura oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, wykazała brak niekorzystnego wpływu na przyrodę i krajobraz Parku, w zakresie niezbędnym do realizacji tych przedsięwzięć; zabiegów czynnej ochrony przyrody wykonywanych przez organy ochrony przyrody);

3) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej lub zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych (nie dotyczą czynności wykonywanych w ramach przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko, dla których przeprowadzona procedura oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, wykazała brak niekorzystnego wpływu na przyrodę i krajobraz Parku, w zakresie niezbędnym do realizacji tych przedsięwzięć; zabiegów czynnej ochrony przyrody wykonywanych przez organy ochrony przyrody; zadrzewień rosnących na działkach oznaczonych w ewidencji gruntów jako grunty orne, za wyjątkiem zadrzewień rosnących w obrębie tych działek w odległości do 1 m od ich granic. Zwolnienie to nie dotyczy drzew o parametrach określonych w zał. Nr 4 niniejszej uchwały oraz siedlisk priorytetowych wymienionych w załączniku nr 1 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000);

4) pozyskiwania dla celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów (nie dotyczy terenów złóż i zmian granic złóż, dla których udzielono obowiązujących w dniu 25 lipca 2014r. koncesji oraz prowadzenia działalności, o której mowa w art. 22 ust. 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze; nie dotyczy udzielenia lub zmiany koncesji, udzielonych dla terenów złóż, o których mowa w ust. 2, jeżeli przed ich zmianą została przeprowadzona procedura oceny oddziaływania na środowisko, która wykazała brak niekorzystnego wpływu na przyrodę i krajobraz Parku);

- 5) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym lub przeciwsuwiskowym lub budową, odbudową, utrzymaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych (nie dotyczą czynności wykonywanych w ramach przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko, dla których przeprowadzona procedura oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, wykazała brak niekorzystnego wpływu na przyrodę i krajobraz Parku, w zakresie niezbędnym do realizacji tych przedsięwzięć; zabiegów czynnej ochrony przyrody wykonywanych przez organy ochrony przyrody);
- 6) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody lub racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej (nie dotyczą czynności wykonywanych w ramach przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko, dla których przeprowadzona procedura oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, wykazała brak niekorzystnego wpływu na przyrodę i krajobraz Parku, w zakresie niezbędnym do realizacji tych przedsięwzięć; zabiegów czynnej ochrony przyrody wykonywanych przez organy ochrony przyrody);
- 7) likwidowania, zasypywania i przekształcania zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno- błotnych;
- 8) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia własnych gruntów rolnych;
- 9) prowadzenia chowu i hodowli zwierząt metodą bezściółkową;
- 10) utrzymywania otwartych rowów ściekowych i zbiorników ściekowych;
- 11) organizowania rajdów motorowych i samochodowych
- 12) budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od:
- a) linii brzegów rzeki Oslawa, jezior i innych naturalnych zbiorników wodnych,
 - b) zasięgu lustra wody w sztucznych zbiornikach wodnych usytuowanych na wodach płynących przy normalnym poziomie piętrzenia określonym w pozwoleniu wodnoprawnym, o którym mowa w art. 122 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. - Prawo wodne
- z wyjątkiem obiektów służących turystyce wodnej, gospodarce wodnej lub rybackiej; Zakaz nie narusza lokalizacji obiektów budowlanych wskazanych w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i ostatecznych decyzjach administracyjnych, obowiązujących w dniu wejścia w życie niniejszej uchwały.
- Strefa wyłączona z zabudowy na podstawie zakazu, o którym mowa w pkt 12), może podlegać ograniczeniu w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy lub w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego w ramach uzgodnień z ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, jeżeli nie wpłynie to znacząco negatywnie na ochronę przyrody Parku.
- Zakaz nie dotyczy oczyszczalni ścieków.

4. Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu

Dane podstawowe:

- Data utworzenia: 1998-01-01, na podstawie Rozporządzenia Nr 10 Wojewody Krośnieńskiego z dnia 2 lipca 1998 r. w sprawie utworzenia obszarów chronionego krajobrazu na terenie województwa krośnieńskiego (Dz. Urz. Woj. Krośnieńskiego z 1998 r. Nr 17/98, poz. 223).

- Powierzchnia [ha]: 99911,0000.
- Obejmuje gminy: Komańcza (gmina wiejska), Lesko (gmina miejsko-wiejska), Sanok (gmina wiejska), Czarna (gmina wiejska), Brzozów (gmina miejsko-wiejska), Bircza (gmina miejsko-wiejska), Zagórz (gmina miejsko-wiejska), Lutowiska (gmina wiejska), Baligród (gmina wiejska), Olszanica (gmina wiejska), Ustrzyki Dolne (gmina miejsko-wiejska), Solina (gmina wiejska), Dydnia (gmina wiejska), Nozdrzec (gmina wiejska).
- Wartość przyrodnicza i krajobrazowa: obszar stanowi otulinę Parków krajobrazowych Gór Słonnych, Ciśniańsko-Wetlińskiego i Doliny Sanu, otaczających Bieszczadzki Park Narodowy.

W granicach obszaru obowiązują zakazy ustalone na podstawie Uchwały NR XLVIII/998/14 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 23 czerwca 2014 r. w sprawie Wschodniobeskidzkiego Obszaru Chronionego Krajobrazu (Dz. Urz. Woj. Podkarpackiego z 2014 r. poz. 1951 z dnia 201-07-2014 r., ze zmianami:

- Uchwała NR XXIV/443/16 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 27 czerwca 2016 r. w sprawie zmiany uchwały Nr XLVIII/998/14 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 23 czerwca 2014r. w sprawie Wschodniobeskidzkiego Obszaru Chronionego Krajobrazu (Dz. Urz. Woj. Podkarpackiego z 2016 r. poz. 2167 z dnia 2016-07-07).
- Uchwała NR XLII/733/17 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 25 września 2017 r. zmieniająca uchwałę Nr XLVIII/998/14 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 23 czerwca 2014 r. w sprawie Wschodniobeskidzkiego Obszaru Chronionego Krajobrazu (Dz. Urz. Woj. Podkarpackiego z 2017 r. poz. 3244 z dnia 2017-10-06).
- Uchwała nr LII/866/22 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 29 sierpnia 2022 r. w sprawie zmiany uchwał Sejmiku Województwa Podkarpackiego w sprawach obszarów chronionego krajobrazu (Dz. Urz. Woj. Podkarpackiego z Dz. Urz. z 2022 r. poz. 3300 z dnia 2022-09-12).

5. Obszary Natura 2000

1) Bieszczady

- Kod obszaru: PLC180001
- Rodzaj ochrony: Dyrektywa siedliskowa
- Data wyznaczenia przez KE: 2008-03-19
- Data wyznaczenia w Polsce: 2023-11-14
- Status: specjalny obszar ochrony siedlisk
- Powierzchnia [ha]: 111519,4600
- Obejmuje gminy: Zagórz (gmina miejsko-wiejska), Cisna (gmina wiejska), Komańcza (gmina wiejska), Lutowiska (gmina wiejska), Baligród (gmina wiejska), Solina (gmina wiejska), Czarna (gmina wiejska)

1) Akty prawne **o utworzeniu, ustanowieniu lub wyznaczeniu:** Decyzja Komisji z dnia 25 stycznia 2008 r. przyjmująca na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG pierwszy zaktualizowany wykaz terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na alpejski

region biogeograficzny (notyfikowana jako dokument nr C(2008) 271) (2008/218/WE) (Dz. Urz. UE L 77 z 19.03.2008, str. 106 z dnia 19 marca 2008 roku).

2) Pozostałe akty prawne: Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 9 października 2023 r. w sprawie specjalnego obszaru ochrony siedlisk Bieszczady (PLC180001) (Dz. U. z 2023 r. poz. 2342 z dnia 30 października 2023 r.

3) **Ochrona:** Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 27 lipca 2022 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Bieszczadzkiego Parku Narodowego (Dz. Urz. Wojewody Małopolskiego poz. 4258 z dnia 4 sierpnia 2014 r.)

2) Bieszczady

- Nazwa: Bieszczady
- Kod obszaru: PLC180001
- Rodzaj ochrony: Dyrektywa ptasia
- Data wyznaczenia w Polsce: 2004-11-05
- Status: obszar specjalnej ochrony ptaków
- Uwagi: Obszar wyznaczony rozporządzeniem w 2004 r. Obecnie obowiązującym aktem wyznaczającym obszar jest rozporządzenie z 2023 r.
- Powierzchnia [ha]: 111519,4600
- Obejmuje gminy: Zagórz (gmina miejsko-wiejska), Cisna (gmina wiejska), Komancza (gmina wiejska), Lutowiska (gmina wiejska), Baligród (gmina wiejska), Solina (gmina wiejska), Czarna (gmina wiejska)

1) Akty prawne **o utworzeniu, ustanowieniu lub wyznaczeniu:** Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. Nr 229, poz. 2313 z 21 października 2004 r.)

Obszar wyznaczony rozporządzeniem w 2004 r. Obecnie obowiązującym aktem wyznaczającym obszar jest rozporządzenie z 2023 r.

2) Pozostałe akty prawne:

- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 5 września 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. Nr 179, poz. 1275 z dnia 28 września 2007 r.)
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz. U. Nr 25, poz. 133 z dnia 04 lutego 2011 r.)
- **Ochrona:** Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 27 lipca 2022 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Bieszczadzkiego Parku Narodowego (Dz. Urz. Wojewody Małopolskiego poz. 4258 z dnia 4 sierpnia 2014 r.)

W zakresie planu działań ochronnych ustalono cele działań ochronnych siedlisk i fauny obu ww. obszarów Natura 2000 w części pokrywającej się z obszarem Bieszczadzkiego Parku Narodowego:

1) *zachowanie wschodniokarpackiego krajobrazu gór średnich łączącego jego elementy naturalne i kulturowe;*

2) zachowanie wielkoobszarowego, unikatowego w skali kraju, układu górskich ekosystemów: leśnych, połoninowych, nieleśnych (łąk i pastwisk), torfowiskowych oraz wodnych z licznymi elementami wschodniokarpackimi wśród gatunków flory i fauny;

3) zachowanie nienaruszonego stanu komponentów przyrody nieożywionej, w szczególności podłoża geologicznego, rzeźby terenu, warunków klimatycznych i hydrologicznych, pokrywy glebowej;

4) zachowanie ekosystemów leśnych wschodniokarpackiej puszczy z dużym udziałem lasów o charakterze pierwotnym i naturalnym oraz stopniowe odtwarzanie zbliżonego do naturalnego składu gatunkowego drzewostanów zniekształconych antropogenicznie;

5) zapewnienie niezakłóconego przebiegu procesów ekologicznych i ewolucyjnych charakterystycznych dla górskich lasów naturalnych strefy umiarkowanej, w szczególności procesów o charakterze wielkoobszarowym i długoterminowym;

6) zachowanie charakterystycznego dla puszczy wschodniokarpackiej układu powiązań ekologicznych: ekosystem leśny – ssaki roślinożerne – duże drapieżniki;

7) zachowanie populacji zwierząt kopytnych, w tym żubra (*Bison bonasus*), dzika (*Sus scrofa*) i jeleniowatych (*Cervidae*), dużych drapieżników, w tym niedźwiedzia brunatnego (*Ursus arctos*), wilka (*Canis lupus*), rysia (*Lynx lynx*) i zwierząt żyjących w dziuplach drzew, w szczególności sów (*Strigiformes*), dzięciołów (*Picinae*) i drobnych ssaków;

8) zachowanie ostoi i siedlisk fauny puszczańskiej oraz ich wzajemnych powiązań przestrzennych przez zapewnienie ochrony korytarzy ekologicznych;

9) zachowanie ekosystemów połoninowych stanowiących główne centra występowania gatunków wysokogórskich i wschodniokarpackich, w tym endemitów typowych dla Karpat Wschodnich;

10) zachowanie ekosystemów łąk o wysokiej różnorodności gatunkowej, z udziałem gatunków wschodniokarpackich;

11) zachowanie mało przekształconych ekosystemów wodnych występujących w naturalnej sieci potoków i rzek górskich z charakterystyczną dla nich fauną wodną;

12) zachowanie tradycyjnie użytkowanych ekosystemów ziółorośli łąk i pastwisk o bardzo wysokiej różnorodności gatunkowej;

13) zachowanie torfowisk wysokich o specyficznej strukturze zbiorowisk i gatunków;

14) zachowanie populacji ptaków szponiastych (*Accipitriformes*), sów (*Strigiformes*) i bociana czarnego (*Ciconia nigra*);

15) zachowanie populacji wydry (*Lutra lutra*) i bobra europejskiego (*Castor fiber*);

16) zachowanie populacji drobnych ssaków, głównie nietoperzy (*Chiroptera*) i pilchowatych (*Gliridae*);

17) zachowanie lokalnych populacji płazów (*Amphibia*) i gadów (*Reptilia*);

18) zachowanie dużej różnorodności fauny bezkręgowców, z licznymi endemitami charakterystycznymi dla Karpat Wschodnich i Karpat Południowych;

19) zachowanie miejsc typowych (*loci typici*) gatunków bezkręgowców;

20) zachowanie gatunków wschodniokarpackich i wysokogórskich we florze roślin naczyniowych;

21) zachowanie stanowisk rzadkich roślin naczyniowych;

22) zachowanie rzadkich gatunków mszaków, grzybów, porostów i śluzowców w szczególności typowych dla lasów o charakterze pierwotnym;

23) *zachowanie, eksponowanie i odtwarzanie zasobów materialnych i niematerialnych dziedzictwa kulturowego Bieszczadów;*

24) *zachowanie integralności obszaru specjalnej ochrony ptaków Bieszczady (PLC180001), zwanego dalej „obszarem Natura 2000 Bieszczady”, w szczególności utrzymanie oraz przywracanie właściwego stanu siedlisk przyrodniczych, gatunków roślin i zwierząt, i ich siedlisk, będących jego przedmiotami ochrony.*

6. Rezerваты przyrody

1) Krywe

- Data uznania: 1991-08-21
- Powierzchnia [ha]: 511,7300
- Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy
- Typ rezerwatu: krajobrazów
- Podtyp rezerwatu: krajobrazów naturalnych
- Typ ekosystemu: różnych ekosystemów
- Podtyp ekosystemu: mozaiki różnych ekosystemów
- Obejmuje gminy: Lutowiska (gmina wiejska), Czarna (gmina wiejska)

Akty prawne **o utworzeniu, ustanowieniu lub wyznaczeniu:** Zarządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 8 lipca 1991 r. w sprawie uznania za rezerwaty przyrody (M.P. z 1991 r. Nr 25, poz. 172)

Ochrona: Zarządzenie Nr 2/20 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie z dnia 10.03.2022 r. w sprawie

2) Sine Wiry

- Data uznania: 1988-02-15
- Powierzchnia [ha]: 444,5000
- Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy
- Typ rezerwatu: krajobrazów
- Podtyp rezerwatu: krajobrazów naturalnych
- Typ ekosystemu: leśny i borowy
- Podtyp ekosystemu: lasów górskich i podgórskich
- Obejmuje gminy: Cisna (gmina wiejska), Solina (gmina wiejska), Czarna (gmina wiejska)

Akty prawne **o utworzeniu, ustanowieniu lub wyznaczeniu:** Zarządzenie Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych z dnia 29 grudnia 1987 r. w sprawie uznania za rezerwaty przyrody (M.P. z 1988 r. Nr 5, poz. 47 z 15 lutego 1988 r.)

Ochrona: Zarządzenie Nr 3/22 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie z dnia 10.03.2022 r. w sprawie **w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu przyrody „Sine Wiry”**. W zarządzeniu wskazano cele zadań ochronnych rezerwatu:

- identyfikację i ocenę istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz sposoby eliminacji lub ograniczania tych zagrożeń i ich skutków, które określa załącznik nr 1 do zarządzenia;
- opis sposobów ochrony czynnej ekosystemów, z podaniem rodzaju, rozmiaru i lokalizacji poszczególnych zadań, które określa załącznik nr 2 do zarządzenia.

Lp.	Czynności	Sposób wykonania i zakres		Rozmiar i lokalizacja zadań ochronnych
		obligatoryjnie	fakultatywnie	
1	Obserwacja procesów naturalnych	Lustracje terenowe, wykonywane przez pracowników Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Rzeszowie i/lub pracowników Nadleśnictwa Cisną, według potrzeb, w celu wykrycia ewentualnych zagrożeń dla substancji przyrodniczej rezerwatu oraz podjęcia stosownych działań zapobiegawczych.		Obszar całego rezerwatu przyrody.
2	Koszenie zbiorowisk nieleśnych	Ekstensywne użytkowanie kośne wskazanych powierzchni	Użytkowanie kośne zgodne z wymogami odpowiedniego pakietu rolno-środowiskowo-klimatycznego w ramach obowiązującego PROW (realizowane przez Nadleśnictwo Cisną)	Aktualnie łączna powierzchnia ok. 5,7 ha na działce o nr ewid. 93, obręb Zawój, gmina Cisną.
3	Zapewnienie bezpieczeństwa ludziom korzystającym z wyznaczonego szlaku ruchu pieszego w rezerwacie przyrody	Usuwanie wywrotów i złomów zagrażających terenom graniczącym z rezerwatem przyrody z wyniesieniem poza teren rezerwatu.		W odległości ok. 20 m od wyznaczonego szlaku.
4	Utrzymanie szlaku ruchu pieszego w czystości	Kontrola szlaku i usuwanie pozostawionych śmieci.		Cały wyznaczony szlak ruchu pieszego.

Tabela 7. Opis sposobów ochrony czynnej ekosystemów, z podaniem rodzaju, rozmiaru i lokalizacji poszczególnych zadań.

źródło: Załącznik Nr 2 do zarządzenia Nr 3/22 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie

7. Pomniki przyrody

Na obszarze gminy wyznaczono 5 pomników przyrody. Są to w pomniki jednoobiektywne w postaci cennego drzewostanu.

Lp.	Nazwa	Data utworzenia	Opis granicy	Typ tworu	Opis pomnika	Akt prawny - utworzenie
1.	X	2003-11-14	-	Jednoobiektowy	lipa wiek około 150 lat	Uchwała Nr VI/57/03 Rady Gminy w Czarnej z dnia 29 września 2003 roku w sprawie uznania drzew za pomniki przyrody Dz. Urz. Woj. Podkarpackiego Nr 149 poz. 1934 z dnia 30.10.2003r.
2.	X	2003-11-14	-	Jednoobiektowy	lipa wiek około 150 lat	Uchwała Nr VI/57/03 Rady Gminy w Czarnej z dnia 29 września 2003 roku w sprawie uznania drzew za pomniki przyrody Dz. Urz. Woj. Podkarpackiego Nr 149 poz. 1934 z dnia 30.10.2003r.
3.	X	2003-11-14	drzewo rośnie w pasie drogi wojewódzkiej	Jednoobiektowy	lipa wiek około 150 lat	Uchwała Nr VI/57/03 Rady Gminy w Czarnej z dnia 29 września 2003 roku w sprawie uznania drzew za pomniki przyrody Dz. Urz. Woj. Podkarpackiego Nr 149 poz. 1934 z dnia 30.10.2003r.
4.	X	2006-12-12	drzewo rośnie w sąsiedztwie zabytkowej cerkwi – obecnie kościoła rzymsko – katolickiego	Jednoobiektowy		Uchwała Nr XXVIII/264/06 rady Gminy w Czarnej z dnia 27 października 2006 roku w sprawie uznania drzew za pomnik przyrody Dz. Urz. Woj. Podkarpackiego z dnia 27.11.2006 roku nr. 139 poz. 2001
5.	X	2006-12-26	drzewo rośnie na terenie starego cmentarza powstałego na początku xvi wieku	Jednoobiektowy	modrzew cirk około 150 lat	Uchwała Nr II/13/06 Rady Gminy w Czarnej z dnia 4 grudnia 2006 roku w sprawie uznania drzew za pomnik przyrody Dz. Urz. Woj. Podkarpackiego z dnia 11.12.2006 roku nr 148 poz. 2370

Tabela 8. Pomniki przyrody na terenie gminy Czarna.

źródło: <https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/>

8. Użytki ekologiczne

Na obszarze gminy zlokalizowany jest jeden użytek ekologiczny na terenie wsi Tworylne. Jego charakterystykę przedstawia poniższa tabela.

Nazwa	Bez nazwy
Data utworzenia	30.05.1994 r.
Rodzaj użytku	Siedlisko przyrodnicze i stanowisko rzadkich lub chronionych gatunków
Cel ochrony	Zachowanie unikalnych walorów przyrodniczo- krajobrazowych
Akt prawny	Uchwała Nr XXIV(142)94 Rady Gminy w Czarnej z 24.05.1994 r. w sprawie uznania terenu wsi Tworylne za użytki ekologiczne

Tabela 9. Charakterystyka użytku ekologicznego na terenie gminy Czarna.

źródło: <https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP>

9. Korytarze ekologiczne

Korytarze ekologiczne wyznaczone zostały w ramach „Projektu korytarzy ekologicznych łączących Europejska Sieć Natura 2000 w Polsce” (Jędrzejewski i in. 2005), zaktualizowanych w latach 2010-2012 przez Instytut Biologii Ssaków PAN w Białowieży, w ramach projektu „Ochrona obszarów siedliskowych i korytarzy ekologicznych dzikiej fauny przy drogach szybkiego ruchu w Polsce”. Zgodnie z „Mapą przebiegu korytarzy ekologicznych w Polsce”, która opracowana została przez Zakład Badania Ssaków PAN w Białowieży (obecnie Instytut Biologii Ssaków) pod kierownictwem prof. dr. hab. Włodzimierza Jędrzejewskiego¹⁰. Przez obszar gminy przebiega korytarz ekologiczny Bieszczady (GKK-1), zajmuje on praktycznie cały obszar gminy, z wyłączeniem obszaru zabudowy wsi: Czarna Górna, Czarna Dolna, Lipie, Bystre i Michniowiec.

Założeniem przy opracowaniu sieci korytarzy ekologicznych było stworzenie narzędzia dla ochrony siedlisk i gatunków zagrożonych fragmentacją środowiska.

10. Szata roślinna i fauna

Szata roślinna obszaru gminy jest zdominowana głównie przez tereny leśne stanowiące blisko 2/3 jej obszaru. Dominującym gatunkiem drzew są buki (stanowiące blisko 50% drzewostanu) oraz jodły, olsze szare i sosny. Bardzo bogatą faunę reprezentują liczne gatunki porostów, mchów oraz grzybów. Wśród płazów spotkać można: salamandry plamiste i traszki górskie, wśród gadów: jaszczurki zwinki, żmije zygzakowate, gniewosza plamistego i węża Eskulapa. Bogata jest także fauna ptaków, wśród nich na terenie gminy spotkać można: orla przedniego, puchacza oraz bociana czarnego (szczególnie nad zbiornikami wodnymi) oraz ssaków, wśród nich m.in.: niedźwiedź brunatny, żubr, ryś, wilk, żbik, jelen szlachetny.

¹⁰ Jędrzejewski W., Nowak S., Stachura K., Skierczyński M., Mysłajek R. W., Niedziałkowski K., Jędrzejewska B., Wójcik J. M., Zalewska H., Pilot M., Górny M., Kurek R.T., Ślusarczyk R. Projekt korytarzy ekologicznych łączących Europejską Sieć Natura 2000 w Polsce. Zakład Badania Ssaków PAN, Białowieża 2011

11. Obszary zieleni

Obszary zieleni w mają bardzo ważną rolę nie tylko jako obszary w części kompensujące niekorzystne oddziaływanie terenów zurbanizowanych, ale także posiadają walory ochrony przed hałasem, są miejscami retencji wód, pełnią także role rekreacyjno-wypoczynkowe. Jak zostało to wskazane powyżej około 2/3 obszaru gminy stanowią obszary leśne, będące nie tylko rezerwuarem wód, ale i obszarami występowania bogatej fauny i flory.

Głównymi terenami zieleni urządzonej na terenie gminy są cmentarze. Mając na uwadze, że obszar gminy stanowią głównie tereny mieszkaniowe jednorodzinne i zagrodowe, brak jest znacznym powierzchni zieleni parkowej ogólnodostępnej, gdyż funkcje terenów zieleni rekreacyjnej mieszkańców stanowią ogrody przydomowe.

Lata	Jednostka	2021	2022	2023
Parametr				
udział powierzchni terenów zieleni w powierzchni ogółem	%	0,09	0,09	0,09
tereny zieleni osiedlowej; powierzchnia; ogółem	ha	0,47	0,07	0,07
powierzchnia terenów zieleni ogółem na 1 mieszkańca	m ²	70,3	69,1	69,8
cmentarze; powierzchnia; ogółem	ha	5,85	5,85	5,85

Tabela 10. Dane dotyczące zieleni.

źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

ZAGROŻENIA

Analizując zagrożenia dla przyrody i obszarów cennych przyrodniczo należy wskazać:

- duże powierzchnie monokultur leśnych wpływają na zmniejszenie odporności terenów leśnych na degradację związaną z możliwością występowania chorób,
- wpływ na przyrodę takich elementów jak: jakość i stan ilościowy wód, zanieczyszczenie gleb, zmiany stosunków i poziomów wód gruntowych i powierzchniowych,
- zwiększanie poziomu antropopresji i zajmowania przestrzeni cennych przyrodniczo przez różnego rodzaju zabudowę, w tym turystyczną,
- możliwość zanikania i zmniejszania populacji fauny i flory chronionej i cennej przyrodniczo wskutek przemian środowiska,
- słaby poziom skanalizowania gminy, przy dużym udziale liczby zbiorników bezodpływowych, co może powodować przy ich rozszczelnieniu wyciekami zanieczyszczeń sanitarnych do gleb i wód,
- rozwój turystyki i przez to możliwość zwiększania poziomu antropopresji na środowisko, w tym zadeptywania cennych terenów przyrodniczych,
- powstawanie dzikich wysypisk i miejsc nielegalnego wyrzucania odpadów.

II.2.9. Jakość powietrza atmosferycznego

Obszar gminy Czarna zaliczony został w ramach „Pięcioletniej oceny jakości powietrza w województwie podkarpackim raport wojewódzki za lata 2019-2023” do strefy podkarpackiej – kod strefy PL1802, obejmującej obszar województwa podkarpackiego poza miastem Rzeszów. Przeprowadzona pięcioletnia ocena jakości powietrza dla strefy podkarpackiej wykazały, iż poziom zanieczyszczeń: dwutlenku siarki (SO₂), tlenku azotu (NO₂), tlenku węgla (CO), benzenu (C₆H₆), ołowiu (Pb) w pyle zawieszonym PM₁₀, arsenu (As) w pyle zawieszonym PM₁₀, kadmu (Cd) w pyle zawieszonym PM₁₀, niklu (Ni) w pyle zawieszonym PM₁₀, zaklasyfikowany został do klasy 1 tj. poniżej dolnego progu oszacowania, co oznacza iż nie zostały przekroczone dopuszczalne poziomy zanieczyszczeń. Zanieczyszczenia: dwutlenkiem azotu (NO₂), pyłem zawieszonym PM₁₀ Benzo(a)piren (B(a)P) w pyle zawieszonym PM₁₀, zaliczone zostały do strefy 3b tj. powyżej górnego progu oszacowania i równocześnie powyżej poziomu docelowego, co oznacza przekroczenie poziomów dopuszczalnych poziomów zanieczyszczeń. Natomiast zanieczyszczenie ozonem (O₃) zaliczone zostało do strefy 3a tj. powyżej górnego progu oszacowania, lecz nieprzekraczające poziomu dopuszczalnego.

Rodzaj zanieczyszczenia	Klasa strefy	Klasa parametru	Parametr	2019	2020	2021	2022	2023
Dwutlenek siarki (SO ₂)	1	X	S24	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO
Dwutlenek azotu (NO ₂)	1	1	S1	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO
		1	Sa	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO
Tlenek węgla (CO)	1	X	S8	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO
Benzen (C ₆ H ₆)	1	X	Sa	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO
Ozon (O ₃)	3a	X	S8	GPO < S ≤ PD	GPO < S ≤ PD	GPO < S ≤ PD	GPO < S ≤ PD	GPO < S ≤ PD
Pył zawieszony PM ₁₀	3b	3b	S24	S > PD	S > PD	S > PD	GPO < S ≤ PD	GPO < S ≤ PD
		2	Sa	GPO < S ≤ PD	DPO < S ≤ GPO	GPO < S ≤ PD	DPO < S ≤ GPO	DPO < S ≤ GPO
Pył zawieszony PM _{2,5}	3b	X	Sa	S > PD	GPO < S ≤ PD	GPO < S ≤ PD	GPO < S ≤ PD	DPO < S ≤ GPO
Ołów (Pb) w pyle zawieszonym PM ₁₀	1	X	Sa	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO
Arsen (As) w pyle zawieszonym PM ₁₀	1	X	Sa	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO
Kadm (Cd) w pyle zawieszonym PM ₁₀	1	X	Sa	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO
Nikiel (Ni) w pyle	1	X	Sa	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO	S ≤ DPO

Rodzaj zanieczyszczenia	Klasa strefy	Klasa parametru	Parametr	2019	2020	2021	2022	2023
zawieszonym PM10								
Benzo(a)piren (B(a)P) w pyłe zawieszonym PM10	3b	X	Sa	S > PD	S > PD	S > PD	S > PD	S > PD

- $S \leq DPO$ - stężenie zanieczyszczeń poniżej dolnego progu oszacowania,
- $S \leq GPO$ - stężenie zanieczyszczeń poniżej górnego progu oszacowania (oznaczenie obowiązuje tylko w ocenie wykonywanej dla ozonu),
- $DPO < S \leq GPO$ - stężenie zanieczyszczeń pomiędzy dolnym a górnym progiem oszacowania,
- $GPO < S \leq PD$ - stężenie zanieczyszczeń pomiędzy górnym progiem oszacowania a poziomem dopuszczalnym / docelowym,
- $S > PD$ - stężenie zanieczyszczeń powyżej poziomu dopuszczalnego / docelowego.
- S1 - stężenie 1-godzinne zanieczyszczenia,
- S8 - stężenie 8-godzinne (średnia krocząca, obliczana na podstawie stężeń 1-godz.) określane dla tlenku węgla i ozonu,
- S24 - stężenie średnie dobowe zanieczyszczenia,
- Sa - stężenie średnie roczne zanieczyszczenia.

Tabela 11. Ocena poziomu zanieczyszczeń powietrza ze względu na ochronę zdrowia ludzi.

źródło: Pięcioletnia ocena jakości powietrza w województwie podkarpackim raport wojewódzki za lata 2019-2023

Źródła zanieczyszczeń powietrza na terenie gminy można zakwalifikować do kilku głównych grup:

- niska emisja – związana jest ona z emisją z indywidualnych i zbiorczych źródeł ciepła w wyniku spalania głównie paliw stałych (węgiel, miał koksowy, koks). Zwiększone poziomy zanieczyszczenia powietrza niską emisją obserwowane są głównie z okresie grzewczym, kiedy to zwiększa się zapotrzebowanie na ciepło. Brak odpowiednich systemów oczyszczania i odpylania gazów powoduje, że większość wytwarzanych zanieczyszczeń w procesie spalania trafia do powietrza. W związku z niską emisją, emitowane są zanieczyszczenia: pyłu ogólnego, dwutlenku siarki, tlenku azotu, dwutlenku azotu, tlenków azotu, tlenku węgla ozonu, dioksyn i WWA (wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne),
- emisja z terenów komunikacyjnych – związana jest ona z emisją z transportu, w wyniku spalania paliw oraz zanieczyszczenia towarzyszące, w tym ze ścierania gumy itp. Są to głównie zanieczyszczenia liniowe. Elementem istotnym w zakresie zanieczyszczeń komunikacyjnych jest tzw. wtórna emisja, związana z ponownym unoszeniem się zanieczyszczeń drogowych z terenów dróg, spowodowanych ruchem pojazdów. Zanieczyszczenia generowane z terenów komunikacyjnych, to głównie emisja: NOx (tlenków azotu, metali ciężkich, benzenu, benzo(a)pirenu, toluenu i ksylenu. Zanieczyszczenia komunikacyjne generowane są szczególnie na drogach o dużym natężeniu ruchu. Na terenie gminy drogami takimi są głównie DW 894 oraz DW 896.
- pozostałe zanieczyszczenia – są to zanieczyszczenia wynikające z procesów gospodarczych tj. z oczyszczalni ścieków, powstałe w wyniku prowadzonej działalności rolniczej i innych. Wśród tych zanieczyszczeń wskazać można także zanieczyszczenia napływowe.

Wskazać należy, że emisja zanieczyszczeń na terenie gminy jest stopniowo ograniczana. Modernizacji podlegały systemy ogrzewania obiektów publicznych (na system ogrzewania

gazem ziemnym). Jednak wskutek wzrostu ruchu samochodowego obserwowane jest zwiększenie zanieczyszczeń generowanych z terenów komunikacyjnych.

ZAGROŻENIA

Zagrożeniem dla jakości powietrza na terenie gminy jest:

- utrzymywanie się wielkości zanieczyszczeń związanych z niską emisją i brak dalszej modernizacji indywidualnych źródeł ciepła,
- zwiększenie poziomu emisji liniowej, związanej ze zwiększającym się natężeniem ruchu na głównych drogach,
- emisja związana z wypalaniem traw oraz prowadzoną gospodarką rolną,
- brak bodźca dla rozwoju odnawialnych źródeł energii.

II.2.10. Stan klimatu akustycznego

Wskaźniki dotyczące dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku wskazano w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku (Dz. U. z 2014, poz. 112). W przypadku planowania przestrzennego, które jest działaniem długookresowym zasadnym jest wykorzystywanie wskaźników długookresowych L_{DWN} i L_N , które odnoszą się do wszystkich dób w ciągu roku. Z kolei wskaźniki dobowe L_{AeqD} i L_{AeqN} wskazują hałas „chwilowy – krótkookresowy poziom dźwięku dzienny i nocny” odnotowany w danym miejscu w obrębie jednej konkretnej doby i są skutecznie stosowane w celach kontrolnych.

Na terenie gminy zanieczyszczenie hałasem można zagregować w kilka grup z uwagi na źródła ich powstawania.

Pierwszym rodzajem hałasu jest **hałas pochodzenia komunikacyjnego**. Jest on związany z transportem drogowym, kolejowym. Kolejnym źródłem hałasu identyfikowanym na obszarze gminy jest **hałas pochodzenia przemysłowego** oraz **pozostałe źródła hałasu**.

Podkarpacki Zarząd Dróg Wojewódzkich w Rzeszowie opracował mapy akustyczne, które opracowane zostały dla odcinków dróg wojewódzkich o średnio dobowym natężeniu ruchu (SDR) przekraczającym 8219 pojazdów na dobę, co odpowiada 3 mln pojazdów w ciągu roku. Również w ramach rocznej oceny hałasu GIOS za rok 2023 brak było punktów pomiarowych na terenie DW 894 i DW896 w obszarze powiatu bieszczadzkiego. Punkty takie zlokalizowane były najbliżej gminy w powiecie leskim. Przeprowadzone pomiary wykazały na DW894, że przekroczenia L_{AeqD} w dzień obserwowane były na nieznacznym poziomie w punktach pomiarowych PDH1 Hoczew, PDH5 Średnia Wieś DW894, PDH7 Berezka oraz PDH13 Średnia Wieś. Były to wartości wskaźnika L_{AeqD} na poziomie od 61,7 dB do 68,9 dB.

Nie przeprowadzano natomiast pomiarów na DW 896. Przez obszar gminy nie przebiega żadna linia kolejowa, stąd też nie występują liniowe źródła hałasu związane z transportem kolejowym. Przedstawione wyniki wskazują, że obszar gminy pod kątem hałasu nie jest zagrożony przekroczeniami dopuszczalnych poziomów.

Na terenie gminy nie występują duże zakłady przemysłowe, stąd też brak jest zagrożeń związanych z hałasem przemysłowym.

Pozostałymi emitentami hałasu na terenie gminy są m.in. maszyny rolnicze, które w okresie prowadzonych prac rolniczych mogą punktowo stanowić takie uciążliwości, jednak w niewielkim zakresie wpływają one na hałas odczuwalny w ramach terenów mieszkaniowych i innych szczególnie wrażliwych na hałas.

ZAGROŻENIA

Wskazuje się zagrożenia związane z klimatem akustycznym:

- możliwość zwiększenia ruchu samochodowego,
- lokalizacja zabudowy mieszkaniowej i innej wrażliwej na hałas, zbyt blisko dróg o większym natężeniu ruchu
- zwiększanie lokalnych powiązań transportowych, wskutek braku zmiany nawyków transportowych mieszkańców i wykorzystania w ramach codziennych podróży transportu zbiorowego, pieszego i rowerowego.

II.2.11. Występowanie obiektów emitujących promieniowanie elektromagnetyczne

Za źródła emisji promieniowania elektroenergetycznego uznać można m.in. instalacje radiokomunikacyjne: stacje bazowe telefonii komórkowej, stacje radiowe, telewizyjne, radionawigacyjne, linie elektroenergetyczne, stacje transformatorowe.

Na terenie gminy występuje jedna linia wysokiego napięcia 110 kV przebiegająca w kierunku w południowo-zachodniej części gminy w rejonie drogi DW 894. Zaopatrzenie gminy w energię elektryczną odbywa się ze stacji elektroenergetycznych Ustrzyki Dolne 110/15kV (GPZ) oraz stacji Smolnik 30/15kV gmina Lutowska. *Do linii zasilających teren gminy Czarna należą: linie SN o długości 62,1 km (z czego linie napowietrzne, to 61,2 km; a kablowe 0,9km) oraz linie nN o długości 65,3 km. Na obszarze gminy znajdują się także 44 stacje transformatorowe SN/nN.¹¹* Obecnie w zakresie zaopatrzenia w energię elektryczną występują rezerwy pozwalające na podłączenie dodatkowych odbiorców.

Na terenie gminy zlokalizowane są stacje bazowe w lokalizacjach (w ramach lokalizacji możliwe jest występowanie kilku masztów i nadajników – na podstawie <https://bts-gsm.eu/uke/c/52.79103272499399,15.376052856445314/z/12/n/1,2,3,6,17,/b/420,450,800,900,1800,2100,2600,3600,/s/G,U,L,5,C>):

- Żłobek – dz. nr 9/3,
- Czarna Górna, dz. nr 406/2
- Polana, dz. nr 289/1

Zgodnie z przeprowadzoną przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska Departament Monitoringu Środowiska, Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Rzeszowie, „Oceną poziomów pól elektromagnetycznych w roku 2023 w województwie podkarpackim, średnie

¹¹ Program ochrony środowiska dla gminy Czarna na lata 2023-2026 z perspektywą na lata 2027-2030, str. 10

natężenie pola elektromagnetycznego w ramach wszystkich punktach pomiarowych wynosiło 0,58 V/m. Przeprowadzone pomiary wykazały także, że na terenach wiejskich notowane są niższe wartości pól elektromagnetycznych w środowisku i znalazły się w przedziale wartości poniżej dolnego progu czułości sondy pomiarowej.

ZAGROŻENIA

Zagrożenie związane z emisją pól elektromagnetycznych może nastąpić wyłącznie w momencie kumulacji obszarów zabudowy mieszkaniowej w rejonie dużej liczby generatorów promieniowania (linii elektroenergetycznych, stacji bazowych). Mając na uwadze wielkość i wysokość promieniowania stacji bazowych, oraz konieczność zachowania odpowiednich stref od sieci elektroenergetycznych, zagrożenie to jest marginalne.

W zakresie ochrony przed promieniowaniem pól elektromagnetycznych zagrożeniem jest brak prowadzenia stałego monitoringu w związku ze wzrostem zapotrzebowania na urządzenia emitujące PEM i rozwój technologii.

II.2.12. Występowanie obiektów OZE

W związku z wyczerpywaniem się kopalin służących do pozyskiwania energii oraz rosnącym zanieczyszczeniem środowiska spowodowanym emisją do powietrza związaną ze spalaniem głównie paliw stałych, konieczne jest podjęcie działań w celu dywersyfikacji źródeł ciepła i energii. Potencjał w tym zakresie posiada m.in. pozyskiwanie ciepła i energii ze źródeł odnawialnych związanych m.in. z energią wiatru, wody, promieniowania słonecznego, biomasy itp. W roku 2021 udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej na terenie województwa podkarpackiego wynosił 18,2% i był nieznacznie wyższy niż średnia krajowa (ok. 14,7%).

Biomasa

Mając na uwadze częściowo rolniczy charakter gminy wykorzystanie biomasy może być alternatywą do pozyskiwania ciepła i energii. W roku 2013 szacowano, że potencjał techniczny biomasy na obszarze powiatu bieszczadzkiego wynosił dla:

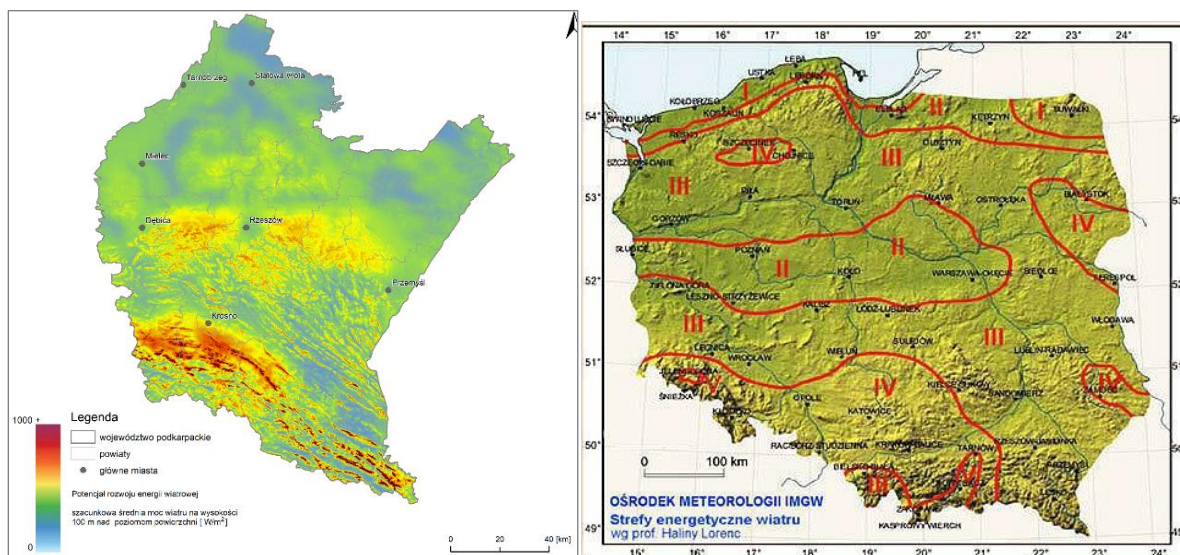
- biomasy leśnej – powyżej 70 GWh
- biomasy ze słomy i siana 10-30 GWh,
- biomasy z roślin energetycznych – 100-200 GWh,

Biogaz

Mając na uwadze częściowo rolniczy charakter gminy pozyskiwanie biogazu, czyli paliwa gazowego powstającego w wyniku fermentacji metanowej surowców powstających z produkcji rolniczej (odchodów, produktów ubocznych rolnictwa, ścieków itp.) lub biomasy leśnej. W roku 2013 szacowano, że potencjał techniczny biogazu na obszarze powiatu bieszczadzkiego wynosił poniżej 1GWh.

Energia wiatru

Obszar gmin zlokalizowany jest w rejonie o średnio korzystnych warunkach rozwoju energetyki wiatrowej. Obszar nie charakteryzuje się najlepszymi warunkami rozwoju energetyki wiatrowej w województwie podkarpackim, które zajmują głównie obszary powiaty krośnieńskiego. Potencjał techniczny energetyki wiatrowej na obszarze powiatu bieszczadzkiego szacowany był w roku 2013 na poziomie poniżej 230 GWh.

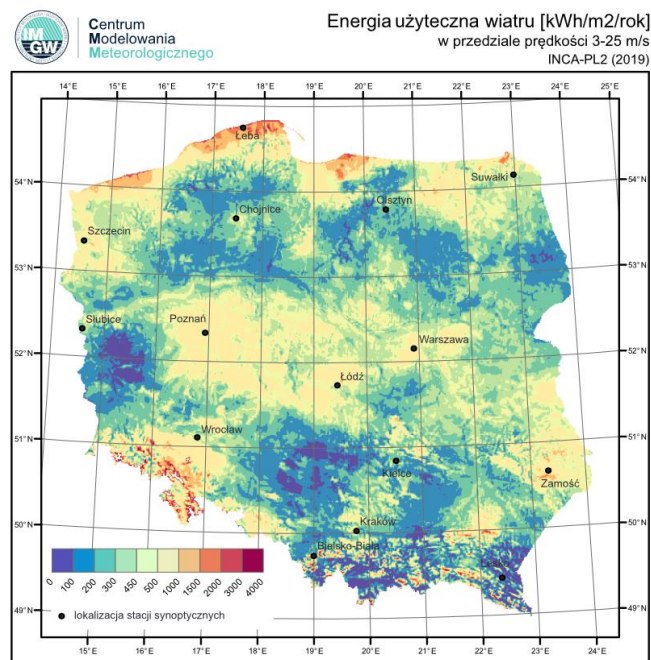

Rysunek 7. Potencjał wiatrowej energii elektrycznej w województwie podkarpackim.

źródło: Wojewódzki program przeciwdziałania zmianom klimatu i skutkom tych zmian z uwzględnieniem odnawialnych źródeł energii i gospodarki w obiegu zamkniętym, IMGW

Opis mapy

- Strefa I – wybitnie korzystna • Strefa II – bardzo korzystna • Strefa III - korzystna • Strefa IV - mało korzystna
- Strefa V - niekorzystna

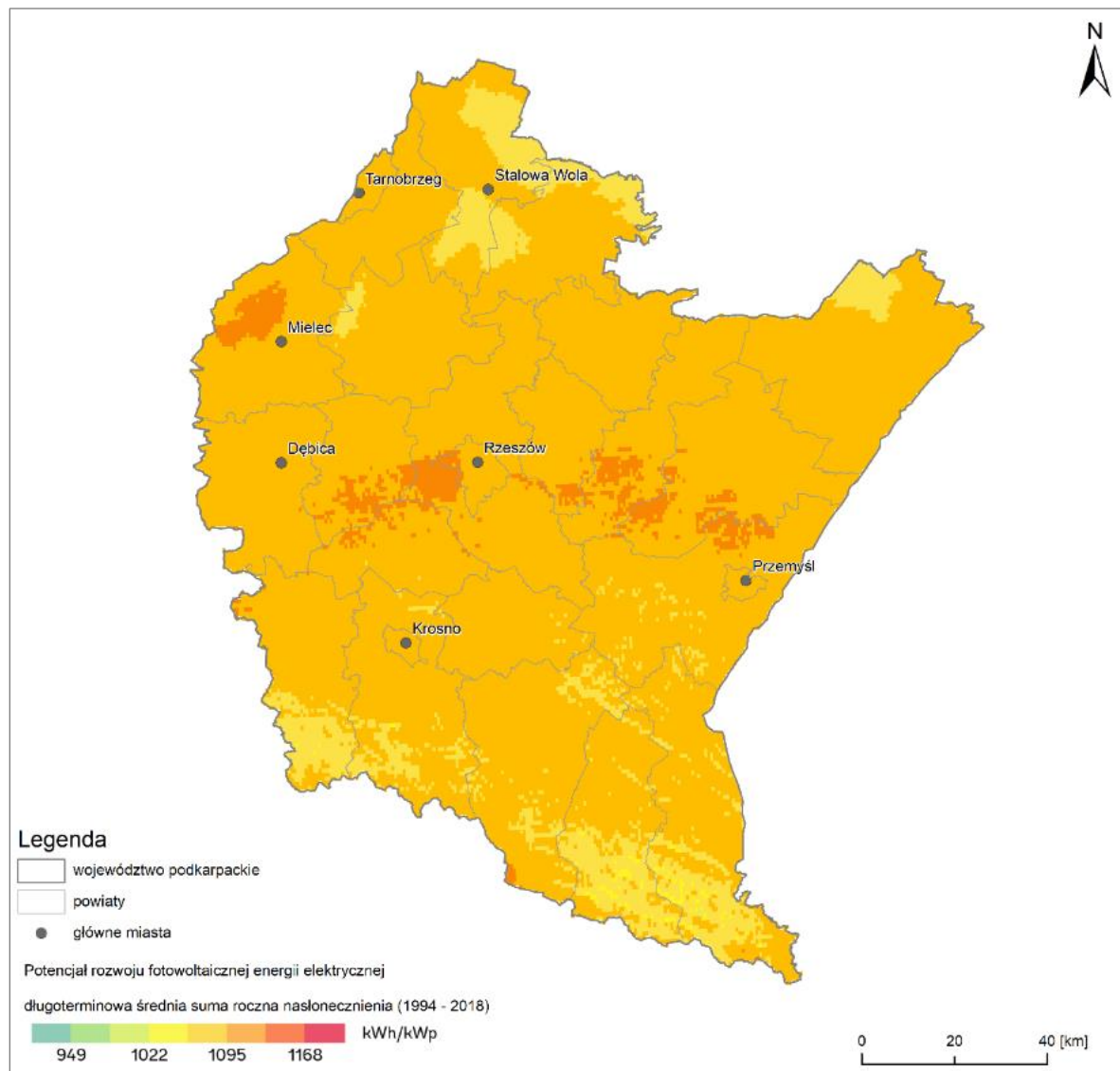

Rysunek 8. Energia użyteczna wiatru (kWh/m2/rok).

źródło: https://cmm.imgw.pl/cmm/wp-content/uploads/production/amew-pl/amew_inca_pl.pdf

Energia słoneczna

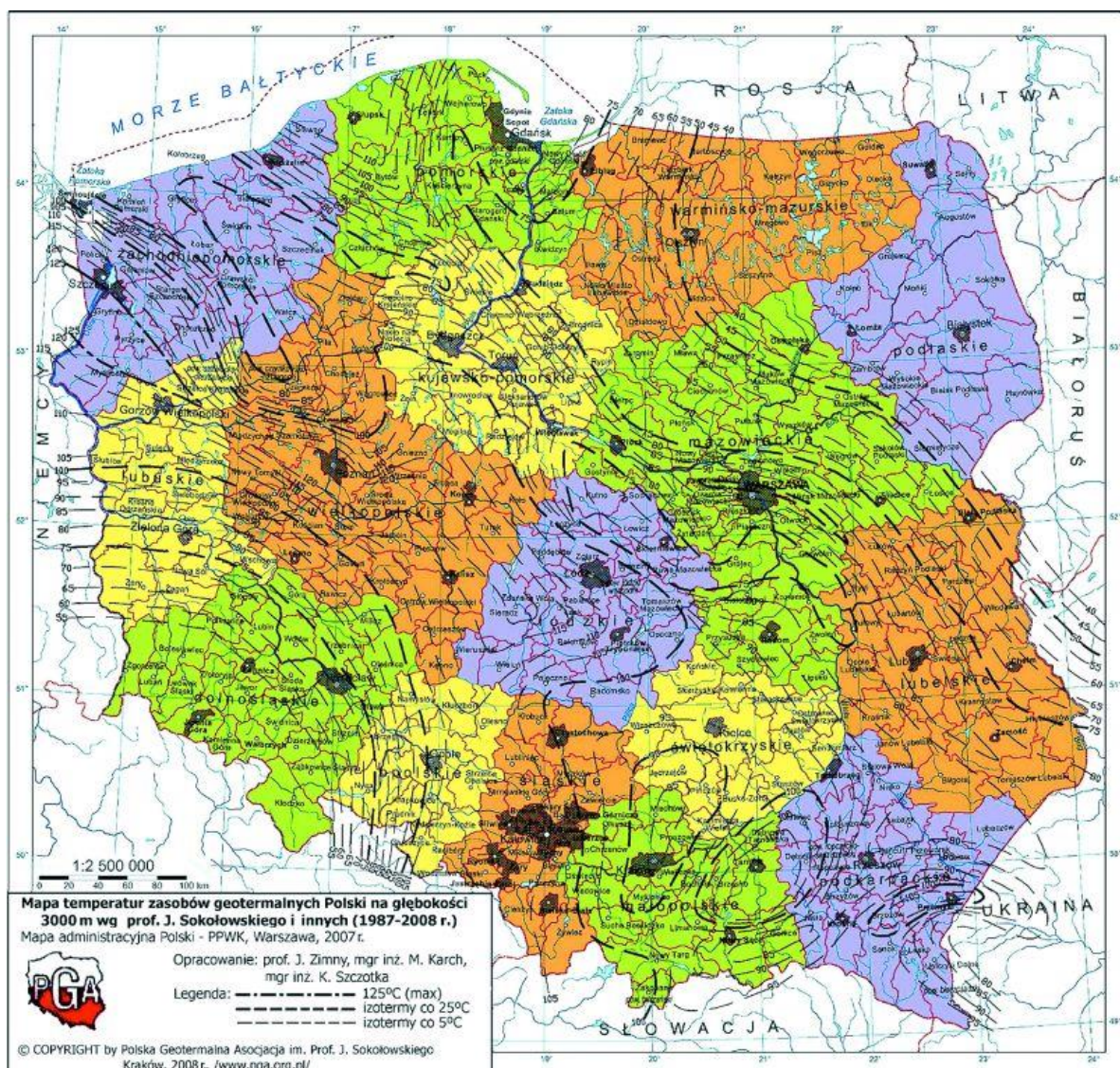
Wielkość nasłonecznienia na terenie gminy Czarna szacowana jest na ok. 1800 h/rok. Są to dobre warunki dla rozwoju energetyki słonecznej. W roku 2013 szacowano, że potencjał techniczny energetyki słonecznej na obszarze powiatu bieszczadzkiego wynosi w przedziale 26-35 MW.

Rysunek 9. Potencjał fotowoltaicznej energii elektrycznej w województwie podkarpackim.

źródło: Wojewódzki program przeciwdziałania zmianom klimatu i skutkom tych zmian z uwzględnieniem odnawialnych źródeł energii i gospodarki w obiegu zamkniętym

Energia geotermalna

Rysunek 10. Zasoby geotermalne Polski.

źródło: Wojewódzki program przeciwdziałania zmianom klimatu i skutkom tych zmian z uwzględnieniem odnawialnych źródeł energii i gospodarki w obiegu zamkniętym

„Analizując powyższą mapę rozkładu gęstości strumienia cieplnego można stwierdzić, iż budowa instalacji geotermalnych wysokiej entalpii w gminie nie jest uzasadniona. Jednakże można wykorzystać geotermię płytką przy zastosowaniu indywidualnych pomp ciepła. Pompa ciepła jest urządzeniem przenoszącym ciepło z ogólnie dostępnego środowiska cechującego się niewyczerpalnymi zasobami energii, tj. gruntu, wody lub powietrza (dolne źródło ciepła) do górnego źródła ciepła w postaci ciepła o wyższej temperaturze.”¹²

Energetyka wodna

Zgodnie z „*Wojewódzkim programem rozwoju odnawialnych źródeł energii dla województwa podkarpackiego*” obszar powiatu bieszczadzkiego posiada potencjał rozwoju energetyki wodnej poniżej 1MW (potencjał wód płynących bez budowli piętrzących). Są to wartości niższe niż średnia dla województwa podkarpackiego (5MW). W związku z tym energetyka wodna nie stanowi istotnego potencjału rozwoju odnawialnych źródeł energii.

Zagrożenia:

Rozwój odnawialnych źródeł energii poza pozytywnym aspektem związanym z pozyskiwaniem czystej energii i ciepła może nieść za sobą również zagrożenia:

- powstawanie odpadów z produkcji biogazu i biomasy,
- możliwe kolizje ptactwa i nietoperzy ze śmigłami wiatraków,
- przesłanianie przez panele fotowoltaiczne zlokalizowane na terenie powierzchni gleb, a przez to ograniczenie dostępu do promieniowania słonecznego i konsekwencje środowiskowe związane z ograniczenia produktywności gleb i zmian gatunkowych obszarów,
- zmian poziomów wód gruntowych,
- generowanie konfliktów społecznych.

Wszelkie zagrożenia związane z lokalizowaniem infrastruktury służącej do pozyskiwania OZE powinna wziąć pod uwagę także element środowiskowy obszary i społeczny.

II.2.13. Uwarunkowania krajobrazowe i wynikające z obecności obiektów cennych kulturowo

Miejscowość Czarna założona została przez Andrzeja Wyderka w 1505 roku. Założona osada była osadą wielokulturową, zamieszkiwaną głównie przez ludność ruską i wołoską. Obszar gminy w swojej historii był zarówno na terenach ziem polskich, ale i czasowo wchodził w skład ZSRR. Różnorodność kulturowa i społeczna gminy miała wpływ na bogate dziedzictwo kulturowe gminy. Występują liczne cerkiewki, przydrożne kapliczki i inne zabytki sakralne. Historia gminy jest nierozdzielnie związana z obecnym zagospodarowaniem występujących w jej granicach. Częściowo obszary obecnie niezabudowane jeszcze do połowy XX wieku stanowiły niewielkie osady, które wskutek „akcji Wisła” praktycznie przestały istnieć. Wysiedlanie, a następnie częściowo brak sukcesywnego zasiedlania obszarów gminy i rozbiórka istniejącej zabudowy, spowodowały, że tereny te polegały wtórnej sukcesji zieleni, jako tereny leśne lub zieleń nieurządzona. Obszary te zostały całkowicie pozbawione zabudowy lub pozostały pojedyncze siedliska. Przykładami takimi są m.in. wsie: Chrwet, Paniszczów, Rosochate, Rosolin, Serednie Małe, Sokołowa Wola, Tworylne, Wydrne.

¹² Program ochrony środowiska dla gminy Czarna na lata 2023-2026 z perspektywą na lata 2027-2030, str. 72

Zabytki zlokalizowane na obszarze gminy wpisane do rejestru zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków (przyjętej Zarządzeniem Nr 170/2021 Wójta Gminy Czarna z dnia 14 czerwca 2021 r.) niewpisane do rejestru zabytków przedstawia poniższa tabela. Są to przede wszystkim zabytki sakralne oraz jeden spichlerz zlokalizowany w Bystre oraz szkoła w Polanie.

Lp.	Miejsce	Obiekt	Materiał	Datowanie	Nr rejestru
1.	Bystre	dzwonnica cerkiewna	mur	1939	A-318 z 18.03.1970
2.	Bystre	cerkiew	drewno	1902	A-318 z 18.03.1970
3.	Czarna	cerkiew	drewno	1834	A-137 z 12.03.1969
4.	Czarna	cmentarz greckokatolicki/ rzymskokatolicki			A-137 z 12.03.1969
5.	Lipie	dzwonnica cerkiewna	mur	1825-1850	A-319 z 18.03.1970
6.	Lipie	cmentarz greckokatolicki			A-319 z 18.03.1970
7.	Michniowiec	cerkiew	drewno	1863	A-135 z 17.03.1969
8.	Michniowiec	dzwonnica cerkiewna	drewno	1904	A-135 z 17.03.1969
9.	Michniowiec	cmentarz przycerkiewny			A-135 z 17.03.1969
10.	Polana	dzwonnica cerkiewna	drewno	1922	A-134 z 18.03.1969
11.	Polana	cerkiew	drewno	1720	A-134 z 18.03.1969
12.	Polana	cmentarz greckokatolicki			A-134 z 18.03.1969
13.	Rabe	cerkiew	drewno	1858	A-133 z 15.03.1969
14.	Rabe	cmentarz przycerkiewny			A-133 z 15.03.1969
15.	Tworylne	dzwonnica cerkiewna	mur	1850-1899	A-1761 z 02.11.2022
16.	Żłobek	cerkiew	drewno	1830	A-119 z 06.03.1969
Zabytki wpisane do gminnej ewidencji zabytków niewpisane do rejestru zabytków					
17.	Bystre 14	krzyż przydrożny w zespole cerkwi filialnej greckokatolickiej p.w. św. Michała Archanioła		ok. 1929 r.	
18.	Bystre	cmentarz greckokatolicki		XVII – XIX w.	
19.	Bystre 9	spichlerz, drewniany		1913 r.	
20.	Bystre	cokół krzyża przydrożnego		1 dw. XX w. (1922 r.?)	
21.	Bystre	krzyż przydrożny		1 dw. XX w.	
22.	Czarna Dolna	cmentarz greckokatolicki		k. XVIII w.	
23.	Czarna Dolna	kaplica rzymskokatolicka p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny ob. kościół filialny, drewniana		1907 r.	
24.	Czarna Dolna	krzyż przydrożny		ok. 1923	
25.	Czarna Dolna	krzyż przydrożny		1 dw. XX w.; krzyż l. 70. XX w.	
26.	Czarna Górna 17	krzyż przydrożny		1 dw. XXw.	
27.	Czarna Górna	krzyż przydrożny		1 dw. XX w. (?)	
28.	Czarna Górna 124	krzyż przydrożny		1918 r.	
	Czarna Górna 132A	krzyż przydrożny		1918 r.	

Lp.	Miejsce	Obiekt	Materiał	Datowanie	Nr rejestru
29.	Czarna Górna 136	krzyż przydrożny		1 dw. XX w.	
30.	Czarna Górna	kapliczka przydrożna		1848 r. (zrekon. w 1996 r.)	
31.	Lipie	krzyż przydrożny		1 dw. XX w.	
32.	Lipie	krzyż przydrożny		1 dw. XX w.	
33.	Lipie	krzyż przydrożny		1 dw. XX w.	
34.	Michniowiec 18	krzyż misyjny w zespole cerkwi greckokatolickiej p.w. Narodzenia Bogarodzicy		1901 r.	
35.	Michniowiec 3	krzyż przydrożny		1 dw. XX w.	
36.	Michniowiec 6a	cokół kamienny		1 dw. XX w.	
37.	Michniowiec 8	krzyż przydrożny		pocz. XX w.	
38.	Michniowiec 17	cokół krzyża przydrożnego		1938 r.	
39.	Michniowiec 17	krzyż przydrożny		1 dw. XX w.	
40.	Michniowiec	cokół krzyża przydrożnego		1911 r.	
41.	Michniowiec	krzyż przydrożny		1 dw. XX w.	
42.	Michniowiec	krzyż przydrożny		1 dw. XX w.	
43.	Michniowiec	krzyż przydrożny		1 dw. XX w.	
44.	Polana	cmentarz rzymskokatolicki		XVII/XVIII w.	
45.	Polana	dzwonnica kościelna, murowana		l. 1866 - 1900	
46.	Polana 67	szkoła powszechna, ob. szkoła podstawowa, drewniana		1933 r.	
47.	Rabe 34	dzwonnica w zespole cerkwi greckokatolickiej p.w. św. Mikołaja, murowana		l. 40. XX w. (?)	
48.	Rabe	krzyż przydrożny		1 dw. XX w.	
49.	Sokołowa Wola	cmentarz grekokatolicki		XIX w.	
50.	Tworylne	dzwonnica cerkiewna, murowana		k. XIX w.	
51.	Tworylne	cmentarz grekokatolicki		XIX w.	
52.	Żłobek	cmentarz grekokatolicki		pocz. XX w.	
53.	Żłobek	krzyż przydrożny		1922 r. (?)	

Tabela 12. Zabytki wpisane gminnej ewidencji zabytków do rejestru zabytków w gminie Czarna.

źródło: opracowanie własne na podstawie danych Podkarpackiego Wojewódzkiego Urzędu Zabytków oraz Gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Czarna na lata 2021-2024 - zarządzenie nr 170/2021 Wójta gminy Czarna z dnia 14 czerwca 2021 r.

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	AZP
1	Rabe	1	1	117-83
2	Rabe	2	2	117-83
3	Rabe	3	3	117-83
4	Paniszczów	1	1	118-82
5	Paniszczów	2	2	118-82
6	Polana	6	3	118-82
7	Polana	7	4	118-82
8	Polana	8	5	118-82
9	Rosolin	1	6	118-82

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	AZP
10	Rosolin	2	7	118-82
11	Rosolin	3	8	118-82
12	Sokołowa Wola	1	9	118-82
13	Sokołowa Wola	2	10	118-82
14	Czarna Dolna	1	11	118-82
15	Czarna Dolna	2	12	118-82
16	Czarna Dolna	3	13	118-82
17	Czarna Dolna	4	14	118-82
18	Czarna Dolna	5	15	118-82
19	Czarna Dolna	6	16	118-82
20	Czarna Dolna	7	17	118-82
21	Czarna Dolna	8	18	118-82
22	Czarna Dolna	9	19	118-82
23	Czarna Dolna	10	20	118-82
24	Czarna Dolna	11	21	118-82
25	Czarna Górna	1	1	118-83
26	Czarna Górna	2	2	118-83
27	Czarna Górna	3	3	118-83
28	Czarna Górna	4	4	118-83
29	Czarna Górna	5	5	118-83
30	Czarna Górna	6	6	118-83
31	Czarna Górna	7	7	118-83
32	Czarna Górna	8	8	118-83
33	Czarna Górna	9	9	118-83
34	Czarna Górna	10	10	118-83
35	Czarna Górna	11	11	118-83
36	Czarna Górna	12	12	118-83
37	Czarna Górna	13	13	118-83
38	Czarna Górna	14	14	118-83
39	Żołobek	1	15	118-83
40	Żołobek	2	16	118-83
41	Żołobek	3	17	118-83
42	Żołobek	4	18	118-83
43	Żołobek	5	19	118-83
44	Lipie	6	20	118-83
45	Lipie	7	21	118-83
46	Lipie	8	22	118-83
47	Lipie	9	23	118-83
48	Lipie	10	24	118-83
49	Lipie	11	25	118-83
50	Michniowiec	3	26	118-83
51	Michniowiec	4	27	118-83
52	Michniowiec	5	28	118-83

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	AZP
53	Michniowiec	6	29	118-83
54	Michniowiec	18	44	118-83
55	Michniowiec	7	45	118-83
56	Michniowiec	8	46	118-83
57	Michniowiec	9	47	118-83
58	Michniowiec	10	48	118-83
59	Michniowiec	11	49	118-83
60	Michniowiec	12	50	118-83
61	Michniowiec	13	51	118-83
62	Michniowiec	14	52	118-83
63	Michniowiec	15	53	118-83
64	Michniowiec	16	54	118-83
65	Michniowiec	17	55	118-83
66	Serednie Małe	1	1	119-82
67	Polana	1	2	119-82
68	Polana	2	3	119-82
69	Polana	3	4	119-82
70	Polana	4	5	119-82
71	Polana	5	6	119-82
72	Rosochate	1	7	119-82
73	Rosochate	2	8	119-82
74	Rosochate	3	9	119-82
75	Lipie	1	2	119-83
76	Lipie	2	3	119-83
77	Lipie	3	4	119-83
78	Michniowiec	1	5	119-83
79	Michniowiec	2	6	119-83
80	Tworylne	1	9	120-81
81	Rosolin	4	22	118-82
82	Tworylne	2	4	119-81
83	Chrewt	1	21	118-81
84	Chrewt	2	22	118-81
85	Chrewt	3	23	118-81
86	Olchowiec	1	24	118-81
87	Olchowiec	2	25	118-81

Tabela 13. Zabytki archeologiczne na terenie gminy Czarna.

źródło: opracowanie własne na podstawie danych Podkarpackiego Wojewódzkiego Urzędu Zabytków

Dla obszaru województwa podkarpackiego opracowywany jest obecnie (stan na luty 2025 r.) audyt krajobrazowy, który podlega szerokim konsultacjom społecznym. Zgodnie z projektem Audytu Krajobrazowego dla podkarpackiego na obszarze gminy Czarna zasięg swój ma pięć obszarów priorytetowych:

Id	ID_706	ID_1398	ID_1460	ID_1498	ID_1520
Typ	2	11	3	2	8
Typ Nazwa	Bagiennie-łąkowe - głównie bezleśne	Wodnogospodarcze	Leśne	Bagiennie-łąkowe - głównie bezleśne	Podmiejskie i osadnicze
Podtyp	2a	11a	3b	2a	8b
Podtyp Nazwa	Z udziałem ekstensywnie użytkowanych łąk	Duże sztuczne zbiorniki wodne o różnych funkcjach	Z przewagą siedlisk lasowych	Z udziałem ekstensywnie użytkowanych łąk	Wielkie kompleksy hotelowo- sportowe
Kod Krajobrazu	18-512.51-13	18-522.11-15	18-522.12-01	18-522.12-39	18-522.12-61
Priorytet	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK
Pow (ha)	1081	2016	18354	145	42
Pow (km2)	10,81	20,16	183,54	1,45	0,42
Gmina	Białobrzegi, Czarna, Grodzisko Dolne, Przeworsk, Rzeszów, Tryńcza, Trzebownisko, Żółnia	Czarna, Solina, Ustrzyki Dolne	Cisna, Czarna, Lutowiska, Solina	Czarna	Czarna

Tabela 14. Wykaz obszarów- priorytetowych wyznaczonych na terenie gminy Czarna.

źródło: opracowanie własne na podstawie danych Audytu Krajobrazowego Województwa Podkarpackiego – projekt, konsultacje_23.12.2024

ID 706; Kod krajobrazu: 18-512.51-13, podtyp: 2a	
Rekomendacje i wnioski dotyczące kierunków i zasad kształtowania zabudowy, zagospodarowania i użytkowania terenów, adekwatnie do charakterystyki, wartości i zagrożeń zidentyfikowanych, dla możliwości zachowania wartości danego krajobrazu	– Zachowanie istniejących ekosystemów ekstensywnie użytkowanych łąk oraz przeciwdziałanie ich degradacji. – Kształtowanie systemu przyrodniczego, zachowanie jego spójności przestrzennej. – Zachowanie istniejących lądowych ekosystemów hydrogeniczných oraz przeciwdziałanie ich degradacji, w tym osuszania. – Ochrona walorów krajobrazowych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju. – Ochrona przestrzeni rolniczej oraz ograniczanie zmiany przeznaczenia gruntów

Rekomendacje w zakresie zadań mających na celu zachowanie dotychczasowego stanu lub doprowadzenie do stanu pożądanego, adekwatnie do charakterystyki, wartości i zagrożeń zidentyfikowanych, dla możliwości zachowania wartości danego krajobrazu, w zakresie:		rolnych na cele nierolnicze, w szczególności gleb klas I-III. – Ograniczanie zmiany przeznaczenia gruntów leśnych na cele nieleśne. – Możliwość realizowania inwestycji celu publicznego z uwzględnieniem walorów przyrodniczych, kulturowych i estetyczno widokowych krajobrazu w otoczeniu. – Współpraca samorządów i podejmowanie działań zwiększających wiedzę i świadomość mieszkańców oraz pracowników jest w zakresie utrzymania i ochrony zasobów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.
	Rozpoczęcia, kontynuacji lub zaniechania różnych form gospodarowania terenem, w tym działalności rolniczej, leśnej oraz gospodarki wodnej	– Zachowanie/utrzymanie obecnego charakteru krajobrazu. – Przeciwdziałanie sukcesji naturalnej. – Kontynuacja gospodarki wodnej, rolniczej i leśnej. – Utrzymanie ekosystemów łąkowych. – Utrzymanie struktury ekologicznej krajobrazu.
	Zabiegów renaturalizacyjnych oraz zabiegów odnowy obiektów kultury materialnej	– Utrzymanie/przywracanie do właściwego stanu ochrony chronionych gatunków siedlisk przyrodniczych, chronionych gatunków roślin, grzybów, zwierząt i ich siedlisk. – Zapobieganie sukcesji naturalnej. – Po zakończeniu eksploatacji złoża przeprowadzenie rekultywacji terenu.
	Koordynacji działań podejmowanych dla osiągnięcia celów występujących na danym obszarze objętym formami ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1–9 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, oraz form ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	– Realizacja wszelkich przedsięwzięć w sposób niepowodujący znaczących oddziaływań dla celów i przedmiotów ochrony ustanowionych dla poszczególnych obszarów objętych ochroną. – Podejmowanie działań prowadzących do osiągnięcia celów wyznaczonych dla obszarów chronionych.
	Konieczności podejmowania działań mających na celu utrzymanie	– Utrzymanie ekosystemów łąk użytkowanych ekstensywnie pełniących funkcje przyrodnicze i krajobrazowe w celu ochrony gatunków związanych z tymi ekosystemami.

	dotychczasowej funkcji danego krajobrazu, w tym funkcji korytarzy ekologicznych	– Zachowanie powiązań przyrodniczych między istniejącymi siedliskami w celu ochrony różnorodności biologicznej. – Stosowanie zabiegów ukierunkowanych na zatrzymanie.
ID_1398; Kod krajobrazu: 18-522.11-15, podtyp: 11a		
	Rekomendacje i wnioski dotyczące kierunków i zasad kształtowania zabudowy, zagospodarowania i użytkowania terenów, adekwatnie do charakterystyki, wartości i zagrożeń zidentyfikowanych, dla możliwości zachowania wartości danego krajobrazu	– Ochrona walorów krajobrazowych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju. – Możliwość realizowania inwestycji celu publicznego z uwzględnieniem walorów przyrodniczych, kulturowych i estetyczno-widokowych krajobrazu. – Ochrona jakości krajobrazu w przypadku modernizacji istniejącej i realizacji nowej infrastruktury technicznej. – Prowadzenie racjonalnej gospodarki surowcowej. – Realizacja inwestycji celu publicznego wyłącznie z uwzględnieniem walorów przyrodniczo-krajobrazowych. – Realizacja zadań ochronnych na obszarze rezerwatu przyrody Nad Jeziołem Myczkowieckim. – Użytkowanie terenu w sposób zapewniający zrównoważony rozwój, z zachowaniem wysokich walorów środowiska. – Racjonalne zarządzanie wodą oraz ochrona jej zasobów. – Przeciwdziałanie niekorzystnym zmianom stosunków wodnych. – Wykorzystanie walorów krajobrazowych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji z poszanowaniem jakości krajobrazu.

Rekomendacje w zakresie zadań mających na celu zachowanie dotychczasowego stanu lub doprowadzenie do stanu pożądanego, adekwatnie do charakterystyki, wartości i zagrożeń zidentyfikowanych, dla możliwości zachowania wartości danego krajobrazu, w zakresie:	Rozpoczęcia, kontynuacji lub zaniechania różnych form gospodarowania terenem, w tym działalności rolniczej, leśnej oraz gospodarki wodnej	Zachowanie/utrzymanie obecnego krajobrazu.
	Zabiegów renaturalizacyjnych oraz zabiegów odnowy obiektów kultury materialnej	Konserwacja, naprawa i modernizacja istniejącej infrastruktury, uwzględniająca aspekty ekologiczne, estetyczne i społeczne.
	Koordynacji działań podejmowanych dla osiągnięcia celów występujących na danym obszarze objętym formami ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1–9 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, oraz form ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	– Prowadzenie wszelkiej działalności w sposób zrównoważony, minimalizujący negatywne oddziaływania w stosunku do obiektów i obszarów podlegających ochronie. – Podejmowanie działań dla osiągnięcia celów dotyczących obszarów i obiektów chronionych.
	Konieczności podejmowania działań mających na celu utrzymanie dotychczasowej funkcji danego krajobrazu, w tym funkcji korytarzy ekologicznych	– Możliwość stosowania rozwiązań niwelujących uciążliwości akustyczne z poszanowaniem walorów krajobrazowych. – Zachowanie cennych przyrodniczo ekosystemów wodnych, mogących stanowić element lokalnych korytarzy ekologicznych.
1460; Kod krajobrazu: 18-522.12-01, podtyp: 3b		
Rekomendacje i wnioski dotyczące kierunków i zasad kształtowania zabudowy, zagospodarowania i użytkowania terenów, adekwatnie do charakterystyki, wartości i zagrożeń zidentyfikowanych, dla możliwości zachowania wartości danego krajobrazu	– Ochrona walorów krajobrazowych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju. – Ograniczanie zmiany przeznaczenia gruntów leśnych na cele nieleśne. – Na terenie Bieszczadzkiego Parku Narodowego realizacja zapisów planu ochrony BdPN zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 27 lipca 2022 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Bieszczadzkiego Parku Narodowego (Dz.U. 2022 poz. 1919).	

		– Realizacja zadań ochronnych na obszarze rezerwatów przyrody Hulskie im. Stefana Myczkowskiego, Krywe i Sine Wiry. – Wykorzystanie walorów krajobrazowych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji z poszanowaniem jakości krajobrazu. – Możliwość realizowania inwestycji celu publicznego z uwzględnieniem walorów przyrodniczych, kulturowych i estetyczno-widokowych krajobrazu. – Ochrona jakości krajobrazu w przypadku modernizacji istniejącej i realizacji nowej infrastruktury technicznej. – Utrzymanie szlaków migracji zwierząt. – Minimalizacja negatywnych oddziaływań hałasu na środowisko. – Współpraca samorządów i podejmowanie działań zwiększających wiedzę i świadomość mieszkańców oraz pracowników jst w zakresie utrzymania i ochrony zasobów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.
Rekomendacje w zakresie zadań mających na celu zachowanie dotychczasowego stanu lub doprowadzenie do stanu pożądanego, adekwatnie do charakterystyki, wartości i zagrożeń zidentyfikowanych, dla możliwości zachowania wartości danego krajobrazu, w zakresie:	Rozpoczęcia, kontynuacji lub zaniechania różnych form gospodarowania terenem, w tym działalności rolniczej, leśnej oraz gospodarki wodnej	– Zachowanie/utrzymanie obecnego charakteru krajobrazu. – Kontynuacja gospodarki wodnej, rolniczej i leśnej. – Prowadzenie racjonalnej i zrównoważonej gospodarki leśnej. – Odpowiednie gospodarowanie gruntami, ograniczające erozję gleb. – Zapobieganie fragmentacji kompleksów leśnych i ochrona różnorodności biologicznej. – Ochrona strefy brzegowej cieków poprzez zapobieganie dewastacji brzegów oraz niszczeniu naturalnej roślinności. – Utrzymanie terenów podmokłych. – Utrzymanie strefy ekotonowej. – Utrzymanie ekosystemów leśnych, łąkowych oraz zadrzewień i zakrzewień śródpolnych. – Kontynuacja ochrony ekosystemów leśnych na terenie Bieszczadzkiego PN. – Utrzymanie naturalnego charakteru cieków. – Utrzymanie naturalnych terenów zalewowych. – Możliwość realizowania małej retencji.
	Zabiegów renaturalizacyjnych oraz zabiegów odnowy obiektów kultury materialnej	– Eliminowanie gatunków obcych i inwazyjnych stanowiących zagrożenie dla zbiorowisk leśnych. – Utrzymanie/przywracanie do właściwego stanu ochrony chronionych gatunków siedlisk przyrodniczych, chronionych gatunków roślin, grzybów, zwierząt i ich siedlisk.

		– Utrzymanie/przywracanie terenów podmokłych, zabagnionych, młak, torfowisk, jako terenów ważnych dla gatunków i siedlisk zależnych od wód. – Maksymalne ograniczanie prowadzenia odwadniania gruntów podmokłych, zabagnionych. – Zachowanie naturalnych koryt rzek i potoków. – Nasadzenia drzew prowadzić w oparciu o gatunki rodzime dostosowane do siedliska. – Ograniczanie procesu eutrofizacji wód. – Ochrona ekosystemów leśnych przed inwazją szkodliwych owadów i grzybowych chorób infekcyjnych czy szkodami abiotycznymi o charakterze klęskowym.
	Koordinacji działań podejmowanych dla osiągnięcia celów występujących na danym obszarze objętym formami ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1–9 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, oraz form ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	– Realizacja wszelkich przedsięwzięć w sposób niepowodujący znaczących oddziaływań dla celów i przedmiotów ochrony ustanowionych dla poszczególnych obszarów objętych ochroną. – Podejmowanie działań prowadzących do osiągnięcia celów wyznaczonych dla obszarów chronionych. – Integracja działań podejmowanych przez różne instytucje odpowiedzialne za ochronę przyrody, zabytków oraz planowanie przestrzenne, oparta na współpracy, komunikacji, wymianie informacji i wiedzy oraz monitoringu wypracowanych wspólnie działań.
	Konieczności podejmowania działań mających na celu utrzymanie dotychczasowej funkcji danego krajobrazu, w tym funkcji korytarzy ekologicznych	– Utrzymanie ekosystemów leśnych i łąkowych w celu ochrony gatunków związanych z tymi ekosystemami. – Utrzymanie obudowy biologicznej rzek i potoków jako elementu krajobrazu. – Zachowanie powiązań między istniejącymi siedliskami w celu ochrony bioróżnorodności. – Ochrona obszarów o korzystnych warunkach dla bytowania i migracji zwierząt.
ID 1498; Kod krajobrazu: 18-522.12-39 podtyp: 2a		
Rekomendacje i wnioski dotyczące kierunków i zasad kształtowania zabudowy, zagospodarowania i użytkowania terenów, adekwatnie do charakterystyki, wartości i zagrożeń zidentyfikowanych, dla możliwości zachowania wartości danego krajobrazu		– Zachowanie istniejących ekosystemów ekstensywnie użytkowanych łąk oraz przeciwdziałanie ich degradacji. – Zachowanie istniejących lądowych ekosystemów hydrogenicznych oraz przeciwdziałanie ich degradacji, w tym osuszania. – Kształtowanie systemu przyrodniczego, zachowanie jego spójności przestrzennej.

	– Realizacja zadań ochronnych na obszarze rezerwatu przyrody Krywe. – Ochrona walorów krajobrazowych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju. – Ograniczanie zmiany przeznaczenia gruntów leśnych na cele nieleśne. – Ochrona przestrzeni rolniczej oraz ograniczanie zmiany przeznaczenia gruntów rolnych na cele nierolnicze, w szczególności gleb klas I-III. – Możliwość realizowania inwestycji celu publicznego z uwzględnieniem walorów przyrodniczych, kulturowych i estetyczno-widokowych krajobrazu. – Ograniczanie zainwestowania terenów zagrożonych powodzią. – Wykorzystanie walorów krajobrazowych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji z poszanowaniem jakości krajobrazu. – Współpraca samorządów i podejmowanie działań zwiększających wiedzę i świadomość mieszkańców oraz pracowników jst w zakresie utrzymania i ochrony zasobów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.
--	--

Rekomendacje w zakresie zadań mających na celu zachowanie dotychczasowego stanu lub doprowadzenie do stanu pożądanego, w adekwatnie do charakterystyki, wartości i zagrożeń zidentyfikowanych, dla możliwości zachowania wartości danego krajobrazu, w zakresie:	Rozpoczęcia, kontynuacji lub zaniechania różnych form gospodarowania terenem, w tym działalności rolniczej, leśnej oraz gospodarki wodnej	– Zachowanie/utrzymanie obecnego charakteru krajobrazu. – Przeciwdziałanie sukcesji naturalnej. – Kontynuacja gospodarki wodnej, rolniczej i leśnej. – Utrzymanie ekosystemów łąkowych. – Utrzymanie struktury ekologicznej krajobrazu.
	Zabiegów renaturalizacyjnych oraz zabiegów odnowy obiektów kultury materialnej	– Utrzymanie/przywracanie do właściwego stanu ochrony chronionych gatunków siedlisk przyrodniczych, chronionych gatunków roślin, grzybów, zwierząt i ich siedlisk. – Zapobieganie sukcesji naturalnej.
	Koordinacji działań podejmowanych dla osiągnięcia celów występujących na danym obszarze objętym formami ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1–9 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, oraz form ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	– Realizacja wszelkich przedsięwzięć w sposób niepowodujący znaczących oddziaływań dla celów i przedmiotów ochrony ustanowionych dla poszczególnych obszarów objętych ochroną. – Zachowanie prawnych form ochrony zabytków. – Podejmowanie działań prowadzących do osiągnięcia celów wyznaczonych dla obszarów chronionych. – Integracja działań podejmowanych przez instytucje zajmujące się ochroną przyrody, w tym współpraca, wymiana informacji i koordynacja podejmowanych działań.
	Konieczności podejmowania działań mających na celu utrzymanie dotychczasowej funkcji danego krajobrazu, w tym funkcji korytarzy ekologicznych	– Utrzymanie ekosystemów łąk użytkowanych ekstensywnie pełniących funkcje przyrodnicze i krajobrazowe w celu ochrony gatunków związanych z tymi ekosystemami. – Zachowanie powiązań przyrodniczych między istniejącymi siedliskami w celu ochrony różnorodności biologicznej. – Stosowanie zabiegów ukierunkowanych na zatrzymanie lub spowolnienie odpływu wód.

**Rekomendacje i wnioski dotyczące
kierunków i zasad kształtowania
zabudowy, zagospodarowania
i użytkowania terenów, adekwatnie
do charakterystyki, wartości i
zagrożeń zidentyfikowanych, dla
możliwości zachowania wartości
danego krajobrazu**

- Utrzymanie dotychczasowego charakteru krajobrazu z wykorzystaniem istniejących układów zieleni i wód.
- Rozwój obszarów zurbanizowanych uwzględniający potrzeby i możliwości jednostki osadniczej.
- Realizacja inwestycji celu publicznego wyłącznie z uwzględnieniem walorów przyrodniczo-krajobrazowych.
- Ochrona krajobrazu wraz z kształtowaniem estetyki przestrzeni, w tym podejmowanie tzw. "uchwał krajobrazowych".
- Współpraca samorządów i podejmowanie działań zwiększających wiedzę i świadomość mieszkańców oraz pracowników jst w zakresie utrzymania i ochrony zasobów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, m.in. poprzez kultywowanie oraz organizowanie wydarzeń promujących tradycyjne zwyczaje.
- Ochrona walorów krajobrazowych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.
- Ochrona przestrzeni rolniczej oraz ograniczanie zmiany przeznaczenia gruntów rolnych na cele nierolnicze, w szczególności gleb klas I-III.
- Ochrona jakości krajobrazu poprzez przeciwdziałanie dysharmonii i fragmentacji z zachowaniem zwartej zabudowy nawiązującej do istniejących obiektów i otoczenia.
- Wykorzystanie walorów krajobrazowych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji z poszanowaniem jakości krajobrazu.

Rekomendacje w zakresie zadań mających na celu zachowanie dotychczasowego stanu lub doprowadzenie do stanu pożądanego, adekwatnie do charakterystyki, wartości i zagrożeń zidentyfikowanych, dla możliwości zachowania wartości danego krajobrazu, w zakresie:	Rozpoczęcia, kontynuacji lub zaniechania różnych form gospodarowania terenem, w tym działalności rolniczej, leśnej oraz gospodarki wodnej	– Zagospodarowanie terenu z dużym udziałem różnorodności zieleni. – Ochrona terenów otwartych w celu zachowania bioróżnorodności, zdolności retencyjnych i pozostałych ekologicznych funkcji obszarów. – Wykorzystanie i zwiększanie lokalnego potencjału do świadczenia usług ekosystemowych. – Rozwój odnawialnych źródeł energii z uwzględnieniem wpływu inwestycji na krajobraz.
	Zabiegów renaturalizacyjnych oraz zabiegów odnowy obiektów kultury materialnej	X
	Koordynacji działań podejmowanych dla osiągnięcia celów występujących na danym obszarze objętym formami ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1–9 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, oraz form ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	– Prowadzenie wszelkiej działalności w sposób zrównoważony, minimalizujący negatywne oddziaływanie w stosunku do obiektów i obszarów podlegających ochronie. – Podejmowanie działań dla osiągnięcia celów dotyczących obszarów i obiektów chronionych. – Integracja działań podejmowanych przez różne instytucje odpowiedzialne za ochronę przyrody, zabytków oraz planowanie przestrzenne, oparta na współpracy, komunikacji, wymianie informacji i wiedzy oraz monitoringu wypracowanych wspólnie działań.
	Konieczności podejmowania działań mających na celu utrzymanie dotychczasowej funkcji danego krajobrazu, w tym funkcji korytarzy ekologicznych	– Utrzymanie zróżnicowania ekologicznego krajobrazu. – Ochrona lokalnych powiązań przyrodniczych na obszarze zabudowanym z systemem ekologicznym o znaczeniu ponadlokalnym.

Tabela 15. Rekomendacje i wnioski dla obszarów priorytetowych wyznaczonych na terenie gminy Czarna.

źródło: opracowanie własne na podstawie danych Audytu Krajobrazowego Województwa Podkarpackiego – projekt, konsultacje 23.12.2024

W ramach przygotowanego projektu Audytu Krajobrazowego dla województwa podkarpackiego przygotowane zostały także rekomendacje i wnioski. Jednak na obecnie (stan na luty 2025 r.) nie są one wiążące, z uwagi na brak uchwalenia ww. audytu krajobrazowego. Należy więc je traktować wyłącznie, jako ewentualne wytyczne, bez konieczności całkowitego

uwzględnienia na etapie opracowania planu ogólnego. Audyt Krajobrazowy będzie wiążący dopiero w momencie jego „wejścia w życie” po uchwaleniu.

III. DIAGNOZA STANU FUNKCJONOWANIA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

III.1. OCENA ODPORNOŚCI ŚRODOWISKA NA DEGRADACJĘ ORAZ ZDOLNOŚCI DO REGENERACJI

Odporność środowiska na degradację jest uzależniona od sposobu zagospodarowania obszaru i przekształceń antropogenicznych.

Ocena poziomu odporności środowiska na degradację uzależniona jest od analizowanego czynnika oddziałującego. Czynniki wpływającymi na degradację środowiska są m.in.:

- emisja do powietrza ze źródeł wysokich,
- emisja do powietrza ze źródeł niskich,
- zanieczyszczenie wód powierzchniowych, podziemnych i gleb,
- obniżenie poziomu wód gruntowych,
- przekształcenia rzeźby terenu,
- degradacja szaty roślinnej wywołana antropopresją.

Zdolność środowiska do regeneracji, to możliwość powrotu środowiska do stanu zbliżonego do tego jaki był przed wystąpieniem presji na środowisko. W przypadku gminy głównym czynnikiem presji jest antropopresja związana szczególnie z rozwojem terenów zabudowanych oraz prowadzoną działalnością rolniczą.

W ramach obszarów występujących na terenie gminy można wyróżnić kilka grup terenów o różnym poziomie odporności na degradację oraz zdolności do regeneracji.

Obszary stosunkowo odporne na degradację oraz o dużej zdolności do regeneracji, to przede wszystkim zbiorowiska leśne. Są to obszary o stosunkowo najniższym poziomie przekształceń antropogenicznych, wykazujące właściwości regeneracyjne. Wskazać jednak należy, iż poziom odporności poszczególnych systemów leśnych uzależniony jest od struktury gatunkowej. Wyższą podatność na degradację wykazują drzewostany leśne sosnowe, modrzewiowe, brzozowe, topolowe. Mniejsze natomiast pozostałe drzewostany liściaste.

Obszarami o średnim poziomie odporności na degradację, są tereny zieleni (poza terenami leśnymi). Są to przede wszystkim tereny użytków zielonych. To obszary częściowo przekształcone przez człowieka, które nie wykazują niekorzystnego oddziaływania na otoczenie. Ich zdolność do regeneracji jest ograniczona z uwagi na ich antropogeniczne kształtowanie przez człowieka.

Obszarami mało odpornymi na degradację są tereny rolnicze. Są to obszary przekształcone przez człowieka, celem ich eksploatacji rolniczej. Z uwagi na znaczny poziom przekształceń są to także obszary o niskim poziomie możliwej regeneracji. Jednak obszary takie nie zajmują dużych powierzchni gminy, a wykorzystanie terenów rolniczych pod uprawy polowe, z uwagi na niską przydatność rolniczą gleb jest niewielkie.

Obszarami zdegradowanymi na terenie gminy są obszary zurbanizowane. Są to jednak niewielkie obszary o stosunkowo rozproszonej zabudowie i niskiej intensywności zabudowy. W ramach terenów zabudowanych występuje głównie roślinność ruderalna oraz w znacznej części obszary nieprzepuszczalne i przekształcone. Jednak na terenie gminy w ramach dominujących terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i zagrodowej występują liczne obszary zieleni przydomowej, spełniające nie tylko rolę rekreacyjną, ale i mające ważne funkcje absorpcji wody i zachowania powierzchni przepuszczalnych.

Obszarami o stosunkowo niskim poziomie odporności na degradację są obszary siedlisk cennej fauny i flory. Cały obszar gminy objęty jest różnymi formami ochrony przyrody. Są to obszary w ramach cennych siedlisk przyrodniczych, narażone na zmiany w środowisku i oddziaływanie antropogeniczne. Są to także obszary o niskim poziomie regeneracji, gdyż z reguły wymagają określonych warunków ich występowania.

Oceniając poziom degradacji i możliwość regeneracji poszczególnych elementów środowiska, to na terenie gminy stwierdzono, że obszar gminy charakteryzuje, wskutek niewielkich przekształceń antropogenicznych, duży poziom możliwej regeneracji. Przykładem takim jest m.in. wtórna sukcesja zieleni w ramach części wsi, które zostały wyludnione, w skutek systemowych przesiedleń ludności i rozebrano na nich istniejącą zabudowę.

Specyficznym zagadnieniem jest ocena możliwości regeneracji wód powierzchniowych. Uzależniona jest ona od długości cieku, prędkości przepływu wód, im oba parametry mają wyższe właściwości tym zdolności do regeneracji są większe. Stąd też większą możliwość regeneracji posiadają duże cieki wodne na terenie gminy. Niski poziom odporności na zanieczyszczenia antropogeniczne mają na terenie gminy wody podziemne, które zasilane są głównie wodami opadowymi.

Obecnie na terenie całej Europy prowadzone są działania w zakresie uzyskania zero emisyjności. Oznacza to osiągnięcie tzw. neutralności klimatycznej, czyli mówiąc prościej takiego stanu gospodarki, w której jej oddziaływanie będzie bilansowane poprzez naturalne procesy środowiskowe. Na terenie gminy Czarna główne zanieczyszczenia powietrza generowane są przez niską emisję, stąd też podejmowane są działania w zakresie rozwoju odnawialnych źródeł energii, termomodernizacji budynku oraz innych działań w zakresie energooszczędności budynków.

Oceniając poziom degradacji środowiska poprzez zanieczyszczenie hałasem to wykazuje ono głównie charakter liniowy i punktowy. Na terenie gminy dominującym źródłem hałasu jest hałas komunikacyjny, okresowo w niewielkim zakresie w trakcie prowadzenia prac rolniczych, źródłem hałasu są także pracujące maszyny rolnicze. W tym przypadku proces regeneracji środowiska jest pojęciem nie do końca prawidłowym, gdyż w przypadku zaprzestania emisji, zjawisko zanieczyszczenia hałasem ustępuje. Istotnym jest natomiast ograniczenie punktowe i liniowe hałasu, poprzez ograniczenie emisji hałasu poprzez odsuwanie zabudowy od terenów o szczególnie dużym poziomie emisji hałasu, stosowanie barier akustycznych, stosowanie technologii dźwiękochłonnych dla infrastruktury itp.

III.2. OCENA STANU OCHRONY I UŻYTKOWANIA ZASOBÓW PRZYRODNICZYCH, W TYM RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ

Jak zostało to wykazane we wcześniejszych częściach opracowania obszar gminy jest w całości objęty różnymi formami ochrony przyrody. Duże powierzchnie obszarów gminy zajmują tereny leśne oraz tereny niezabudowane. Obszary zabudowane stanowią głównie niewielkie zespoły siedlisk głównie zabudowy jednorodzinnej i zagrodowej.

Oceniając stan ochrony bioróżnorodności, to na terenie gminy cenne obszary leśne, siedliskowe fauny i flory, objęte zostały ochroną przyrodniczą wraz z ograniczeniami w sposobie zagospodarowania. Obszary te podlegają szczegółowym regułom zagospodarowania, a ewentualne inwestycje w ramach nich, nie mogą powodować niszczenia wartości przyrodniczych i podlegają szczegółowemu nadzorowi organów ochrony środowiska, które przede wszystkim uczestniczą w procesie kształtowania rozwiązań planistycznych. Szczegółowe normy i warunki zagospodarowania dotyczą przede wszystkim procesów planistycznych i inwestycyjnych.

Niski poziom urbanizacji i występowanie dużych powierzchni lasów, łąk i pastwisk wpływają na zachowanie bioróżnorodności obszaru gminy. Jedynym zagrożeniem możliwym do wystąpienia pod kątem różnych zasobów środowiska, jest możliwość zmiany stanu ilościowego wód, wskutek występowania nowych lokalnych ujęć wód. Wody podziemne na obszarze gminy charakteryzują się zmiennym stanem ilościowym, który uzależniony jest od zasilania opadami, są one także w sposób duży lub bardzo duży podatne na zanieczyszczenia, wynikające przede wszystkim z presji antropogenicznej, przede wszystkim zrzutów ścieków oraz przenikania do wód niewykorzystanych przez rośliny nawozów i środków ochrony roślin, co jest również zagrożeniem dla stanu wód powierzchniowych,

Podjęmowane proekologiczne działania m.in. w zakresie rozwoju systemu odprowadzania ścieków i promowanie oczyszczalni przydomowych, mają na celu dążenie do poprawy potencjału ekologicznego poszczególnych zasobów środowiska. Procesem mającym na celu poprawę bioróżnorodności są podejmowane prace rekultywacji terenów przemysłowych (pokopalnianych) i stwarzanie przez to możliwości powstawania nowych siedlisk przyrodniczych. Wpływ na bioróżnorodność ma przede wszystkim działalność rolnicza, a szczególnie procesy wylesiania części obszaru gminy i przeznaczanie jej do produkcji rolniczej. Grunty, które nie są przedmiotem działalności rolniczej podlegają także stopniowemu procesowi zalesiania, co wpływa na poprawę bioróżnorodności obszarów. Wskutek wyludnienia poszczególnych wsi w gminie, jej poszczególne obszary po wysiedleniu i rozbiórce zabudowy podlegały wtórnej sukcesji zieleni i terenów leśnych.

Rozwój turystyczny gminy nie powinien wpływać na spadek bioróżnorodności poszczególnych obszarów w wyniku zwiększenia poziomu antropopresji. Rozwój turystyki obszaru gminy oparty jest właśnie o jej walory przyrodnicze i krajobrazowe.

III.3. OCENA STANU ZACHOWANIA WALORÓW KRAJOBRAZOWYCH ORAZ MOŻLIWOŚCI ICH KSZTAŁTOWANIA

Jak zostało wskazane we wcześniejszych rozdziałach obszar gminy jest stosunkowo słabo zurbanizowany. Część zabudowy w ramach przesiedleń ludności została rozebrana i obszary podlegały wtórnej sukcesji terenów zieleni. Krajobraz gminy stanowią tereny w większości słabo przekształcone przez człowieka, są to głównie tereny leśne. W krajobrazie gminy wyraźnie wykształcone są rusztowe grzbiety górskie, które pooddzielane są od siebie głębokimi dolinami, które wraz z niższymi partiami pagórków wykorzystywane są rolniczo, przede wszystkim jako łąki i pastwiska. Krajobraz gminy nie został więc w znacznej mierze przekształcony. Częściowe zmiany krajobrazu możliwe są w ramach rekultywacji terenów po eksploatacji kopalni.

Kształtowanie walorów krajobrazowych może pośrednio następować poprzez ograniczanie rozpraszania zabudowy i jej uzupełnianie. Choć na terenie gminy nie przewiduje się, na podstawie tendencji występujących w ostatnich latach, znacznego wzrostu zabudowy.

Mając na uwadze, że całość gminy podlega w jakimś zakresie ochronie środowiskowej i krajobrazowej, występują ograniczenia w zakresie sytuowania nowej zabudowy. Możliwy, a nawet pożądaný jest rozwój terenów turystycznych, szczególnie obiektów wypoczynkowych. Jednak ich charakter i rodzaj zabudowy nie powinien wpływać na zaburzenie walorów krajobrazowych obszaru gminy.

Walory krajobrazowe zakłócać mogą być także poprzez obiekty infrastrukturalne (słupy, maszty, wiatraki itp.) oderwane od krajobrazu, będące dominantami krajobrazowymi przesłaniającymi elementy krajobrazowe, stąd też ich ewentualna lokalizacja powinna uwzględniać walory krajobrazowe obszarów sąsiednich. Zachowania wymaga mozaikowy charakter obszaru gminy. Obszarami cennymi krajobrazowo na terenie gminy są doliny rzeczne, w ramach których należy ograniczyć sytuowanie nowej zabudowy.

III.4. OCENA ZGODNOŚCI DOTYCHCZASOWEGO UŻYTKOWANIA I ZAGOSPODAROWANIA OBSZARU Z CECHAMI I UWARUNKOWANIAM PRZYRODNICZYMI

Obecne użytkowanie i zagospodarowanie obszaru gminy jest w pełni zgodne z jego cechami i walorami przyrodniczymi. Gminę Czarna charakteryzują duże wartości przyrodnicze i krajobrazowe. Znikomy udział zabudowy, sprzyja zachowaniu bioróżnorodności terenu. Obserwowane emisje do środowiska w zakresie emisji do powietrza z lokalnych źródeł ciepła i energii, emisje z terenów komunikacyjnych są stosunkowo niewielkie. Użytkowanie rolnicze to przede wszystkim pastwiska i łąki, użytkowanie jako grunty orne jest znikome. Z kolei jedynym znaczącym zagrożeniem środowiska jest możliwość zanieczyszczenia środowiska gruntowo-wodnego, wskutek braku wykorzystania w dużym zakresie systemu kanalizacji sanitarnej i duży udział zbiorników bezodpływowych, które w dłuższym okresie eksploatacji są mniej szczelne i przenikają z nich zanieczyszczenia sanitarne.

Przez teren gminy przechodzą nieliczne bariery antropogeniczne. Są to przede wszystkim drogi wojewódzkie, które są terenami komunikacyjnymi o wyższym natężeniu ruchu, generujące nie

tylko emisje do powietrza, ale i liniowo zanieczyszczenia hałasem. Sieci infrastruktury technicznej, także stanowią bariery antropogeniczne, jednak nie ograniczają one możliwości migracji flory i fauny.

III.5. OCENA CHARAKTERU I INTENSYWNOŚCI ZMIAN ZACHODZĄCYCH W ŚRODOWISKU

Jak zostało to wskazane we wcześniejszych rozdziałach obszar gminy nie jest znacznie przekształcony antropogenicznie. Nawet skutek przesiedleń części wsi na ziemie zachodnie, część obszarów gminy została pozbawiona zabudowy i podlegała ona wtórnej sukcesji zieleni. Brak przemysłu oraz rozwój funkcji turystycznej gminy wpływa na zachowanie jej walorów przyrodniczych i krajobrazowych. Duży udział powierzchni terenów leśnych i pastwisk, a także słabe warunki dla rozwoju rolnictwa, wpływają na zachowanie na większości obszarów gminy terenów zieleni głównie zieleni nieurządzonej. Obecnie niewielki udział terenów stanowiących obszary wydobywania kopalin (ropy naftowej) nie wpływa na zachwianie walorów ekologicznych i ekosystemów występujących na terenie gminy, stąd też w ramach obszaru Czarnej wyznaczonych jest szereg obszarów cennych przyrodniczo, a cała jej powierzchnia stanowi obszary różnych form ochrony przyrody.

Podsumowując charakter i niewielki zakres intensywności zmian zagospodarowania przestrzennego gminy, a nawet zmniejszenie powierzchni terenów zabudowanych, w wyniku działań przesiedleńczych, nie wpłynął znacząco na zmiany środowiska obszaru gminy.

III.6. OCENA STANU ŚRODOWISKA ORAZ JEGO ZAGROŻEŃ I MOŻLIWOŚCI ICH OGRANICZENIA

Rozwój procesów inwestycyjnych i wzrost powierzchni terenów zurbanizowanych może wpływać niekorzystnie na wszelkie elementy środowiska. Obecnie na terenie gminy nie należy spodziewać się znacznego wzrostu powierzchni terenów zabudowanych. Możliwy jest rozwój terenów turystycznych, zarówno pod kątem miejsc wypoczynkowych, jak i rekreacyjnych.

Zagrożenia dla gleb i wód powierzchniowych i podziemnych

Brak uporządkowania gospodarki ściekowej i duży udział zbiorników bezodpływowych w systemie odprowadzania ścieków, jest głównym zagrożeniem dla środowiska gruntowo-wodnego. Na terenie gminy nie przewiduje się wzrostu wielkości upraw rolniczych, z uwagi na stosunkowo słabą wartość rolniczą gleb.

W związku z powyższym wskazano określone zagrożenia dla środowiska gruntowo-wodnego:

- niekontrolowane zrzuty ścieków do wód i gleb,
- rozlewanie się terenów zurbanizowanych i komunikacyjnych o dużej powierzchni warstw nieprzepuszczalnych, w tym rozwój rozproszonych terenów zurbanizowanych, turystycznych,
- prowadzenie upraw na glebach o słabej przydatności rolniczej, a co za tym idzie duży poziom potencjalnego wykorzystania nawozów, celem polepszenia efektywności produkcji rolniczej,

- wody podziemne na obszarze gminy charakteryzują się zmiennym stanem ilościowym, który uzależniony jest od zasilania opadami, są one także w sposób duży lub bardzo duży podatne na zanieczyszczenia, wynikające przede wszystkim z presji antropogenicznej.

Sposobem na ograniczenie niekorzystnego wpływu zagospodarowania na gleby i wody jest ograniczenie rozrastania się zabudowy i przede wszystkim rozwój terenów inwestycyjnych w ramach już wykształconych zwartych obszarów zabudowy. Uporządkowania wymaga także gospodarka wodno-ściekowa.

Zagrożenia powietrza

Zagrożeniem dla jakości powietrza na terenie gminy jest:

- utrzymywanie się wielkości zanieczyszczeń związanych z niską emisją i brak dalszej modernizacji indywidualnych źródeł ciepła,
- zwiększenie poziomu emisji liniowej, związanej ze zwiększającym się natężeniem ruchu na głównych drogach,
- emisja związana z wypalaniem traw oraz prowadzoną gospodarką rolną,
- brak bodźca dla rozwoju odnawialnych źródeł energii.

Występowanie zanieczyszczeń powietrza generowane jest głównie poprzez niską emisję i emisje z terenów komunikacyjnych. Ograniczenia w tym zakresie mogą być uzyskane wskutek stosowania ekologicznych źródeł energii i ciepła, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii oraz termomodernizację budynków. W zakresie zagospodarowania w sąsiedztwie dróg istotnym jest wykorzystywanie terenów zielni do ekranowania zanieczyszczeń, szczególnie zieleni wysokiej.

Zagrożenia klimatu akustycznego

Wskazuje się zagrożenia związane z klimatem akustycznym:

- możliwość zwiększenia ruchu samochodowego,
- lokalizacja zabudowy mieszkaniowej i innej wrażliwej na hałas, zbyt blisko dróg o większym natężeniu ruchu,
- zwiększanie lokalnych powiazań transportowych, wskutek braku zmiany nawyków transportowych mieszkańców i wykorzystania w ramach codziennych podróży transportu zbiorowego, pieszego i rowerowego.

Głównymi generatorami hałasu na terenie gminy są tereny komunikacyjne, w ograniczonym zakresie tereny rolnicze (okresowy czas robót rolniczych na części terenów gminy).

Zagrożenia różnorodności biologicznej, flory i fauny

Obecny sposób zagospodarowania gminy nie ma znacznego wpływu na różnorodność biologiczną, florę i faunę. Zagrożeniem dla nich może być niekontrolowany rozwój zabudowy, który nie będzie uwzględniał walorów przyrodniczych obszarów, szczególnie terenów leśnych i siedlisk przybrzeżnych.

Analizując zagrożenia dla przyrody i obszarów cennych przyrodniczo należy wskazać:

- duże powierzchnie monokultur leśnych wpływają na zmniejszenie odporności terenów leśnych na degradację związaną z możliwością występowania chorób,
- wpływ na przyrodę takich elementów jak: jakość i stan ilościowy wód, zanieczyszczenie gleb, zmiany stosunków i poziomów wód gruntowych i powierzchniowych,
- zwiększanie poziomu antropopresji i zajmowania przestrzeni cennych przyrodniczo przez różnego rodzaju zabudowę, w tym turystyczną,
- możliwość zanikania i zmniejszania populacji fauny i flory chronionej i cennej przyrodniczo wskutek przemian środowiska,
- słaby poziom skanalizowania gminy, przy dużym udziale liczby zbiorników bezodpływowych, co może powodować przy ich rozszczelnieniu wyciekami zanieczyszczeń sanitarnych do gleb i wód,
- rozwój turystyki i przez to możliwość zwiększania poziomu antropopresji na środowisko, w tym zadeptywania cennych terenów przyrodniczych,
- powstawanie dzikich wysypisk i miejsc nielegalnego wyrzucania odpadów.

Sposobem na ograniczenie niekorzystnego wpływu zagospodarowania na bioróżnorodność obszaru gminy, jest ograniczenie rozrastania się zabudowy i przede wszystkim rozwój terenów inwestycyjnych w ramach już wykształconych zwartych obszarów zabudowy, a także brak rozwoju obiektów turystycznych w ramach cennych siedlisk przyrodniczych. Kolejnym ważnym elementem wpływającym korzystnie na ochronę bioróżnorodności jest wdrażanie przy każdej planowanej inwestycji rozwiązań błękitno-zielonych.

Rozwój terenów turystycznych powinien uwzględniać naturalne cechy środowiska i nie ingerować w cenne siedliska przyrodnicze. W zakresie utrzymania bioróżnorodności terenów leśnych, występującej flory i fauny istotne jest ograniczenie barier dla migracji zwierząt, racjonalna gospodarka leśna i ograniczenie turystycznego wykorzystania lasów, jako element przeciwdziałający zadeptywaniu, wandalizmowi itp. Istotnym jest także ochrona szczególnie obszarów dolin przyrzecznych, które to z uwagi na występowanie obszarów o wysokim poziomie wód gruntowych, są miejscem o dużym poziomie bioróżnorodności.

IV. WSTĘPNA PROGNOZA DALSZYCH ZMIAN ZACHODZĄCYCH W ŚRODOWISKU, POLEGAJĄCĄ NA OKREŚLENIU KIERUNKÓW I MOŻLIWEJ INTENSYWNOŚCI PRZEKSZTAŁCEŃ I DEGRADACJI ŚRODOWISKA, KTÓRE MOŻE POWODOWAĆ DOTYCHCZASOWE UŻYTKOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE

Zgodnie z obowiązującą Strategią Rozwoju Gminy Czarna 2023-2030, przyjęto trzy zasadnicze cele strategiczne:

I. Wysoka jakość i dostępność infrastruktury społecznej, wzmacniającej kapitał społeczny.

II. Budowa zintegrowanej oferty turystycznej gminy, bazującej na posiadanych zasobach, w szczególności walorach przyrodniczo-krajobrazowych.

III. Rozwój infrastruktury służącej ochronie środowiska, wzrostowi gospodarczemu oraz jakości życia mieszkańców.

Przyjęte cele rozwoju gminy w zakresie szeroko pojętej ochrony środowiska zakładają m.in. rozwój systemów wodno-kanalizacyjnych, modernizację sieci transportu zbiorowego, wsparcie budowy indywidualnych oczyszczalni przydomowych, zadania informacyjne i promocyjne w zakresie prawidłowego gospodarowania zasobami wodnymi i małej retencji, wsparcie w zakresie wymiany wysokoemisyjnych źródeł ciepła, i rozbudowy instalacji OZE, termomodernizację budynków użyteczności publicznej, zachowanie systemu przyrodniczego gminy, promowanie segregacji odpadów, zwiększanie świadomości ekologicznej mieszkańców.

Przyjęte kierunki rozwoju gminy w *Strategii*, wyraźnie wskazują na proekologiczny rozwój gminy, nie tylko w ramach prowadzonych działań inwestycyjnych, ale także zwiększania świadomości mieszkańców gminy i turystów.

Mając na uwadze potencjalny spadek w zakresie liczby ludności na terenie gminy (zgodnie z prognozami opracowanymi przez GUS, prognozuje się spadek liczby ludności o blisko 20% w ciągu najbliższych 10 lat tj. do roku 2035), nie przewiduje się znacznego wzrostu poziomu antropopresji, związanego ze wzrostem potencjalnych terenów zabudowy mieszkaniowej. Jednak istotnym w tym zakresie jest zakładany i pożądaný rozwój turystyki, który to może nieznacznie wpłynąć na zwiększenie poziomu antropopresji na środowisko. Prognozuje się możliwość dalszych zmian w ramach poszczególnych elementów środowiska:

- **Powietrze atmosferyczne**

Mając na uwadze stosunkowo niewielki poziom emisji generowanych przez całość systemu transportowego gminy, nie przewiduje się znacznego jego wzrostu w wyniku zwiększania ruchu samochodowego. Uwzględniając obecne trendy w zakresie rozwoju elektromobilności i coraz bardziej restrykcyjne regulacje w tym zakresie należy spodziewać się stopniowego spadku emisji liniowej z terenów komunikacyjnych. Główne emisje do powietrza, na terenie

gminy, generowane są przez niską emisję. Potencjalnie niewielki przyrost terenów mieszkaniowych i rozwój głównie obiektów o funkcji turystycznej może przyczynić się (bez zakładanego rozwoju OZE i ograniczeń niskiej emisji) do zwiększenia poziomu zanieczyszczenia powietrza. Jednak postępujący proces termomodernizacji oraz restrykcje w zakresie ograniczenia poziomów niskiej emisji, rozwój OZE, mogą spowodować obniżenie poziomu zanieczyszczeń środowiska atmosferycznego poniżej obserwowanych obecnie poziomów, szczególnie w zakresie zmniejszenia poziomu emisji obserwowanych podwyższonych wartości pyłu ogólnego.

- **Wody powierzchniowe i podziemne**

Pomimo spadku liczby ludności, wzrost tzw. standardu zamieszkiwania i rozwój turystyki, szczególnie poza obszarami obecnej zwartej zabudowy, może spowodować wzrost poziomu antropopresji na wody gruntowe i podziemne, szczególnie mając na uwadze bardzo niski poziom rozwoju systemu kanalizacji sanitarnej i dużą rolę w tym zakresie zbiorników bezodpływowych.

Istotnym w tym zakresie staje się więc zabezpieczenie odpowiedniego poziomu odprowadzania ścieków systemami kanalizacyjnymi, jak i (co zostało wskazane w Strategii) rozwój indywidualnych oczyszczalni przydomowych.

Powiększanie obszarów zabudowy niesie za sobą przyrost obszarów o warstwach nieprzepuszczalnych (w tym komunikacyjnych), co skutkuje koniecznością podczyszczania wód przed ich odprowadzaniem do odbiornika.

Zagrożeniem dla wód podziemnych, poza możliwymi zanieczyszczeniami, jest także zmiana ich stanu ilościowego oraz możliwość zanieczyszczenia lokalnych ujęć wód, wykazujących się stosunkowo niską odpornością na zanieczyszczenia.

Mając na uwadze obserwowane stopniowe odchodzenie od działalności rolniczej, wzrost świadomości ludności i wprowadzanie nowoczesnych rozwiązań w zakresie ograniczania wszelkich emisji szkodliwych dla środowiska, nie prognozuje się wzrostu poziomu zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych. Istotnym jest jednak, aby rozwój funkcji turystycznych, także tych związanych z rekreacją wodną nie powodował degradacji zarówno zasobów, jak i stanu wód.

Obserwowane zmiany klimatu, skutkują okresami zarówno opadów nawałnych, jak i okresami suszy. Z tego punktu widzenia istotnym jest tworzenie warunków do retencji wód. Zarówno retencji indywidualnej, jak utrzymywania powierzchni terenów zieleni nieurządzonej i urządzonej i ich rozwój, a także szczególnie przy rozwiązaniach inwestycyjnych, w tym w zakresie komunikacji, tworzenie rozwiązań wpływających pozytywnie na poziom retencji wód np. muldy chłonne.

- **Gleby**

Pomimo, iż prognozy demograficzne dla gminy, wskazują na spadek liczby ludności, podejmowane działania gminy mają na celu ograniczenie znacznego spadku liczby ludności i przez to zapotrzebowania na tereny mieszkaniowe.

Ewentualny niewielki przyrost nowych terenów zurbanizowanych, szczególnie turystycznych i uzupełnianie istniejącej tkanki mieszkaniowej nie powinno wpływać znacznie na pogorszenie warunków glebowych. Rozwój terenów inwestycyjnych to przekształcenia gleb w zakresie:

zwiększania terenów nieprzepuszczalnych, wzrostu poziomu odprowadzanych ścieków, zmniejszenia powierzchni terenów zieleni. Jednak mając na uwadze, iż prognozowany jest rozwój zabudowy w ramach istniejących osad, oddziaływanie na środowisko w tym aspekcie będzie skoncentrowane i w niewielkim zakresie.

Spadek powierzchni terenów rolniczych, w związku z odchodzeniem od produkcji rolniczej, spowoduje wzrost terenów nieużytków. W przypadku ich sukcesywnego zalesiania (głównie w przypadku terenów o niskiej przydatności rolniczej) możliwe jest zwiększenie poziomu retencji wód i tworzenie nowych siedlisk przyrodniczych. Jednocześnie intensyfikacja upraw, szczególnie na glebach o wysokiej klasie bonitacyjnej musi uwzględniać potencjał gleb i ich przydatność rolniczą. Zbyt duży poziom wykorzystania nawożenia i środków ochrony roślin może wpłynąć na pogarszanie wartości gleb. Jednak wskazać należy, iż mając na uwadze obecne normy w zakresie produkcji roślinnej i zwierzęcej nie prognozuje się znacznego wpływu tego zjawiska na jakość gleb. Mając na uwadze, że gleby na terenie gminy nie posiadają zbyt dużej przydatności rolniczej, uzyskanie zadowalającej jakości plonów związane jest z dużym poziomem nawożenia, co może wpływać negatywnie na jakość środowiska gruntowo-wodnego.

Istotnym elementem w tym zakresie jest także występowanie na terenie gminy dużej liczby osuwisk, lub obszarów mogących stanowić potencjalne zagrożenie wystąpienia zjawiska usuwania się ziemi. W związku z tym należy w miarę możliwości ograniczyć sytuowanie nowej zabudowy na ww. obszarach.

- **Szata roślinna i zwierzęca**

Podobnie jak dla pozostałych elementów środowiska rozwój terenów zurbanizowanych i komunikacyjnych może nieść za sobą niekorzystny wpływ na szatę roślinną i zwierzęcą poprzez zabieranie pod inwestycje, terenów niezabudowanych, stanowiących często obszary zieleni. Uwzględniając dość specyficzne usytuowanie gminy w rejonie cennym przyrodniczo, istotnym jest lokalizowanie nowych terenów szczególnie o funkcji turystycznej (gdyż taki kierunek przewiduje się jako dominujący) poza cennymi obszarami przyrodniczymi i ich siedlisk oraz należy tak kształtować zabudowę, aby nie przecinać istniejących korytarzy migracji flory i fauny.

Dodatkowo tereny zurbanizowane i drogi mogą stanowić naturalne bariery migracji zwierząt, stąd też należy ograniczyć wyznaczanie nowych terenów inwestycyjnych na przecięciach korytarzy ekologicznych, w tym lokalnych korytarzy ekologicznych. Mając na uwadze proces rozwoju zabudowy na terenie gminy, rozwój terenów zurbanizowanych będzie procesem ciągłym i stopniowym. Zmiany w środowisku w zakresie szaty roślinnej uzależnione są przede wszystkim od stopnia przemian w dążeniu do proekologicznych rozwiązań we wszystkich dziedzinach życia. Przede wszystkim jednak w zakresie rolnictwa, mieszkalnictwa turystyki i transportu.

- **Krajobraz**

Obszar gminy jest w stosunkowo niewielkim zakresie przekształcony krajobrazowo. Mając na uwadze dominujący udział zabudowy zagrodowej, spójnej z terenami rolniczymi

obszaru gminy przekształcenia krajobrazowe, nawet w ramach istniejącej zabudowy, są niewielkie.

Prognozuje się niewielki przyrost terenów zurbanizowanych (głównie jako zabudowy zagrodowej i turystycznej), jednak w ramach istniejących osad. Co ma na celu przeciwdziałanie rozpraszaniu zabudowy i przekształcenia krajobrazów niezabudowanych, najczęściej terenów rolniczych i zieleni. Stopniowe ograniczanie powierzchni terenów rolniczych wpłynie na zwiększenie powierzchni terenów zieleni nieurządzonej i terenów leśnych, które będą sukcesywnie wkraczały na tereny nieużytkowane. Są to jednak procesy długotrwałe, których długość zależy od rodzaju gatunków ekspansywnych.

V. OKREŚLENIE PRZYRODNICZYCH PREDYSPOZYCJI DO KSZTAŁTOWANIA STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ, POLEGAJĄCE W SZCZEGÓLNOŚCI NA WSKAZANIU OBSZARÓW, KTÓRE POWINNY PEŁNIĆ PRZED W SZYBTKIM FUNKCJE PRZYRODNICZE

Obszar gminy stanowią przede wszystkim obszary o stosunkowo niskim poziomie przekształceń antropogenicznych lub objęte wtórną sukcesją zieleni. Częściowo obszary obecnie niezabudowane jeszcze do połowy XX wieku stanowiły niewielkie osady, które wskutek „akcji Wisła” praktycznie przestały istnieć. Wysiedlanie, a następnie brak sukcesywnego zasiedlania i rozbiórka istniejącej zabudowy, spowodowały, że tereny te polegały wtórnej sukcesji zieleni, jako tereny leśne lub zieleń nieurządzona. Obszary te zostały całkowicie pozbawione zabudowy lub pozostały pojedyncze siedliska. Przykładami takimi są m.in. wsie: Chrwet, Paniszczów, Rosochate, Rosolin, Serednie Małe, Sokołowa Wola, Tworylne, Wydrne.

Obszar Beskidu Niskiego charakteryzuje się przede wszystkim występowaniem licznych terenów leśnych, mozaiki łąk, pól i pastwisk. Niektóre obszary użytkowane są rolniczo, jednak tereny upraw (zgodnie z danymi z Powszechnego Spisu Rolnego 2020), stanowiły niewielkie powierzchnie gminy. Większość terenów rolniczych to łąki i pastwiska, które charakteryzuje stosunkowo niewielkie oddziaływanie na środowisko lub nawet są to obszary występowania cennych ekosystemów przyrodniczych.

Niski poziom antropopresji na środowisko na terenie gminy sprzyja rozwojowi turystyki i rekreacji. Jednak mając na uwadze duże bogactwo cennych siedlisk przyrodniczych, prowadzona działalność turystyczna musi uwzględniać naturalne cechy środowiska i jego ochronę. Jednocześnie biorąc pod uwagę niewielkie znaczenie eksploatacji kopalin i kruszyw na terenie gminy istotnym jest podjęcie odpowiednich działań w zakresie rekultywacji terenów wydobywczych i ewentualne wykorzystanie ich do rozwoju turystyki.

Rozwój przestrzenny obszarów, w kierunku wzrostu powierzchni terenów zabudowanych, ma zawsze niekorzystne oddziaływanie na środowisko, jednak może być ono minimalizowane poprzez ograniczenie znaczących zmian w strukturze funkcjonalno-przestrzennej, uzupełnianie głównie istniejących obszarów zainwestowanych i dostosowanie nowych terenów inwestycyjnych do istniejącego zagospodarowania. Oznacza to m.in., iż tereny o charakterze wiejskim nie należy intensyfikować pod kątem powierzchni zabudowy, nowe zainwestowanie nie powinno wkraczać w tereny cenne przyrodniczo i krajobrazowo, obszary już zainwestowane należy uzupełniać w taki sposób aby tworzyć zwarte jednostki funkcjonalno-przestrzenne. Rozwój terenów inwestycyjnych, jak zostało to wcześniej wskazane, niesie za sobą określone koszty dla środowiska uzależnione od sposobu zagospodarowania. Największym obciążeniem dla środowiska są tereny przemysłowe (które na terenie gminy praktycznie nie występują oraz nie planuje się wyznaczania nowych terenów przemysłowych), niosą one za sobą możliwą emisję do powietrza, wód, gleb, a także są to tereny zajmujące zazwyczaj duże powierzchnie terenów przekształconych, zabudowanych i charakteryzują się małym udziałem powierzchni terenów przepuszczalnych.

Tereny usługowe, podobnie jak tereny przemysłowe, generują stosunkowo duże powierzchnie terenów nieprzepuszczalnych i zabudowanych. Jednak obszar gminy nie charakteryzuje występowanie usług wielkopowierzchniowych, a występują wyłącznie lokalne usługi oraz obiekty turystyczne, wkomponowane w krajobraz.

Tereny mieszkaniowe z kolei mogą generować, w zależności od stopnia zurbanizowania i rodzaju zabudowy mieszkaniowej, różne poziomy obciążenia. Dominującym rodzajem zabudowy na terenie gminy jest zabudowa siedliskowa i mieszkaniowa jednorodzinna o niskiej intensywności i powierzchni zabudowy, zlokalizowana wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych gminy. Obszary mieszkaniowe spełniają na terenie gminy nie tylko funkcje związane z zamieszkiwaniem, ale są także miejscami rekreacji indywidualnej. W zakresie terenów mieszkaniowych istotnym jest ich właściwe wyposażenie w infrastrukturę techniczną, wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii oraz wykształcanie obszarów o stosunkowo niskim poziomie intensywności zabudowy, co w znaczny sposób ograniczy niekorzystne emisje do środowiska. Zasadniczym problemem związanych z ochroną środowiska w przypadku terenów mieszkaniowych jest ich rozproszenie, a przez to trudności w organizacji szczególnie zbiorczego systemu kanalizacji sanitarnej.

Tereny rolnicze to z kolei obszary, które w środowisku pełnią także funkcje przyrodnicze i służą zachowaniu lokalnych ekosystemów. Jednak zbyt intensywna gospodarka rolna nie tylko wpływa na obniżenie jakości gleb i niszczenie ich warstw szkieletowych, ale także może generować zanieczyszczenia wód i gleb dla obszarów sąsiednich. Tereny upraw w gminie Czarna, stanowią stosunkowo niewielkie powierzchnie. Wśród terenów rolniczych dominują użytki zielone.

Uwzględniając powyższe uwarunkowania i predyspozycje terenów gminy wskazuje się obszary pełniące funkcje przyrodnicze:

- obszary lasów – należy je chronić przed antropopresją. Są to obszary nie tylko stanowiące naturalne siedliska flory i fauny, ale także mają walory ochronne dla pozostałych obszarów. Występująca roślinność wpływa na opóźnienie spływu wód, stanowią one naturalną barierę przed hałasem, a także mają właściwości oczyszczające powietrza. Obszary leśne występujące na terenie gminy, charakteryzuje występowanie w większości cennych kompleksów buczyn uzupełnionych jodłami, olszą szarą i sosną. Prowadzona gospodarka leśna powinna dążyć do zwiększenia ilości starodrzewów, poprawiać strukturę gatunkową lasów oraz brak wycinki i usuwania drzew powalonych, stanowiących także miejsce bytowania fauny leśnej. Możliwe jest stopniowe zwiększanie powierzchni terenów leśnych wskutek zalesiania terenów nieużytków rolniczych o niskiej przydatności rolniczej oraz częściowo obszarów poeksploatacyjnych,

- ciekі wodne, zbiorniki wodne i tereny przybrzeżne – stanowią one nie tylko miejsca migracji zwierząt, ale także kształtują się wokół nich cenne siedliska w ramach pasów przybrzeżnych. Charakterystyczne walory przyrodnicze i krajobrazowe, szczególnie w dolinie Sanu i jej potencjał dla rozwoju turystyki, stanowi ważny element potencjału rozwojowego gminy. Istotnym w tym zakresie jest ograniczenie antropopresji w ramach cennych siedlisk przybrzeżnych,

- otwarte tereny łąkowo-pastwiskowe – stanowią one nie tylko siedliska fauny i flory, ale także mają ważne znaczenie w zakresie migracji gatunków. Tereny zielone spełniają także ważną rolę w zakresie retencji wód. Opóźniają one spływ powierzchniowy wód i ją akumulują.

Na terenie gminy, w wyniku także wtórnej sukcesji terenów zielonych na obszary wcześniej zajmowane przez zabudowę mieszkaniową, powierzchnie terenów zielonych, łąk pastwisk, są silnym elementem charakteryzującym jej krajobraz. Istotnym jest, aby gleby o niskiej przydatności rolniczej przeznaczać jako obszary zieleni lub tereny leśne,

- obszary rekultywowane powyrobowiskowe – są to tereny, które po zakończeniu eksploatacji złóż, są rekultywowane głównie w kierunku rekreacyjnym (głównie jako zbiorniki wodne), zieleni lub zbiorniki suche.

VI. OCENĘ PRZYDATNOŚCI ŚRODOWISKA, POLEGAJĄCĄ NA OKREŚLENIU MOŻLIWOŚCI ROZWOJU I OGRANICZEŃ DLA RÓŻNYCH RODZAJÓW UŻYTKOWANIA I FORM ZAGOSPODAROWANIA OBSZARU

Przydatność środowiska dla różnych warunków użytkowania i form zagospodarowania obszaru związana jest z cechami i walorami środowiska. W celu określenia predyspozycji poszczególnych terenów uwzględniając poszczególne elementy środowiska wskazano obszary cenne do zachowania pod funkcje przyrodnicze opisane także rozdziale V. opracowania. Określono także obszary predysponowane do funkcji rolniczej, stanowiące głównie grunty wysokich klas bonitacyjnych (w przypadku Czarnej są to niewielkie obszary gleb III klasy bonitacyjnej) i grunty orne. Poza tym wskazano obszary predysponowane do rozwoju terenów zurbanizowanych, nie zaliczane do żadnej z powyższych kategorii, spełniające określone warunki wskazane w dalszej części rozdziału.

Na podstawie przeprowadzonych analiz wskazuje się ocenę przydatności środowiska dla głównych rodzajów użytkowania i form zagospodarowania obszaru gminy:

- tereny rolnicze – gleby występujące na terenie gminy wykazują stosunkowo słabe właściwości dla rozwoju rolnictwa. Są to głównie gleby brunatne kwaśne, i bielcowo-brunatne górskie w obniżeniach kotlinowatych. Posiadają one głównie niskie klasy bonitacyjne, maksymalnie IV (występują niewielkie obszary III klasy bonitacyjnej). Tereny rolnicze na to głównie pastwiska i użytki zielone. Wszystkie powyższe aspekty wskazują, iż pod kątem środowiskowym prowadzenie działalności rolniczej powinno zostać ograniczone do obszarów o najwyższym potencjale.

- tereny leśne – zajmują one większość obszaru gminy. Są to to cenne buczyny z domieszką innych gatunków. Prowadzona w nich gospodarka leśna powinna uwzględniać naturalne cechy siedlisk i unikać tworzenia monokultur leśnych. Mając na uwadze możliwą sukcesję terenów leśnych na obszary, na których zakończono eksploatację surowców naturalnych, ograniczono produkcję rolniczą lub były to dawne tereny siedliskowe, które zostały wysiedlone, jednym ze sposobów ich zagospodarowania jest przeznaczenie na cele leśne, co może wpłynąć na zwiększenie areалу lasów;

- tereny przemysłowe i usługowe – przemysł na obszarze gminy praktycznie nie występuje. Funkcje usługowe spełniają głównie niewielkie obiekty o lokalnym charakterze. Duży udział wśród usług stanowią usługi rekreacji i wypoczynku. Rozwój funkcji turystycznej gminy wykorzystującej jej naturalny potencjał jest jednym z zasadniczych potencjalnych kierunków rozwoju.

- tereny mieszkaniowe – stanowią ją głównie obszary o niskiej intensywności zabudowy. Jest to głównie zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna i zagrodowa, rozproszona. Rozwój terenów mieszkaniowych powinien zostać oparty o uzupełnienie istniejących zespołów zabudowy. Szczególnie istotne jest utrzymanie charakteru zabudowy. Zbyt duży poziom urbanizacji nieść może za sobą wzrost przestrzeni nieprzepuszczalnych, zmiany w zakresie ekosystemów, niszczenie cennych siedlisk przyrodniczych. Ważnym w tym aspekcie jest także odpowiedni dostęp do infrastruktury technicznej, który ograniczy możliwości przenikania

zanieczyszczeń do środowiska, szczególnie dotyczy to ograniczenia odprowadzania ścieków do zbiorników bezodpływowych. Również rodzaj nowej zabudowy i jej rozwój powinien uwzględniać występujące uwarunkowania, a przede wszystkim nowe tereny mieszkaniowe powinny najpierw uzupełniać istniejącą tkankę zabudowy, nie powodować znacznego wzrostu jej intensywności, a także ograniczać jej wkraczanie w tereny otwarte, tak aby nie tworzyć enklaw zabudowy, a nowa zabudowa nie stanowiła barier antropogenicznych dla istniejących korytarzy migracji fauny i flory. Tereny predysponowane do rozwoju terenów inwestycyjnych (zurbanizowanych) w tym zabudowy mieszkaniowej, stanowią głównie obszary wokół istniejących siedlisk zabudowy, charakteryzujące się korzystnymi warunkami podłoża gruntowego oraz dla których brak jest preferencji do rozwoju funkcji rolniczej.

Oceniając wszelkie uwarunkowania gminy, w ramach *Mapy nr 5. Uwarunkowania ekofizjograficzne*, przedstawiono przestrzennie obszary cenne do zachowania i przeznaczenia pod funkcje przyrodnicze, o walorach przyrodniczych wskazywać w opracowaniu. Są to głównie tereny wskazane do ochrony na podstawie przepisów odrębnych (obszary przyrodnicze chronione), obszary szczególnego zagrożenia powodzią.

Na terenie gminy wskazano także obszary predysponowane do funkcji rolniczej, które stanowią przede wszystkim gleby wysokich klas bonitacyjnych i istniejących gruntów ornych.

W celu oceny predyspozycji poszczególnych obszarów wyznaczono także tereny występowania barier antropogenicznych. Wśród nich wskazano: tereny głównych dróg wojewódzkich, obiektów infrastruktury technicznej (linii elektroenergetycznej wysokiego napięcia), obszary wyłączone z użytkowania lub o ograniczeniach w tym zakresie, do których zaliczono: obszary cmentarzy wraz ze strefą ochronną, obszary występowania osuwisk, lub ruchów masowych ziemi, obszary występowania złóż, obszary czynnych odwiertów wraz ze strefą ochronną 50 m, obszary o nachyleniu terenu powyżej 20° (gdzie lokalizowanie zabudowy nie jest wskazane).

Po uwzględnieniu wszystkich powyższych uwarunkowań wyznaczono obszary predysponowane do rozwoju terenów zurbanizowanych (w tym zabudowy mieszkaniowej). Zajmują one tereny nie zaliczane do obszarów cennych do zachowania pod funkcje przyrodnicze oraz obszarów predysponowanych do funkcji rolniczej, przy uwzględnieniu występujących barier antropogenicznych. Dodatkowo wyznaczone obszary predysponowane do rozwoju terenów zurbanizowanych wskazano w odległości maksymalnie 100 m od istniejących terenów zainwestowanych (w celu braku rozpraszania zabudowy) oraz charakteryzujące się korzystnymi warunkami podłoża budowlanego.

Wynikowo otrzymano rozkład przestrzenny poszczególnych obszarów, wskazany na Mapie 5 Uwarunkowania ekofizjograficzne.

Wskazuje się nowe potencjalne obszary predysponowane do rozwoju terenów zurbanizowanych w rejonie wsi: Czarna Dolna i Górna, Żłobek, Rabe, Lipie, Michniowiec, Bystre. W mniejszym zakresie w rejonie wsi: Chrewt i Polana. Związane jest to przede wszystkim z większym potencjałem w zakresie uzupełniania istniejących obszarów inwestycyjnych i mniejszym zakresem koniecznej ochrony przyrodniczej i rolniczej.

VII. EKOFIZJOGRAFICZNE UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO OBSZARU GMINY

1. Ochrona walorów krajobrazowych, przyrodniczych i architektonicznych

- w zakresie zagospodarowania terenów należy wskazać minimalne powierzchnie terenu biologicznie czynnego, maksymalną powierzchnię zabudowy oraz maksymalną wysokość budynków,
- układ funkcjonalno-przestrzenny musi uwzględniać naturalne cechy środowiska, występowanie obszarów migracji fauny i flory oraz naturalnych powiązań przyrodniczych. Istotnym jest brak przecinania naturalnych korytarzy migracji fauny,
- uprawy polowe nie stanowią dużych powierzchni gminy, stąd też nie przewiduje się wzrostu zapotrzebowania na tereny przeznaczone pod uprawy rolnicze,
- należy zachować w maksymalnym zakresie otwarte powierzchnie łąk i pastwisk, stanowiące nie tylko cenny element krajobrazu, ale i służący prowadzonej hodowli zwierząt,
- nowe tereny inwestycyjne nie mogą oddziaływać na cenne elementy przyrodnicze i krajobrazowe obszaru gminy, wpływać na pogarszanie ich jakości oraz pogarszać stanu występujących cennych ekosystemów, szczególnie siedlisk objętych ochroną przyrodniczą,
- w celu zachowania walorów przyrodniczych terenów rolniczych zaleca się utrzymanie pasmowych zadrzewień i zakrzewień śródpolnych,
- nowa zabudowa mieszkaniowa powinna najpierw uzupełniać istniejącą tkankę zabudowy następnie powinna być lokalizowana w ramach zwartych kompleksów zabudowy, w celu ograniczenia występowania enklaw zabudowy,
- nowe tereny mieszkaniowe powinny być wyposażone w maksymalnym zakresie w infrastrukturę techniczną, szczególnie w zakresie infrastruktury wodno-ściekowej,
- nowa zabudowa powinna być dostosowana pod względem architektonicznym, do parametrów zabudowy sąsiedniej, po to aby nie zaburzała ona ładu przestrzennego obszaru oraz krajobrazu kulturowego,
- w zakresie gospodarki rolnej zaleca się zabezpieczenie gruntów rolnych przed zmianą ich przeznaczenia na cele nierolnicze, racjonalne gospodarowanie przestrzenią oraz ochronę gruntów przed erozją wodną i wietrzną poprzez wykorzystanie zadrzewień śródpolnych oraz zadarniania wzdłuż cieków wodnych,
- należy chronić tereny leśne, poprzez racjonalną gospodarkę leśną oraz nietworzenie monokultur leśnych oraz zalesianie szczególnie gruntów o niskiej klasie bonitacyjnej.

2. Ochrona środowiska gruntowo – wodnego

- należy w maksymalnym możliwym zakresie rozwijać system gospodarki wodno-ściekowej. Ograniczyć wykorzystywanie zbiorników bezodpływowych do gromadzenia ścieków,
- obszarami szczególnej ochrony przed nadmiernym oddziaływaniem antropogenicznym powinny obszary dolin rzek,

- należy zapobiegać nadmiernemu chemizmowi gleb, zwłaszcza w zakresie stosowania środków ochrony roślin,
- gleby zdegradowane, szczególnie w ramach obszarów pokopalnianych, należy rekultywować,
- eliminowanie niekoncesjonowanej eksploatacji złóż,
- ograniczenie możliwości wystąpienia suszy poprzez działania związane z retencją wód,
- należy wody opadowe z terenów nieprzepuszczalnych, szczególnie z terenów dróg, podczyć w miejscu powstania przed przekazaniem ich do odbiornika,
- zmniejszenie antropopresji na stan ilościowy wód, poprzez pobór z indywidualnych ujęć wód,
- w maksymalnym możliwym zakresie należy retencjonować wody opadowe,
- należy zwiększać poziom naturalnej retencji leśnej i glebowej,
- należy dążyć do wprowadzania i pozostawienia zadrzewień i zakrzewień wzdłuż koryt rzek, ochronę starorzeczy, pozostawienia na terenach dolinnych podmokłych obszarów łąkowych,
- należy ograniczyć możliwość lokalizacji nowej zabudowy na obszarach o ujawnionych procesach krasowych, płytko zalegających wodach gruntowych,
- należy chronić ujęcia wód, poprzez niewprowadzanie zagospodarowania mogącego powodować ich zanieczyszczenie oraz przestrzegać wyznaczonych stref ochronnych.

3. Ochrona powietrza atmosferycznego

- należy dążyć do znacznego ograniczenia emisji gazowych i pyłowych do powietrza wynikających z niskiej emisji m.in poprzez wymianę indywidualnych systemów grzewczych i wykorzystanie w większym zakresie odnawialnych źródeł energii,
- należy ograniczyć poziom niskiej emisji, szczególnie w okresie grzewczym, poprzez prowadzenie termomodernizacji budynków i poprawę efektywności energetycznej budynków,
- modernizacja dróg i odsunięcie nowej zabudowy od głównych szlaków komunikacyjnych,
- rozwój elementów infrastruktury pieszej i rowerowej,
- rozwój błękitno-zielonych rozwiązań w ramach prowadzonych działań inwestycyjnych.

4. Ochrona klimatu akustycznego

- w przypadku przekroczenia dopuszczalnych poziomów hałasu od terenów dróg sąsiadujących z terenami mieszkaniowymi zaleca się stosowanie pasów izolacyjnych, głównie jako zieleni izolacyjnej,
- modernizacja dróg i odsunięcie nowej zabudowy od głównych szlaków komunikacyjnych,
- lokalizacja poszczególnych terenów powinna uwzględniać wymagania z zakresu ochrony akustycznej terenów wrażliwych, objętych tą ochroną, zgodnie z przepisami odrębnymi,
- lokalizacja względem siebie poszczególnych funkcji powinna uwzględniać ich wzajemne oddziaływanie pod kątem emisji hałasu. Tereny uciążliwe pod tym względem powinny być izolowane od terenów wrażliwych na uciążliwość emisji hałasu,

- z uwagi na tzw. zjawisko ulotu, należy przestrzegać ograniczenia w zabudowie i zagospodarowaniu terenów wynikające z występowania stref technicznych od linii elektroenergetycznych.

VIII. ŹRÓDŁA

1. Centralna Baza Danych Geologicznych - Państwowy Instytut Geologiczny;
2. Centralnych Rejestr Form Ochrony Przyrody w zakresie prawodawstwa oraz określenia form ochrony przyrody - <https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/index.jsf>;
3. Charakterystyka JWC - <http://karty.apgw.gov.pl:4200/jcw-powierzchniowe>;
4. Charakterystyka Jednolitych Części Wód Podziemnych - <http://karty.apgw.gov.pl:4200/jcw-podziemne>;
5. Dane IMGW, https://cmm.imgw.pl/cmm/wp-content/uploads/production/amew-pl/amew_inca_pl.pdf;
6. Dane klimatyczne - https://www.meteoblue.com/pl/pogoda/historyclimate/climatemodelled/czarna-g%c3%b3rna_polska_7602850;
7. Dane Podkarpackiego Wojewódzkiego Urzędu Zabytków;
8. Dane przestrzenne - geoportal.gov.pl;
9. Dane RZGW Wody Polskie – Zarząd Zlewni w Przemyśle – dane przestrzenne;
10. Dane statystyczne GUS – Band Danych Lokalnych dla gminy Czarna;
11. Dane Systemu Gospodarki i Ochrony Bogactw Mineralnych Polski - <https://midas-app.pgi.gov.pl/ords/r/public/midas/start>
12. Ewidencja Gruntów i Budynków – dane przestrzenne – stan na luty 2025 r.;
13. Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Czarna na lata 2021-2024 - Zarządzenie Nr 170/2021 Wójta Gminy Czarna z dnia 14 czerwca 2021 r.;
14. Informator PSH Główne Zbiorniki Wód Podziemnych w Polsce;
15. *Mapa geośrodowiskowa Polski* w skali 1:50000, <https://emgsp.pgi.gov.pl/emgsp/>;
16. Monitoring i ocena jednolitych części wód powierzchniowych rzecznych, <https://wody.gios.gov.pl/pjwp/publication/RIVERS/88>;
17. Objasnienia do Mapy Geośrodowiskowej Polski 1:50 000 arkusz lutowiska (1066), lutowiska E (1084);
18. Ocena odporności środowiska na degradacje oraz jego zdolności do regeneracji, Mariusz Kistowski, Zakład Badań i Kształtowania Środowiska;
19. Ocena poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku w roku 2023 w województwie podkarpackim Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Departament Monitoringu Środowiska Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Rzeszowie, Rzeszów, czerwiec 2024 r.;
20. Ocena stanu akustycznego Środowiska na terenie województwa podkarpackiego w roku 2023, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska Departament Monitoringu Środowiska Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Rzeszowie, Rzeszów, listopad 2024 r.;
21. Pięcioletnia ocena jakości powietrza w województwie podkarpackim raport wojewódzki za lata 2019-2023;
22. Plan gospodarki niskoemisyjnej dla gminy Czarna, Zamość czerwiec 2016 r.;
23. *Podział fizycznogeograficznym Polski* opracowanym pod kierunkiem Jerzego Solna, zgodnie z artykułem „Physico-geographical mesoregions of Poland: Verification and adjustment of boundaries on the basis of contemporary spatial data” na łamach czasopisma

- ”Geographia Polonica”, sierpień 2018 r. – <https://ios.edu.pl/aktualnosci/nowy-podzial-fizycznogeograficzny-polski/>;
24. Polskie Linie Kolejowe – mapa pogładowa, <http://mapa.plk-sa.pl/>;
25. Portal Gminny, https://www.czarna.pl/asp/pl_start.asp?ref=1;
26. Projekt Audytu Krajobrazowego Województwa Podkarpackiego – projekt, konsultacje 23.12.2024;
27. Program ochrony środowiska dla gminy Czarna na lata 2023-2026 z perspektywą na lata 2027-2030, załącznik do Uchwały Nr XLIX/495/2023 Rady Gminy Czarna z dnia 28 grudnia 2023 r.;
28. Program Strategicznego Rozwoju Bieszczad, Załącznik nr 1 do Uchwały nr 44/1168/24 Zarządu Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie z dnia 29 października 2024 r.;
29. *Regionalna geografia fizyczna Polski*, praca zbiorowa pod redakcją Andrzeja Richlinga, Jerzego Solona, Andrzeja Maciasa, Jarosława Balona, Jana Borzyszkowskiego i Mariusza Kistowskiego, Poznań 2021;
30. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 września 2002 r. w sprawie opracowań ekofizjograficznych (Dz. U. z 2022 r. nr 155 poz. 1298);
31. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Czarna, tekst jednolity Uchwała Nr XLVIII/491/2023 Rady Gminy Czarna z dnia 30 listopada 2023 r.;
32. Strategia rozwoju gminy Czarna 2023-2030, załącznik do uchwały nr XLVI/459/2023 Rady Gminy Czarna z dnia 18 września 2023 r.;
33. System Informacji Przestrzennej gmina Czarna - <https://czarnabieszczadzka.e-mapa.net/>;
34. Wieloletnia prognoza finansowa gminy Czarna, Uchwała Nr X/70/2025 Rady Gminy Czarna z dnia 20 stycznia 2025 r.;
35. Wojewódzki program przeciwdziałania zmianom klimatu i skutkom tych zmian z uwzględnieniem odnawialnych źródeł energii i gospodarki w obiegu zamkniętym;
36. Wojewódzki program rozwoju odnawialnych źródeł energii dla województwa podkarpackiego - zał. nr 1 do uchwały NR XLIII/874/14 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 24 lutego 2014 r, CASE-Doradcy Sp. z o.o.;
37. Wykaz dróg wojewódzkich podkarpackiego zarządu dróg wojewódzkich w Rzeszowie, <https://nowa.pzdw.pl/assets/media/ewidencja-drog-01012025.pdf>;
38. Założenia do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla gminy Czarna na lata 2021-2036, ECOvidi 2022 r.;
39. Dane z zasobów internetowych:
- <https://susza.iung.pulawy.pl/wykazy/2024,1801032/>;
 - https://wody.isok.gov.pl/imap_kzgw/?gmap=gpPPSS.